

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Diplomová práce

Bc. Veronika Lubeníková

**Možnosti trávení volného času dětí
ve 21. století a jejich rodičů**

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na vybrané téma „*Možnosti trávení volného času dětí ve 21. století a jejich rodičů*“ vypracovala samostatně pod odborným dohledem Mgr. Dagmar Pitnerové, Ph.D. a čerpala pouze z uvedené literatury a pramenů.

V Olomouci dne 28. 4. 2021

.....

Podpis

Chtěla bych poděkovat paní Mgr. Dagmar Pitnerové, Ph.D., za nasměrování, jak vést diplomovou práci a dále za její podporu, důvěru, lidský přístup, trpělivost a čas, který mi v průběhu psaní věnovala. Za cenné informace a rady, které mi poskytla a za její pozitivní energii, kterou mi po celou dobu dodávala. Poděkování patří také mé rodině, která mě při psaní této práce podpořila, a bez její pomoci by nebylo možné práci dokončit.

*To nejkrásnější a nejdůležitější dávají rodiče svému dítěti,
když s ním prostě sdílejí svůj život.*

(Zdeněk Matějček)

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Veronika Lubeníková
Katedra:	Ústav pedagogiky a speciálních studií
Vedoucí práce:	Mgr. Dagmar Pitnerová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2021
Název práce:	Možnosti trávení volného času dětí ve 21. století a jejich rodičů.
Název v angličtině:	Possibilities of spending children's free time in the 21st century and their parents.
Anotace práce:	<p>Hlavním cílem diplomové práce je popsat možnosti trávení volného času dětí ve 21. století a jejich rodičů, analyzovat, jak se změnil volný čas současných dětí v porovnání s volným časem jejich rodičů.</p> <p>Práci tvoří pět kapitol. V úvodu je popsán volný čas, následují specifika volného času dětí, současná rodina, její poslání, význam společných volnočasových aktivit rodičů s dětmi a vybraná volnočasová zařízení. V rámci výzkumného šetření byla použita kvantitativní metoda, prostřednictvím strukturovaného dotazníku byly osloveny dvě cílové skupiny, rodiče a jejich děti školou povinné.</p>
Klíčová slova:	Volný čas, volný čas po roce 1989, volný čas v současnosti, starší školní věk, rodina a volnočasové aktivity

<p>Anotace v angličtině:</p>	<p>The main goal of the diploma thesis is to describe differing leisure time activities of children in the 21st century and their parents, as well as analyzing how the free time of contemporary children has changed in comparison to their parents free time.</p> <p>The work consists of five chapters. The introduction describes the concept of leisure time itself and is followed by the specifics of children's leisure time, the contemporary family with its mission, the value of family free time spent together and lastly some chosen leisure time facilities. Within the research survey a quantitative method was used through a structured questionnaire, where two target groups, parents and their children, were addressed.</p>
<p>Klíčová slova v angličtině:</p>	<p>Free time, free time after 1989, free time at present, older school age, family and leisure activities</p>
<p>Přílohy vázané v práci:</p>	<p>Příloha č. 1: Dotazník k diplomové práci (žáci) Příloha č. 2: Dotazník k diplomové práci (rodiče)</p>
<p>Rozsah práce:</p>	<p>106 stran / 164 085 znaků včetně mezer</p>
<p>Jazyk práce:</p>	<p>Čeština</p>

OBSAH

ÚVOD	8
1 VYMEZENÍ VOLNÉHO ČASU	10
1. 1. Funkce volného času	12
1. 2. Možnosti trávení volného času dětí	14
1. 3. Volný čas dětí po roce 1989	15
1. 4. Volný čas dětí ve 21. století.....	17
2 SPECIFIKA VOLNÉHO ČASU DĚTÍ.....	21
2. 1. Starší školní věk z hlediska vývojové psychologie.....	23
2. 2. Vývojové proměny dětí staršího školního věku.....	24
2. 3. Socializace u dětí staršího školního věku	27
2. 4. Organizovaný volný čas.....	29
2. 5. Neorganizovaný volný čas	31
3 RODINA JAKO „PŘÍSTAV JISTOTY A BEZPEČÍ“	33
3. 1. Funkce rodiny	34
3. 2. Vliv rodiny na volný čas	37
3. 3. Volnočasové aktivity rodin.....	39
3. 4. Média a současná rodina	41
4 VOLNOČASOVÁ ZAŘÍZENÍ	46
4. 1. Školská zařízení pro zájmové vzdělávání	47
4. 2. Nestátní neziskové organizace	50
4. 3. Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež.....	51
4. 4. Volnočasová zařízení na Opavsku.....	53
5 VÝZKUMNÁ ČÁST.....	59
5. 1. Hlavní a dílčí cíle	59
5. 2. Metodologie, strategie, cílové skupiny výzkumu	60
5. 3. Výsledky výzkumného šetření	61
5. 4. Výzkumné závěry.....	83
ZÁVĚR.....	89
SEZNAM ZKRATEK.....	90
SEZNAM GRAFŮ A MAP.....	91
SEZNAM ODBORNÝCH ZDROJŮ.....	92
SEZNAM PŘÍLOH.....	99
PŘÍLOHY	100

ÚVOD

Důvodem, proč jsem si pro svou diplomovou práci vybrala téma zabývající se možnostmi trávení volného času dětí 21. století, je ten, že neustále slýchávám, že dnešní děti jsou „jiné“ a „líné“ a že „za nás jsme se měli jako děti lépe.“ Z čeho vzniká tento úsudek, že jsou děti jiné a líné? Jako možné vysvětlení se zde nabízí srovnávání. Srovnávání s tím, jak jsme vyrůstali my rodiče a jak žijí naše děti. Avšak naše děti žijí v jiné době. Žijeme v době blahobytu a konzumu. Řada lidí ve svém volném čase usiluje o to více si zaplatit, brát a konzumovat, než tvořit a dávat ze svého vnitřního světa. Žijeme v době, kde současným fenoménem je internet a další moderní technologické vymoženosti, kterými jsou dnešní děti lákány.

Ve své práci se zaměřuji na starší školní věk – období dospívání, které je mi velmi blízké z pohledu matky, která vychovává dva starší syny ve věku 13 a 15 let. V této diplomové práci budu zjišťovat odpovědi na uvedené otázky mezi dětmi staršího školního věku a budu tyto odpovědi porovnávat s odpověďmi jejich rodičů, když byli stejného věku – v období školní docházky. Jak vypadá dnešní svět očima dvanáctiletého děvčete nebo třináctiletého kluka? Jak tráví volný čas? Jaké jsou možnosti trávení volného času v této moderní uspěchané době u dětí školou povinných? Jaké byly možnosti trávení volného času jejich rodičů, když byli stejného věku?

Hlavním cílem diplomové práce je charakterizovat možnosti trávení volného času dětí ve 21. století a jejich rodičů, prostřednictvím výzkumného šetření zjistit, jak se změnil volný čas současných dětí v porovnání s volným časem jejich rodičů, když byli školou povinní.

K dosažení hlavního cíle byly stanoveny dílčí cíle:

- Popsat volný čas dětí po roce 1989.
- Charakterizovat volný čas dětí ve 21. století.
- Zkoumat trávení volného času pubescentů.
- Zkoumat, kolik volného času se pubescenti věnují svým zálibám v běžném školním dni a o víkendu.
- Zjistit, zda má rodina zásadní vliv na trávení volného času.
- Zkoumat nejčastější aktivity rodičů s dětmi.
- Zjistit, zda pubescenti svůj volný čas tráví smysluplně a aktivně v nějakém zařízení.

Diplomová práce je rozdělena na teoretickou a empirickou část. V úvodu teoretické části vymezujeme volný čas, jeho funkce a možnosti trávení, volný čas po roce 1989 a ve 21. století. V další části charakterizujeme volný čas dětí a jeho specifika, který se odlišuje od volného času dospělých. Popisujeme také rodinu, která plní nezbytnou úlohu při výběru volnočasových aktivit dětí. V závěru jsou uvedena volnočasová zařízení, která sehrávají velmi důležitou roli v trávení volného času dětí a mládeže. V empirické části byl realizován kvantitativní výzkum, kdy prostřednictvím dotazníků byli osloveni žáci staršího školního věku základní školy a jejich rodiče.

Zkoumanou problematikou se u nás v ČR zabývají např. Bedřich Hájek, Břetislav Hofbauer, Blahoslav Kraus, Michal Kaplánek, Jiří Němec, Jiřina Pávková, Petr Sak a další.

V zahraničí např. E. Kratochvílová, S. Livingstone, T. Blackshaw, G. Crawford.

1 VYMEZENÍ VOLNÉHO ČASU

Pod pojmem volný čas si většina z nás představí čas, který je částí dne, týdne, roku, kdy člověk dělá činnosti, které má rád, sám si je zvolí a při kterých si také nejlépe odpočine. Většinou si ho každý jedinec spojí s něčím pozitivním a příjemným.

Volný čas je na jedné straně součástí běžného života jedince, ale i celé rodiny a na druhé straně je u jedince a každé rodiny velmi specifický. Volný čas a jeho naplňování vhodnými aktivitami, ale také výběr prostředí, s kým a jak často tráví volný čas jedinec, skupina nebo rodina, hraje velmi významnou roli při utváření osobnosti člověka a při jeho pozitivní socializaci (Žumárová, 2008).

Volný čas je dnes významnou oblastí života a výchovy, dobou očekávání i rizik s ním spojených. Má neobyčejný význam pro děti a mládež, která společně s generacemi dospělých, za jejich aktivního podílu zajišťuje jak kontinuitu, tak rovněž nezbytnou inovaci dalšího vývoje (Hofbauer, 2004).

Veškerý čas, který máme k dispozici, můžeme rozdělit na **čas pracovní, vázaný a volný**. **Pracovní čas** většinou trávíme ve svém zaměstnání – výdělečnou činností, u dětí a mládeže povinným vyučováním ve škole, **čas vázaný** vynakládáme na činnosti, které každý den vykonáváme jako např. spánek, osobní hygiena, jídlo, ale také na činnosti spojené se zaměstnáním, školou nebo péčí o domácnost. **Čas volný** v tomto kontextu můžeme tedy vymezit jako čas, který nám zůstane po splnění našich povinností a uspokojení základních životních potřeb (Hájek a kolektiv, 2008).

Volný čas obvykle vnímáme pozitivně, to ale nemusí být pravidlem, můžeme ho vnímat i negativně. Způsob využívání volného času úzce souvisí se způsobem života jedince, který odráží hodnotovou orientaci člověka a formuje se na základě činností daného jedince a působením životních podmínek (Sak, Saková, 2004).

Negativní pojetí volného času je tradičně a historicky starší. Za autora tohoto pojetí je považován francouzský sociolog a zakladatel pedagogiky volného času Joffre Dumazedier (Kraus, 2015).

Vymezení negativního pojetí volného času podle Průchy (2003, s. 341): „*Volný čas – čas, se kterým člověk může nakládat podle svého uvážení a na základě svých zájmů. Volný čas je doba, která zůstane z 24 hodin běžného dne po odečtení času věnovaného práci, péči o rodinu a domácnost, péči o vlastní fyzické potřeby (včetně spánku). Na výchovu a vzdělávání ve volném čase je zaměřena pedagogika volného času.*“

V současnosti toto pojetí uvádí i Buriánek (2008, s. 103 – 104), který pojímá volný čas „*jako čas, který člověku zbude po splnění všech víceméně nutných povinností, k nimž patří zaměstnání a doprava do něho, domácí práce, hygiena. Volný čas je prostor, o jehož využití a náplni rozhoduje svobodně sám jedinec.*“

Druhé pojetí směřuje k pozitivnímu vymezení **volného času**, které vychází z toho, jak danou činnost člověk chápe, jak ji prožívá a co pro něj samotného znamená. Kratochvílová (2004, s. 79) definuje volný čas jako „*čas na oddych, rekreaci, regeneraci fyzických a psychických sil, uvolnění po práci, studiu, na společenská setkání, na poznávání světa, života, na seberealizaci v aktivitách, činnosti podle vlastních potřeb a zájmů, představ, tužeb, aspirací a hodnot.*“

Dle Pávkové (2001, s. 15) můžeme definovat volný čas jako „*opak nutné práce a povinností, jako dobu, kdy si své činnosti můžeme svobodně vybrat, děláme je dobrovolně a rádi, přinášejí nám pocit uspokojení a uvolnění.*“

Podle Čecha (2002, s. 109 in Kaplánek, 2011) je „*optimálním stavem uvést sféru povinností a volného času do rovnováhy, protože kvalitně strávený volný čas je protipólem kvalitního pracovního nasazení (ve škole i v zaměstnání), podílí se na vytváření hodnotového systému dětí i dospělých, podporuje mnohostranný rozvoj osobnosti jedince (vůle, seberegulačních vlastností aj.), vytváří a ovlivňuje sociální vztahy, sociální interakci a komunikaci. Mnohé aktivity podporují zdraví, tělesný vývoj a zdravý životní styl. Působí efektivně jako prevence sociálně patologických jevů.*“

1.1. Funkce volného času

Volný čas má pro člověka velmi důležitý význam a v jeho životě plní několik funkcí. Aby bylo trávení volného času efektivní, je nezbytné dodržování veškerých funkcí, které jsou obzvláště podstatné u dětí a mládeže, ale také i u dospělých. Čáp (1993) vymezuje tři hlavní funkce volného času:

- **Odpočinek** – regenerace pracovní síly, kulturní odpočinek - divadlo, kino, hry nebo sport a práci jako koníček
- **Zábava** – spojená s neobvyklou činností nebo novými zážitky, patří zde hry a aktivity, které rozptylují, přerušují všednost dne – četba, televize, sport
- **Rozvoj osobnosti** – je považována za nejdůležitější funkci z hlediska pedagogického i společenského. Patří zde např. zájmové činnosti, vzdělávání nebo zvyšování kvalifikace, jakékoliv činnosti ve volném čase, které rozvíjejí osobnost po stránce duševní, tělesné i sociální.

U Kratochvílové (2004) nalezneme i jiné členění funkcí volného času, které je spíše zaměřeno pedagogicky a své funkce pokládá do souvislosti s prací s dětmi a mládeží a ke společnému trávenému volnému času rodin:

- **zdravotně hygienická**
(kompenzace zátěže, odpočinek, rekreace)
- **seberealizační**
(rozvíjení svých zájmů, předpokladů, nadání)
- **formativně výchovná**
(prostor pro formování osobnosti člověka, jeho tvořivosti, vůle a motivace)
- **socializační/společenská**
(navazování širších vrstevnických a sociálních interakcí)
- **preventivní**
(trávení přínosných aktivit, jež předcházejí vzniku a rozvoji sociálně patologických jevů)

Hofbauer (2004) poukazuje na komplexní systém funkcí volného času, který vymezil německý pedagog Horst Opaschowski, jenž nehovoří bezprostředně o funkcích, ale používá výraz volnočasové potřeby. Podle něj je celkem 8 potřeb, které nám volný čas naplňují:

- **rekreace**
(uvolnění, zotavení, odpočinek, osvobození od zátěže)
- **kompence**
(rozptýlení a potěšení, doplnění nedostatků, odstraňování zklamání a frustrací)
- **edukace**
(vzdělávání, poznávání, sociální učení, rozvoj osobnosti)
- **kontemplace**
(meditace a rozjímání, klid, čas pro sebe samého)
- **komunikace**
(kontakt a družnost, společné prožívání volného času s rodinou a přáteli)
- **integrace**
(společnost, tvoření skupin, hry, bezpečí, společné prožívání)
- **participace**
(angažovanost, účast, kooperace, spoluzodpovědnost)
- **akulturace**
(účast na kulturním životě, tvořivé vyjádření prostřednictvím umění, sportu)

Podle Šeráka (2009) trávení volného času může mít různé podoby, a to podle složky, která mu dominuje, dělíme na:

- **odpočinkovou**
(odpočíváme pasivně, obnovujeme naše síly)
- **rekreační**
(odpočíváme aktivně, sportování, činnosti většinou při pobytu venku na čerstvém vzduchu)
- **zájmovou**
(uspokojujeme naše potřeby, které jsou spojeny se zájmy a schopnostmi)

1.2. Možnosti trávení volného času dětí

Volný čas je možné pojímat jako: „čas, v němž člověk svobodně volí a dělá takové činnosti, které mu přinášejí radost, potěšení, zábavu, odpočinek, které obnovují a rozvíjejí jeho tělesné a duševní schopnosti, popř. i tvůrčí schopnosti. Je to čas, v němž je člověk sám sebou, nejvíce patří sám sobě, kdy koná převážně svobodně a dobrovolně činnosti pro sebe, popř. pro druhé, ze svého vnitřního popudu a zájmu.“ (Němec, 2002, s. 17)

Volný čas je přirozenou a nedílnou součástí lidského života. Obzvláště je ale důležitým pro děti a mládež, jelikož jim poskytuje prostor k poznávání sebe samého i vnějšího světa, dává jim možnost seberealizace, a to v nejrůznějších činnostech na základě svých potřeb a zájmů. V žádném dalším životním období není jedinec schopen zajímat se o tak široké spektrum zájmových aktivit jako v dětství a dospívání. Dospělí si většinou volí aktivity, které jsou zúženy na prohlubování určitého druhu zájmu a činnosti (Sak a Saková, 2004).

Pávková (2008) zastává názor, že každý z nás by měl umět trávit svůj volný čas jak aktivně, tak i pasivně. V současné době se prohlubuje spíše pasivita, konzumnost a nenáročnost aktivit. Nedostatečná nabídka atraktivních možností trávení volného času u dětí a mládeže vede k výskytu sociálně patologických jevů. Ale pokud je nabídka vhodných a kvalitních aktivit pestrá, jedinec má velkou šanci, že se bude o něco zajímat a bude v něčem úspěšný.

Aktivní trávení volného času, kromě toho, že plní celou řadu prospěšných funkcí, je nám prostředkem k relaxaci, zábavě, učení se novým věcem, ale působí také zvláště u dětí jako vhodná prevence proti sklonům k rizikovému chování. Z pohledu aktivního trávení volného času je jakékoliv sportování prostředkem rozvíjení fyzické zdatnosti, která je pro zdravý tělesný vývoj velmi důležitá. U dětí můžeme volný čas aktivně trávit mnoha způsoby. Na jedné straně jde o čas trávený spontánně, samostatně, či se svými vrstevníky a rodiči anebo na straně druhé v nějaké instituci, která tyto volnočasové aktivity nabízí organizovaně. Jsou to například různé kroužky (dramatické, přírodovědecké, umělecké, turistické, sportovní atd.) působící v SVC nebo spolky dětí a mládeže, tělovýchovné spolky, školní družiny, školní kluby nebo komerční organizace (sportovní a kulturní organizace apod.). Určitě se shodneme na tom, že nejúčinnějším podnětem pro rozvoj dětské osobnosti ve volném čase je živý vztah mezi dětmi a rodiči či dětmi a jejich vrstevníky (Hájek, 2008).

Pasivní trávení volného času má své odůvodnění, jednak slouží k odstranění únavy z vyučování, ale také jako kompenzace jednostranného zatížení žáků ve škole. Pasivní trávení volného času představuje např. spánek, četba knih a časopisů, poslech hudby, sledování televize, čas strávený na počítači nebo hraní stolních a společenských her. V současné době patří sledování televize mezi nejrozšířenější a nejdostupnější pasivní způsob trávení volného času u dětí a mládeže. Skupina autorů Hamřík, Kalman, Bobáková, & Sigmund se ve svém výzkumu zaměřili na pasivní trávení volného času a sedavý životní styl českých školáků. Autoři tvrdí, že čas trávený u televize či počítače může mít negativní vliv na zdraví dětí a souvisí s problémy dětské obezity. Výzkumný vzorek byl vybrán náhodně a byl složen ze 4 425 žáků základních škol ve věku od 11 do 15 let. Sběr dat proběhl v červnu 2010, data byla sesbírána pomocí dotazníků, kde výsledky kvantitativního výzkumu ukázaly, že: 60% chlapců a 55% dívek převážně ve věku 13 let, tráví před televizí nebo DVD více než 2 hodiny denně. U chlapců převládá hraní na počítači nebo na playstationu, zatímco u děvčat je typičtější tzv. chatování na sociálních sítích nebo na internetu (Hamřík, 2012).

1.3. Volný čas dětí po roce 1989

Rozpad totalitního režimu v Československu otevřel nové možnosti jak využívat volný čas v rodinách a hlavně jejich dětí. Po roce 1989 nastal v naší republice obrovský rozmach spolků (původně občanských sdružení) dětí a mládeže, hnutí, nadací a zájmových skupin. Jejich počet přesahuje několik tisíc, neustále nové vznikají, ale mnohé také zanikají (Knotová, 2014).

Devadesátá léta 20. století se dle Hofbauera (2004) stala jistým předělem v chápání a významu volného času, rostl především jeho rozsah a možnosti a v jejich průběhu se věkové, sociální a zájmové spektrum jeho účastníků rozšířilo. Obohatily se funkce, obsah a metody výchovného působení a tím se volný čas postupně stával dimenzí celého, výrazně se prodlužujícího lidského života.

S nastupující demokracií začaly vznikat do té doby potlačované nebo zakázané spolky, kluby, ale také se otevřely hranice s velkou nadějí vidět moře, hory, evropské metropole či exotické krajiny. S velkou nadějí proto, neboť ne každá rodina si tuto možnost mohla zvolit. Rodiny po roce 1989 se nejdříve musely přizpůsobit novým pracovním a výchovným trendům, které byly výrazně ovlivněny společností ze Západu. Dalším významným indikátorem, jak trávit volný čas, byl finanční. Podnikání bylo v prvopočátku, a většina rodičů stále pracovala jako zaměstnanci různých firem nebo podniků. Tomu tedy odpovídal i volný čas dětí v tomto období, a dal by se seřadit do tří základních ukazatelů: kolektivní hry a zábava, samostatnost a přátelství.

Mezi **aktivní trávení volného času** dětí patřily kolektivní hry mezi dětmi, které se plynule přenesly i přes pád režimu. Měly pevné kořeny u našich rodičů, ve škole a byly úspěšně aplikovány i na nás. Kdo by neznal hry typu „schovka, vybíjená na ulici, skákání přes gumu, cvičení na „klepáči“ či jiná „bojovka“,“ při kterých byl základ stanovené místo a smluvený čas. Vše se zvládalo bez výhod a přístrojů, kterými nyní disponuje 21. století. Stručně řečeno vše bylo založeno na domluvě, dodržení příslibu účasti a chuti se společně vidět. Navíc tyto aktivity podporovaly ohebnost a neorganizovaný pohyb.

Samostatnost byla součástí dětství v tomto období. Rodiče většinou nechávali dětem „volné ruce“ pro volbu jejich každodenního trávení volného času. Tato doba navíc nenabádala naše rodiče k výrazně větší opatrnosti a obezřetnosti, tak jak jsme svědky v současnosti. Více věřili svým dětem, a ony se jim dennodenně snažili dokázat, že to zvládnou.

Vymyslet si vlastní hru s vlastními pravidly, i když byly občas na hraně bezpečnosti nebo postavit si v lese, na zahradě nebo na sídlišti vlastní klubovnu, útočiště či bunkr, kde se děti mohli scházet a společně se bavit, to byly většinou cíle dětí této doby. Navíc se každý snažil vlastním přispěním nějak pomoci. Cílevědomost dětí se tehdy vykazovala na vyšší úrovni než nyní, co se týče volného času. Chtěly hrát, bojovat, vyhrát, účastnit se, jak se dnes říká „být vidět“. Děti v devadesátých letech nemusely být vytlačovány ze svých pokojů, aby šli ven. Ba naopak, většinou byly nuceny svými rodiči k návratu domů, kolikrát i za tmy. Většinou se vraceli domů špinaví a hladoví. Každý den měl nějaký cíl, který si chtěli splnit nebo prožít. Nutno říci, že jim rodiče v této době nechávali i větší prostor, než v současné době. To, co nám v dnešní době nahání tzv. „husí kůži na zádech“, bylo za nás na běžném pořádku. Ať už to byly různé ohničky, bahenní války, skákání v seně, koupání v řece a další jiné „klukoviny.“ Přátelství se tenkrát neposuzovalo podle tzv. „lajků“, ale podle toho, zda jsi dodržel slovo, pomohl jsi nebo trávil volný čas s dotyčnými. Neorganizovaný volný čas prožívaly děti v nějaké partě kluků a holek, a nebylo nic neobvyklého, když občas parta změnila obsazení. Většinou k tomu ale docházelo kvůli škole, sportu nebo změnou bydliště. Dětská přátelství z tehdejší doby se udržela většinou do dospělosti. A vzpomínky se zážitky si dnes už rodiče vyprávějí jen jako pouhé střípky svého dětství, které pro nás zůstávají velmi cenné.

1.4. Volný čas dětí ve 21. století

Volný čas je v současnosti fenoménem, v naší společnosti se s ním potýkají nejen děti, mladiství a dospělí, ale lidé všech věkových kategorií. V minulosti tomu tak nebylo, volný čas byl dostupný pouze členům vyšší společenské třídy. Dle Kolaříkové (2017) až modernita s sebou přinesla volný čas tak, jak jej známe dnes.

Chorvát (2007, s. 117) uvádí, že „se stalo tak díky rozvoji technologií, s jejichž pomocí přestala být výdělečná práce závislá na ročním období a s ním spojeném počasí. V modernitě se práce zrutinizovala, a díky tomu došlo k transformaci sociálního času a s ním spojeného oddělení se času pracovního od času volného. Volný čas měl přitom sloužit především k odpočinku, rekreaci a nabrání nových sil zaměstnanců. S rozvojem technologií a změnou povahy práce přispěl k rozvoji volného času a jeho aktivního trávení také růst mezd, díky kterému se staly volnočasové aktivity dostupnějšími.“

Rozvoj podnikání, možnosti cestování, osobní počítače a mobilní telefony, výrazný posun ve světě vědy a techniky a další novinky a možnosti, to vše se velmi zásadně odráží i v kvalitě a náplni volného času. Žijeme v uspěchané době, kde volný čas se stává doménou konzumu. Dle Němce (2002) se tato skutečnost promítá do sociálního jevu získat za každou cenu co nejvíce prostředků, a to i za cenu druhého zaměstnání či prodloužené pracovní doby. Místo toho, aby člověk využíval volný čas pro svůj svobodný rozvoj, přijímá delší či druhé zaměstnání, aby uspokojil narůstající požadavky své rodiny. To vše se odráží ve způsobech společného trávení dětí a jejich rodičů.

„Člověk se stává otrokem svých potřeb. Pracuje, pracuje, mnohdy dře, kupuje, obstarává, zařizuje, pořizuje, ale nemá volný čas, v němž by žil radostně. Nemá čas pro sebe ani pro své nejbližší, vzdává se bezprostředních lidských setkání, protože musí pracovat, obstarávat a konzumovat.“ (Němec, 2002, s. 16)

Volný čas ve 21. století se změnil zcela zásadně. Změnil se především způsob života – dnes méně pohybu a manuální práce, ale také nástup nových technologických vymožeností a masmédií – internet, počítače, chytré telefony, iPody, notebooky. Dnes volný čas ovlivňuje dostupnost zábavy ryze konzumní. Děti tohoto století mnohdy přicházejí o možnosti věnovat se neomezeným pohybovým a sportovním aktivitám, objevovat tajné nevyužívané prostory – půdy, opuštěné sklepy, kde je množství starých nepotřebných předmětů, kde mohou poznávat minulost, hrát dobrodružné hry a rozvíjet svoji fantazii. Dnes mají děti prostory ke hře na uměle vytvořených a vybavených hřištích, parcích či doma v dětském pokoji, kde se v současnosti odehrává nejvíce volného času.

Doba je bohatá na organizované aktivity, kde významným činitelem určujícím kvalitu trávení volného času jsou zájmy a zájmová činnost dětí. Zde je možné zařadit různé vzdělávací aktivity, zájmové kroužky ve školním klubu až po sportovní a všestranně zaměřené činnosti ve sportovních klubech či organizacích. V současné době je obrovská poptávka ze strany rodičů zejména po kvalitních organizovaných volnočasových aktivitách pro děti.

Podle Krause (2015) je v současné době problémový vztah mezi aktivními a pasivními formami využívání volného času a to nejenom u mladé generace. Ve své publikaci, která byla součástí výzkumu „*Životní styl současné české rodiny*“, hovoří také o problémovém vztahu mezi přáním věnovat se ve volném čase určité aktivitě a mezi její skutečnou realizací. Mezi možné důvody, které brání mládeži volnočasové aktivity provozovat dle jejich přání a zájmu, patří například nedostatek času, financí, nedostupnost vhodných příležitostí v jejich okolí nebo nedostatečné vybavení k provozování vybrané volnočasové aktivity.

V případě množství volného času, který je nám k dispozici, tak existují dvě skupiny jedinců, kteří mají buď velké množství, nebo naopak velmi málo volného času. Nedostatek volného času dětí a mládeže je dán především přetěžováním školními povinnostmi, spoustou zájmových činností nebo provozování jen jedné úzce zaměřené zájmové činnosti na vrcholové úrovni anebo časově náročné dojíždění do školy či nevhodným naplánováním denních aktivit. Na straně druhé jsou mladí lidé, kteří mají volného času nadbytek a nedokáží ho přiměřeně využít. Kraus (2015) na tento stav použil termín „time killing – zabíjení času“, který pochází z anglosaské literatury. V tomto případě mládež tráví svůj volný čas nahodile, ve skupině vrstevníků a žádné volnočasové aktivitě se nevěnují. Díky neochotě cokoliv vymyslet a všem moderním vymoženostem této doby se tyto děti umí uchýlit k různým aplikacím, hrám a sociálním sítím.

V danou chvíli začínají být vytrženi z radostí a starostí běžného dne a dětství a uzavírají se do tzv. „virtuálních bublin“. Tím svůj volný čas neprožívají, nýbrž jím jen proplouvají. Je zde patrný nastupující trend dětí a mladých, kteří tráví svůj volný čas doma o samotě ve svém pokoji se svým chytrým mobilem či tabletem nebo televizí. Hofbauer (2004, s. 12) tvrdí, že *„volný čas je prostorem úskalí a nebezpečí – umožňuje, nebo dokonce sám vyvolává nicnedělání, životní nudu nebo vysloveně nežádoucí jednání vůči sobě, druhým lidem, majetku či přírodě.“*

V devadesátých letech 20. století děti takové možnosti jako moderní technologie, hry, televizní pořady a sociální sítě neměly, proto trávily více času venku s kamarády a doma hrou, případně čtením časopisů a knih, či se musely zapojovat do činností pro domácnost i život rodiny. Dle Šoltésové (2013) má dnešní mládež v první řadě zájem o sport, sociální interakci s vrstevníky – v současné době v rámci sociálních sítí, kulturu a zábavu zprostředkovanou masovými komunikačními prostředky.

Ve srovnání s dobou minulého století se otevřela celá plejáda možností, z nichž můžeme vybírat způsoby, jak trávit volný čas. Rovněž je potřeba brát v úvahu zvyšující se bohatství společnosti, které nám dnes umožňuje do trávení volného času investovat i více finančních prostředků. Pokud člověk chce, tak trávení volného času může být dnes mnohem pestřejší. A to i zásluhou moderních technologií, které nejsou jen nutným zlem, ale díky těmto technologickým novinkám se hranice možností trávení volného času posouvají dopředu. Vznikají nové sporty či druhy zábavy, o kterých se nám ani nesnilo, a které by nám určitě děti před několika desítky let jen záviděly.

Dnes vlastní téměř každý chytrý telefon s GPS a fotoaparátem, kterým můžeme natáčet např. videa. Poměrně dlouhou dobu využívá technologie GPS např. hra Geocaching (Gillin, 2010) - hra na pomezí sportu a turistiky, při které se za pomoci GPS navigace, hledají ukryté schránky zvané „cache“ (keše). Této hře se může věnovat kdokoli, kdo vlastní mobilní zařízení s danou GPS navigací. Lidé díky geocachingu navštěvují zajímavá místa a pohybují se v přírodě, což je v dnešní době sedavého trávení volného času velmi pozitivní.

U dětí a mládeže je novým fenoménem současné doby hra Pokémon Go, která funguje na stejném principu jako hra Geocaching. Velký rozvoj zaznamenala také práce s videem, kde mladí lidé nazýváni „youtubeři“, natáčejí videa a umisťují je na kanál Youtube. Při této činnosti se učí nejen natáčet videa, ale také vystupovat a mluvit před kamerou či smysluplně vyjadřovat své myšlenky, názory a pocity. Mezi současné hry na počítači jsou asi největším hitem počítačová hra Minecraft. Kromě toho, že každý z nás již vlastní chytré telefony, nabývají na významu i chytré hodinky či náramky, které nám umožňují sledovat a přesně zaznamenávat naměřené kilometry, a to již při jakékoliv aktivitě (běh, chůze, kolo, koloběžka). Což nepochybně vede každého z nás k určitému pohybu či aktivitě.

Dle Čecha (2002, s. 109, in Kaplánek, 2011) „*je tedy třeba dětem zprostředkovat něco nového, zážitky, které se svým pomyslným háčkem zachytí v duši dítěte a ono dostane potřebný impuls trávit svůj volný čas také jinak, než jen ve virtuálním světě nebo u interaktivní obrazovky. Tyto zážitky dospívajícím ale musí někdo zprostředkovat, investovat do dětí svůj čas, a můžeme to být jen my, dospělí.*“

Shrnutí

Představili jsme si význam volného času, na který můžeme nahlížet ze dvou úhlů pohledu, a to z negativního a pozitivního. Předělem v chápání a významu volného času se stala devadesátá léta 20. století, kdy rostl především jeho rozsah a možnosti. Těžištěm volného času u dětí a mládeže se stávají kolektivní hry odehrávající se venku za jakéhokoliv počasí. 21. století charakteristické nástupem technologických vymožeností, přesouvá těžiště trávení volného času současných dětí z volných dostupných míst venku mimo rodinu právě do dětských pokojů, kde se uzavírají ve svém virtuálním světě nebo u interaktivní obrazovky.

2 SPECIFIKA VOLNÉHO ČASU DĚTÍ

Každé dítě vstupuje během svého života do různých prostředí, kde se účastní volnočasových aktivit, získává zkušenosti, učí se poznávat a nachází v nich možnosti, které podpoří jeho vstup do nových oblastí zájmových a veřejně prospěšných aktivit, uspokojí jeho různorodé potřeby a rozvinou zájmy (Hofbauer, 2004).

Podle Úmluvy o právech dítěte (1989, čl. 1) se „dítětem“ rozumí každá lidská bytost mladší osmnáct let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve. Uvnitř tohoto vymezení se rozlišují jednotlivé věkové stupně, obvykle spjaté s počátkem a průběhem školní docházky. V této Úmluvě se také hovoří o právu dětí na volný čas a přístup k volnočasovým aktivitám:

- *„Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte na odpočinek a volný čas, na účast ve hře a oddechové činnosti odpovídající jeho věku, jakož i na svobodnou účast v kulturním životě a umělecké činnosti.“*
- *„Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají a zabezpečují právo dítěte na účast v kulturním a uměleckém životě a napomáhají k tomu, aby dětem byly poskytovány odpovídající a rovné možnosti v oblasti kulturní, umělecké, oddechové činnosti a využívání volného času.“*

Volný čas dětí má svá specifika a odlišuje se od volného času dospělých. Hájek a kolektiv (2008) uvádějí tyto znaky:

- **rozsah volného času**

(ve srovnání s dospělými mají děti volného času daleko více, jsou děti, které mají nadbytek volného času a nevědí, jak jej využít, naopak v současné době přibývá dětí, které jsou přetěžovány svými ctižádostivými rodiči, kteří na ně nemají čas, a proto tyto děti tráví celé dny ve výchovných institucích, z toho vyplývá, že volného času mají nedostatek)

- **obsah volného času**

(tím, že děti mají více rozsahu volného času, tím jsou jejich volnočasové aktivity pestřejší, rozmanitější než dospělí)

- **míra samostatnosti ve volném čase**

(s přibývajícím věkem dítěte se stále více zvětšuje schopnost si svůj volný čas organizovat samo a být za sebe zodpovědný, u dospělých se již předpokládá absolutní samostatnost ve volném čase)

Dle Pávkové (2001), s posledním specifickým znakem souvisí i nezbytnost pedagogického ovlivňování volného času dětí, volný čas totiž představuje nesmírný potenciál pro výchovu. Každá záležitost týkající se dětí zajímá všechny, kteří za ně nesou výchovnou zodpovědnost. Jsou to rodiče, učitelé, vychovatelé či vedoucí, všichni dospělí, kteří se s dětmi dostávají do kontaktu. Proto je volný čas úzce spjat s výchovou a obvykle je tento vztah charakterizován třemi dimenzemi, které jsou vzájemně propojeny:

- **výchova ve volném čase**

(bezprostřední naplňování volného času smysluplnými aktivitami rekreačními či výchovně-vzdělávacími, které pozitivně formují a rozvíjejí osobnost dítěte)

- **výchova volným časem**

(volnočasové aktivity se stávají nástrojem výchovného působení na dítě, volný čas má velký výchovný potenciál, obsahuje hodnoty jako např. svoboda, nedirektivnost, partnerství, spolupráce, otevřenost, radost a tvořivost, a to vše je přítomno ve volnočasových aktivitách, a díky nim lze v dětech rozvíjet jejich dovednosti a kladné osobnostní rysy)

- **výchova k volnému času**

(poskytuje jedinci základní orientaci ve volnočasových aktivitách, naučí se, jak si efektivně naplánovat čas, jak správně odpočívat a pomůže mu najít oblast zájmové činnosti, která mu poskytne uspokojení a seberealizaci)

2.1. Starší školní věk z hlediska vývojové psychologie

Z hlediska vývojové psychologie se za starší školní věk označuje období druhého stupně základní školy, až do ukončení povinné školní docházky - okolo 15 let. Vágnerová (2012) z biologického hlediska označuje toto období za tzv. **pubescenci** neboli **první fázi dospívání**.

Podle jiných odborníků, např. Langmeiera a Krejčířové (1998), lze starší školní věk rozdělit na vývojovou etapu, která se skládá ze dvou fází:

- **období pubescence** (zhruba od 11 do 15 let), které se dále dělí na *fáze prepuberity* (od 11–13 let) a *fázi vlastní puberty* (od 13–15 let)
- **období adolescence** (od 15–20 let, kdy jedinec dosahuje plné reprodukční zralosti)

Pro tuto vývojovou etapu je dle Matějčka (1998) charakteristický zrychlený vývoj dítěte, kde význam tohoto období bývá srovnáván s obdobím kojeneckým. Tato akcelerace ve vývoji je založena na mnoha fyziologických procesech v organismu dospívajícího jedince. Během 10. – 15. roku dochází k vývojovému „finiši“.

Vágnerová (2012) interpretuje ve své publikaci různé způsoby změn v dospívání, kde např. podle **Freuda** je toto období jako obdobím *genitálního stádia*, které je typické novým oživením sexuálního pudu na jiné úrovni než předtím. Podle **E. Eriksona** je dané období dospívání charakteristické *hledáním vlastní identity* a bojem s nejistotou o sobě samém, ale i o své roli ve společnosti. Velký důraz klade na emancipaci od rodiny, kdy se jedinec snaží rozpoznat jaký je on sám a jak ho vidí ostatní lidé.

Podle Pavla Říčana (2014, s. 170) „*má jedenáctý rok jako spodní hranice tohoto období své opodstatnění v tělesném vývoji, ve změněném způsobu školního vzdělávání a v citovém vývoji, kdy okolo 11. roku dochází k prvnímu platonickému zamilování. Horní hranice je zhruba dána biologicky (možnost zplodit dítě) a ve školském systému rovněž rozhodnutím o dalším způsobu vzdělávání a převzetí právní zodpovědnosti za vlastní činy-kdy daný jedinec získává občanský průkaz.*“

Vymezení staršího školního věku je tedy různé. Můžeme se zde setkat s vymezeními jako je pubescence nebo dospívání. Někteří autoři dělí dospívání na dvě fáze, kdy první fází je puberta, kterou doprovází období adolescence. Období dospívání je velmi dlouhé a zásadní k proměně osobnosti dítěte. Na toto období je pohlíženo jako na přechod mezi dětstvím a dospělostí.

2.2. Vývojové proměny dětí staršího školního věku

Období dospívání je podle Orvina (2001) stěžejním v životě každého jedince, v tomto období probíhá řada změn v rámci všech složek osobnosti.

K pochopení osobnosti pubescenta považujeme za velmi důležité zmínit se o vývoji nervové soustavy, která má zásadní vliv na jeho osobnost, učení, uvažování či projevy chování. V období dospívání dochází k **dozrávání mozku**, které závisí i na vnějších podnětech stimulujících rozvoj náležejících funkcí. Podle Vágnerové (2012, s. 372 – 373) je „*neuropsychický vývoj produktem interakce zrání a specifických podnětů, které přináší i chování daného jedince,*“ dále uvádí, že „*v průběhu dospívání dochází k zefektivnění neuronálního propojení, což umožňuje rychlejší zpracování informací a aktivizaci různých oblastí. Důležité je zde např. zvýšení hladiny dopaminu v prefrontální kůře a limbickém systému, které je mimo jiné považováno za důvod nárůstu tendence k vyhledávání vzrušujících zážitků a k riskantnímu chování. Postupné dozrávání prefrontální mozkové kůry (centrum rozhodování a řízení různých projevů), má významný vliv na uvažování i chování dospívajících. Je důležitým předpokladem rozvoje kognitivních schopností. Chování dospívajících ovlivňuje rychleji dozrávající limbický systém, který je centrem emočního prožívání.*“

Důvodem mnoha problémů s ovládním svých emocí a jimi navozeného chování, které dospívající mají, patří rozdílné tempo zrání limbického systému a prefrontální mozkové kůry, kde by měly obě tyto oblasti pracovat koordinovaně, ale díky rozdílnému tempu zrání se tak neděje. S tím souvisí i způsob zpracování různých problémů. Podle odborníků Susman a Dorn (2009 in Vágnerová, 2012) se díky zvýšené intenzitě emočních prožitků a obtíží dochází k narušení schopnosti logicky uvažovat.

Období puberty je podle Vágnerové (2012) významným **biologickým mezníkem**, kdy se dítě mění v člověka schopného reprodukce. Nejvýraznější změna je v **tělesném vývoji** - dospívání a s tím souvisí proměna vlastního těla, která se projevuje dříve u dívek, a to mezi jejich jedenáctým až třináctým rokem. U chlapců nastává později, mezi třináctým a patnáctým rokem, v období puberty. Období je také nazýváno *druhou etapou růstu*. Podle odborníků je to *období vytáhlosti*, v němž dívky zpočátku chlapce předrostou, ale chlapci později tento rozdíl vyrovnají. Mezi přeměny, které nejsme schopni vidět, patří zrání vnitřních orgánů, u děvčat první menstruace a u chlapců první poluce. Právě tyto změny pohlavního dozrávání jsou jedním z nejtypičtějších a nejdůležitějších znaků daného období. Toto pohlavní zrání většinou končí v 15–16 letech.

Charakteristické pro toto období jsou výrazné individuální změny jak ve fyzickém, tak v **psychickém vývoji**, které nemusí probíhat ve stejném tempu. Pokud je tělesné zrání rychlejší než psychické, duševně dětský jedinec není pokaždé schopen je přijatelným způsobem zvládnout. To vše s sebou přináší přechodné projevy, které jsou typické pro prepubertu. Rozkolísanost v chování, labilita citů, výbuchy nálad až po nezájem a apatii. S tím úzce souvisí úroveň motoriky, kde se projevuje přechodná neobratnost, nekoordinovanost pohybů, zejména u chlapců. Pokud je dospívající z hlediska neurofyzilogického dostatečně zralý a díky soustavnému vzdělávání získal potřebné zkušenosti, může dále rozvíjet své kognitivní schopnosti, které jsou výsledkem právě již zmiňované interakce zrání a učení (Vágnerová, 2012).

Zásadní změny se projevují v rozvoji **myšlení**, kdy dospívající je schopen uvažovat hypoteticky i o variantách, které reálně neexistují. Již patnáctiletý jedinec dokáže myslet vědecky. I když mu to myslí trochu neohrabaně, pomalu, s chybami, není to jeho pochybením, naopak mu chybí zkušenosti, cvik a trpělivost. Velmi zásadní novinkou je, že pubescent zvládá formálně logické operace, kdy myslet formálně znamená myslet nezávisle na obsahu. Piaget (1966, 1967 in Langmeier, 1998) nazval toto období **stadiem formálních logických operací**. Při přechodu z jedné vývojové fáze do druhé můžou pubescenti využívat i jiných způsobů uvažování, než na formálně logické úrovni. Vše záleží na dané situaci, či aktuálním stavu nebo typu problému. V rámci formálně logického uvažování, je jedinec schopen akceptovat hypotetický problém. Dospívající dokáže vytvářet hypotézy při řešení problémů a diskutovat o nich. Hypotetické myšlení má v této fázi dospívání ještě mnohé nedostatky. Hlavním důvodem těchto nedostatků při řešení problémů je citová vznětlivost, neuváženost i nedostatečná kritičnost. Podle Říčana (2014) je takový způsob myšlení základem organizace moderní společnosti.

Rozvoj myšlení se bezprostředně odráží i v **řeči** dospívajících, ve které je typické používání neobvyklých či zastaralých výrazů, což považují za velmi zábavné. V kolektivu svých vrstevníků používají různé slangové výrazy nebo nově vytvořená slova či různé přezdívky. Jejich řeč je velmi hlučná, nápadná a to proto, aby upoutali pozornost v souvislosti s rozvojem sebecitu. Obrovský význam a vliv na způsob jejich vyjadřování má sociální prostředí, v němž pubescent vyrůstá, ale také vrstevníci či dospělí, kteří působí jako vzor (Pávková, 2001).

Dospívání je spojeno s hormonální proměnou, která dává podněty k emočním změnám. Podle Příhody (1974) je tento vývojový úsek označován jako **období emoční lability** či **období hormonální bouře**.

Tlaky způsobené pohlavním dozráváním přináší do života dospívajícího nové vnitřní podněty a činí ho až přecitlivějším na různé podněty z vnějšku. Časté a prudké výkyvy nálad, až výbušné chování, impulsivita jednání, nestálost a nepředvídatelnost reakcí a postojů, to vše je charakteristické v období dospívání. Pro rodiče, ale i vychovatele je toto období velmi náročné, z toho důvodu, že dítě reaguje značně výbušně a překvapivě přecitlivěle na situace, které mu kdysi změnu nálady nezpůsobovaly. Nejen pro nás dospělé je toto chování překvapením, ale i samotné dítě je zaskočeno svými city. Nechápe, co se s ním děje, a z tohoto důvodu hledá vysvětlení v tom, jak se k němu chová jeho okolí (Říčan, 2014).

Pokud je dítě citlivé povahy, můžou se u něj projevovat poruchy soustředění, pocity nejistoty, zhoršení školního prospěchu, snadná unavitelnost, horší spánek nebo také úzkost. Na straně druhé se přidávají i něžné city, které většinou bývají v podobě první lásky – platonické (tuto lásku může představovat nějaký herec či herečka, zpěvák či zpěvačka nebo hrdina). Tím, jak se jim mění jejich tělesná struktura, dochází k proměně citů k sobě. Fyzickému vzhledu připisují značnou důležitost, jsou citliví na kritiku. Vzrůstá význam zevnějšku, který se projevuje nejen větší pozorností ke svému tělu, ale i oblečení a celkové úpravě. Mají zálibu v extravaganci a občas i ošklivosti. I tato složka je součástí identity dospívajícího. Další typickou změnou je nechuť projevovat své city navenek, bývají vztahovačtější, zranitelnější a stávají se uzavřenějšími, než byli dříve. Mění se i jejich sebehodnocení. Ať již jde o tělesný či duševní vývoj, daleko významnější jsou individuální rozdíly v psychosociálním a citovém vývoji, které se projevují především ve způsobu trávení volného času. Dle Říčana (2014, s. 170 – 171) se zde můžeme setkat *„s prostými smyslovými hříčkami i s vážnými zájmy na úrovni náročných hobby dospělých, ale i ten nejvyspělejší pubescent občas vytáhne zastrčenou krabici s vojáčky nebo s panenkami a hraje si docela dětsky. To stejné platí pro vývoj vztahů k druhému pohlaví, kde záleží na době první menstruace a první poluce i na mužnosti či ženskosti vzhledu. Podobně je tomu s vývojem mravním, estetickým i světonázorovým.“*

2.3. Socializace u dětí staršího školního věku

V období pubescence signalizují změnu sociálního postavení dva důležité sociální mezníky, mezi které patří ukončení povinné školní docházky a volba dalšího způsobu vzdělávání a převzetí právní zodpovědnosti za vlastní činy-získání občanského průkazu v 15 letech. Podle Vágnerové (2012) se dospívající tak posune o stupeň výše a získává tím i určitý sociální status. Volba budoucího povolání je do určité míry svobodná volba, není povinná je ale velmi významná, jelikož bude v mnoha směrech spoluurčovat další život jedince. V období pubescence zatím tak velký význam nemá. Pubescence znamená další krok k samostatnosti. Mění se vztahy s lidmi, s vrstevníky i dospělými. Odmítají podřízené postavení, k učitelům, rodičům bývají velmi kritičtí, neakceptují jejich názory a rozhodnutí. Odsuzování dospělých nebývá větší než kritika vrstevníků, ale bývá nápadnější, protože je vývojově novým, dosud sociálně tabuizovaným projevem. Pro rozvoj osobnosti u dospívajících jsou dle Vágnerové (2012) velmi důležité sociální skupiny a instituce, mezi které patří:

- *rodina*
- *škola*
- *volnočasové instituce*
- *vrstevnická skupina*

Rodina zůstává důležitým sociálním zázemím. Období pubescence, ale znamená krok k samostatnosti. I přesto jsou vztahy k rodičům a také citové vazby, stále na prvním místě. Dospívající potřebují větší volnost, ale zároveň i oporu, proto je důležité udržovat jistou rovnováhu mezi připoutáním a postupným osamostatňováním. Postupné uvolňování závislosti na rodině je podle Dunovského (1999) důsledkem tohoto vývoje.

Dle Matějčka (1995) dochází k proměně vzájemných vztahů mezi členy rodiny. Změna postavení dospívajících v rodině souvisí s celkovou proměnou jejich osobnosti. Jedinec již nechce být jako rodiče, má potřebu se od nich odlišovat, odmítá formální rodičovskou autoritu, je k rodičům kritický. Touží po svobodě rozhodování, kde jejich emoční nezralost a jistá nevyrovnanost posiluje nutnost formálního zdůrazňování samostatnosti. Za úspěch považují, když dosáhnou jakéhokoliv ústupku. Za důležité se v rodině považuje celková atmosféra a styl komunikace mezi rodiči a pubescenty.

Škola – druhý stupeň základní školy je velmi významným obdobím v životě jedince, a to z hlediska budoucího profesního zařazení. Dospívající se učí jen z toho důvodu, aby dosáhli lepších výsledků pro přijetí na vybranou školu či obor. Na druhém stupni základní školy jsou role každého jedince již dávno dané a stabilizované. Pubescenti zastávají také odlišný postoj k výuce jednotlivých předmětů, které je buď baví či nebaví nebo zda jsou pro ně užitečné či zbytečné. I zde je běžná kritika vůči učitelům, pubescenti vymýšlejí různé přezdívky, které bývají až nelítostně zdařilé. Pubescenti oceňují učitele, který nezdůrazňuje svou nadřazenost a autoritu, má smysl pro humor, pochopení pro žáky a ochotu vyslechnout jejich názor (Rendl, 1995 in Vágnerová, 2012).

Volnočasové instituce hrají významnou roli ve volném čase pubescenta, kdy jim nabízí různé volnočasové aktivity, ať už jsou institucionalizované nebo ne. Ovlivňují jeho zařazení a také rozvoj dovedností a schopností pubescenta. Můžou to být například různé kroužky (dramatické, přírodovědecké, umělecké, turistické, sportovní atd.) působící v SVCČ nebo v jiných činnostech organizovaných NNO a soukromými subjekty. Tyto instituce mohou kompenzovat školní neúspěchy i negativní vliv rodiny (Česká rada dětí a mládeže, 2008).

Podle Průchy (2001, s. 274) je **vrstevnická skupina** – „*skupina dětí nebo mladých lidí přibližně stejného věku a často i s přibližně stejným sociálním statutem. Má významnou úlohu při socializaci jedince, zejména při přechodu k dospělé roli, nabízí určitou ochranu a zázemí, může částečně kompenzovat sociální a citovou deprivaci svého člena. Může mít na své členy výrazně otativní vliv, který se realizuje prostřednictvím některých organizací a hnutí mládeže, ale i vliv výrazně negativní, vedoucí k porušování kulturních norem.*“

V období pubescence vrstevnická skupina sílí na významu. Pubescent získává roli, která má velký význam pro jeho identitu. Ve své skupině vrstevníků získává postavení, které má dle Vágnerové (2012) značnou subjektivní hodnotu a tím se liší od dané pozice v rodině, která je dána jinými parametry. Vrstevnická skupina se pro něj stává sociální a emoční oporou. Vztahy s vrstevníky mohou uspokojovat různé psychické potřeby, jako např. dle Hofbauera (2004) **potřebu stimulace**, kdy vrstevníci zažívají společné aktivity a prožitky. Důležitá je i potřeba smysluplného učení, při které je spojují mnohé zkušenosti, které získávají v kontaktu se svými vrstevníky. Rádi napodobují jeden druhého. Vznikají organizované party, které mají svého vůdce, rozvíjejí se kamarádské vztahy, kdy pubescent touží po věrném kamarádovi, se kterým by si rozuměl. Mají svá oblíbená místa, kde se scházejí, ať už to jsou parky, obchodní centra, kam chodí nakupovat, kina, sportovní hřiště. Důležité je, že jsou to místa, kam nechodí s rodiči či jinými dospělými. Z pohledu Hofbauera (2004) je to jejich území.

Typické pro pubescenty ve vrstevnické skupině je dle Říčana (2014) **komunikační styl**. Používají určité slovní obraty, specifické oslovení, rádi užívají hrubší a slangové výrazy. Ve skupině jsou velmi hluční, pořád se „híhňají“, hulákají na sebe a ostatní lidé jsou pro ně doslova nevýznamní. V současné době je velmi populární komunikace přes internet či zasílání SMS zpráv, kdy smyslem je spíše potvrzení stávajícího vztahu než důležitá potřeba něco sdělit. Dospělí tuto komunikaci neuznávají a snaží se ji alespoň snižovat.

V rámci těchto sociálních skupin získávají pubescenti nové role, které mohou být zatěžující a ohrožující, mohou potvrzovat sebevědomí daného jedince, ale mohou mít i různý osobní význam. Mezi nové role podle Vágnerové (2012) patří:

- **role dospívajícího**, která je dána biologicky, jež je podtrhována viditelnými sekundárními pohlavními znaky, které mají nějakou sociální hodnotu
- **role člena party**, popřípadě skupiny, s níž se jedinec ztotožňuje a získává určitou sociální identitu
- **role blízkého přítele či kamaráda**, na kterého se může vždy spolehnout a se kterým sdílí důvěrné prožitky

2.4. Organizovaný volný čas

Ve světě dětí volný čas představuje dobu, kterou tráví mimo školní lavici a jiné někým naplánované úkoly. Jakým způsobem vyplní stávající mezeru mezi danými povinnostmi je otázka pro rodiče, kteří to většinou vyřeší výběrem vhodného kroužku nebo sportovní aktivity dle svých lokálních a finančních možností. Samotný organizovaný čas je dle Němce (2002) tedy čas, který jedinci tráví v institucích poskytujících volnočasové aktivity, mezi které patří:

- **školská zařízení pro zájmové vzdělávání**
(školní družiny, školní kluby, střediska pro volný čas, domy dětí a mládeže a stanice zájmových činností)
- **nestátní a neziskové organizace dětí a mládeže**
- **sportovní oddíly**
- **kroužky ve školách**
(vedou přímo učitelé, nabízejí podporu pro nějaký předmět)
- **komerční organizace**
(zábavní střediska, sportovní organizace, kulturní centra)

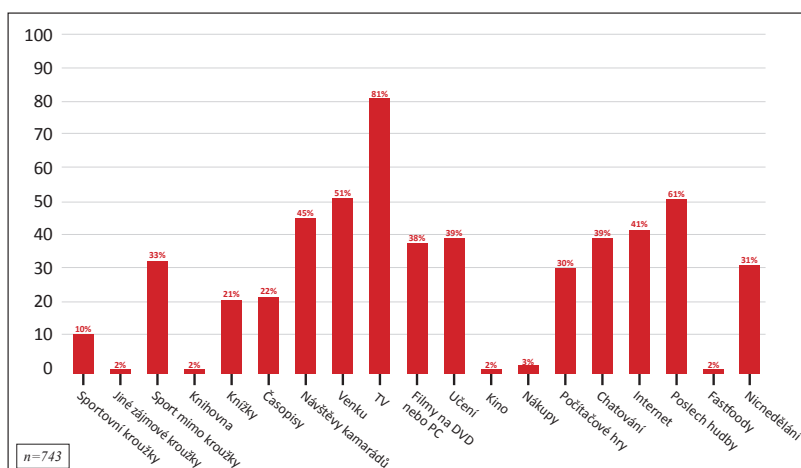
Výše uvedená oblast má u nás bohatou tradici již od poloviny 19. století. Na konci 20. století už u nás existuje pestrý výběr nabízených aktivit, kterých se mohou děti účastnit a kde mohou aktivně trávit svůj volný čas. Skutečnosti o organizovaném volném čase byly předmětem zájmu rozsáhlého výzkumu, který realizoval Národní institut dětí a mládeže ČR (2010 - 2011) v rámci projektu „Klíče pro život“ zvaný „Hodnotové orientace dětí ve věku 6 – 15 let“ (Bocan, 2011).

Pozitivní výsledky ukazují, že tři čtvrtiny dětí u nás docházejí alespoň jednou týdně do těchto organizací, které nabízejí volnočasové aktivity. Důvodem, proč děti navštěvují tyto kroužky či oddíly, je u všech věkových skupin především to, že je baví, co tam dělají, dále je to kvůli kamarádům, které tam potkávají, ale také proto, že se dozívají nové zajímavé věci. Výrazným podnětem k návštěvě kroužků je požadavek samotného dítěte. Negativní výsledky výzkumu ukazují, že řada dětí ve věku od 13–15 let tyto kroužky již omezují, a to z několika možných důvodů. Jedním z důvodů je např. nástup puberty, která je typická svým osamostatňováním a rozhodováním se o tom, co budou ve svém volném čase dělat. Děti začínají získávat své kamarády nebo jsou aktéry vrstevnické party, ve které se dokáží bavit i bez dospělého. Další z důvodů je to, že starší děti chodí do kroužků již od počátku školní docházky, a tím se pro ně kroužky stávají méně atraktivními, přestává je to bavit. Někteří kroužky navštěvují, ale rychle je zase střídají, a to nejčastěji vlivem kamarádů, kteří se pro něco nadchnou. Mezi dalšími překážkami figurovala nedostupnost aktivit v místě bydliště a také nedostatek financí na aktivitu. Obecně bylo zjištěno, že nejvíce jsou navštěvovány zájmové kroužky sportovního zaměření, u dívek převládají aktivity typu hudebně dramatického, výtvarného a rukodělného nebo také vzdělávací aktivity. Chlapci, kromě sportů, navštěvují technické kroužky a turistické oddíly (Bocan, 2011).

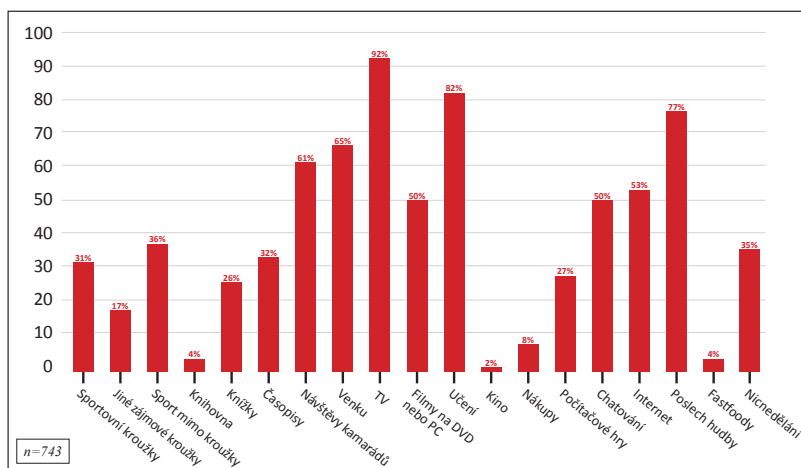
2.5. Neorganizovaný volný čas

Neorganizovaný, neinstitucionalizovaný, a přitom mimořádně důležitý čas je, na rozdíl od organizovaného volného času, prostorem pro více individuální aktivity jakéhokoli dítěte. Jeho trávení volného času nezajišťuje žádná organizace či zařízení, proto nemusí sledovat pravidla jiná, než ta společenská. Z výše uvedeného výzkumu „Hodnotové orientace dětí ve věku 6 – 15 let“ (Bocan, 2011) autoři rozdělili týden na pracovní část a odpočinkovou víkendovou část. Hlavní výzkumnou otázkou bylo, jak a s kým děti tráví svůj volný čas ve všední den a o víkendu.

Výsledky (viz graf č. 1 a 2) ukazují, že děti se ve všedních dnech, ale i o víkendu nejčastěji věnují sledování televize. U dětí ve věku 13-15 let ve všední dny 92 % a u menších dětí 6 – 9 let 71 %. Mezi čtyřmi nejčastějšími aktivitami se u všech věkových skupin vyskytoval pobyt venku, návštěvy kamarádů a sport mimo kroužky. U dvou skupin respondentů (10-12 let a 13-15 let) se na druhém místě, a to jak ve všední dny, tak o víkendu, umístil poslech hudby (Bocan, 2011).

Graf č. 1 Trávení volného času o víkendu, dětí 13 – 15 let
(Zdroj: Bocan, Maříková, Spálenský, 2011, s. 25)

Graf č. 2 Trávení volného času, dětí 13 – 15 let
(Zdroj: Bocan, Maříková, Spálenský, 2011, s. 28)

Na otázku, s kým děti tráví svůj volný čas ve všední den, byla zjištěna tato data: mladší děti tráví svůj volný čas nejčastěji s rodiči, prarodiči a sourozenci a poté s kamarády. K jistému obratu dochází s přibývajícím věkem (od 12 let) dětí rodiče ustupují a děti jsou více s kamarády. Pro starší děti jsou kamarádi každodenními společníky (tráví 4x – 5x týdně nebo 2x – 3x týdně) tvořícími zázemí vrstevnické skupiny se vším, co k tomu patří. Vytvářejí se party, které mají společné zájmy a působí pozitivně v tom smyslu, že umožňují neformální prostor pro vzájemnou komunikaci, sdílení hodnot i cílů kolektivní činnosti. Kamarádi mají nebývalou moc, jelikož mohou prostřednictvím skupiny mít i negativní vliv vedoucí k antisociálnímu chování a jednání jejich členů končících obyčejně v rukou zákona, kdy do popředí přicházejí kamarádi, se kterými tráví 4x – 5x týdně nebo 2x – 3x týdně, do pozadí se odsunují rodiče a sourozenci. O víkendu byla skladba podobná (Bocan, 2011).

U neorganizovaného volného času je nutné, aby děti byly vedeny ke vhodným a kulturně cenným činnostem. Proto je velmi důležité, jaké vnitřní podněty ke spontánním činnostem poskytují rodina, škola, školské instituce a další organizace, dětské domovy, ale také širší prostředí našeho společenského života. Cílem je to, aby volný čas byl sférou dalšího rozvoje společenských a osobních hodnot každého jedince a ne prostorem prázdné zahálky, či místem vzniku protisociálního chování. Je důležité, aby se volný čas stal také příležitostí, kde by se děti učily poznávat a rozeznávat nutnost a dobrovolnost, zájem a povinnost, práci a odpočinek atd. Meisner (in Bláha, 1980, s. 52) uvádí, že *„volný čas nabízí velkou možnost poznávat sám sebe a jednat sám se sebou bez negativního pocitu vnějšího tlaku, nabízí také prostory potřebné samoty člověka pro nerušenou sebereflexi, sebehodnocení.“*

Shrnutí

Charakterizovali jsme volný čas dětí a jeho specifika, kterými se odlišuje od volného času dospělých. Každé dítě má právo na volný čas, které je ukotveno v Úmluvě o právech dítěte. Školní věk dítěte je důležitým sociálním mezníkem, který začíná nástupem do školy a končí rozhodnutím o dalším způsobu vzdělávání. Důležitou roli ve vývoji dítěte staršího školního věku hraje proces socializace a individualizace, ale nesmíme opomenout psychosociální a citový vývoj, který se projevuje především ve způsobu trávení volného času, ať organizovaně v nějaké instituci, či jen spontánně se svými vrstevníky.

3 RODINA JAKO „PŘÍSTAV JISTOTY A BEZPEČÍ“

Rodina je považována za nejstarší základní sociální skupinu, spjatou nejrůznějšími vztahy uvnitř i navenek, funkcemi, činnostmi zabezpečujícími potřeby svých členů, která co do velikosti a významu, prochází celou svou historií neustálými změnami. Taktéž Dunovský (1999) považuje rodinu za nejdůležitější a nejdůležitější součást společenské mikrostruktury, která člověka provází nebo se alespoň dotýká v některých fázích jeho života.

Definovat rodinu je velmi obtížné, existuje velmi mnoho jejích podob a variant z oboru práva, ekonomie, pedagogiky, sociologie, kde každý z nich zastává jiný pohled na toto vymezení.

Za výchozí definici rodiny je možné považovat formulaci Giddense (1999) a Možného (1990), kteří vnímají rodinu jako skupinu osob navzájem spjatých pokrevními svazky, úzkými citovými vazbami, manželstvím, v poslední době i dalším podobným právním vztahem, ale i adopcí, a její dospělí členové jsou odpovědní za výchovu dětí. Vymezují tedy rodinu jako vícegenerační soužití rodičů a dětí, ať již v rodině úplné či neúplné.

Jiný pohled nám nabízí Velký sociologický slovník (1993), jenž uvádí, že rodina je *„nejdůležitější skupina a instituce, která je základním článkem sociální struktury i základní ekonomickou jednotkou a jejími hlavními funkcemi je reprodukce trvání lidského biologického druhu a výchova, respektive socializace potomstva, ale i přenos kulturních vzorů a zachování kontinuity kulturního vývoje.“*

Podle Průchy (2003) je rodina nejstarší společenská instituce, která plní socializační, ekonomické, sexuálně-regulační, reprodukční a další funkce, vytváří emocionální klima, formuje interpersonální vztahy, hodnoty a postoje, základy etiky a životního stylu.

Nabízí se i pohled na rodinu současnosti, která je podle Blahoslava Krause (2001, s. 78): *„Institucionalizovaný sociální útvar nejméně 3 osob, mezi nimiž existují rodičovské, příbuzenské nebo manželské vazby. Základem rodiny je dyadický pár – muž a žena, tj. nějaká forma manželství nebo partnerství. Rodina je tedy postavena na partnerství osob opačného pohlaví, které má trvalejší ráz a na příbuzenství s ostatními členy. Výchozím znakem každé rodiny je existence nejméně jednoho dítěte bez zřetele na jeho věk.“*

Dle výše uvedených poznatků vystupuje rodina jako soubor osob spojených určitou vnitřní vazbou jako skupina či instituce sehrávající klíčovou roli v procesu socializace, která se nás jakýmsi způsobem dotýká a provází nás v každém období našeho života. Rodinu můžeme definovat i podle toho, co nám osobně přináší, jako místo, kde člověk nalezne porozumění, podporu, lásku a přátelství, pocit jistoty a bezpečí, úctu k sobě i druhým, seberealizaci, kde načerpá pozitivní energii. Je rovněž založena na vztazích, vzájemné odpovědnosti a pomoci.

Matějček (1989) z pohledu psychologa, poukazuje na to, že jedním ze základních předpokladů zdravého duševního vývoje dítěte je, aby dítě vyrůstalo v prostředí citově vřelém a stálém. V prostředí, kde rodiče mají své dítě rádi, aby se měli rádi navzájem, aby dokázali vytvořit společenství, ve kterém se budou cítit všichni dobře a které bude trvat po celý jejich život. Matějček (1989, s. 12) „...všichni členové tady najdou přístav jistoty a bezpečí, odkud se budou děti vydávat na dobrodružné výpravy za poznáním světa, ale kam se také budou vždy rády vracet.“

3.1. Funkce rodiny

Rodina vždy plnila určité funkce, které se postupně s vývojem společnosti měnily a neustále se mění. Mezi základní funkce rodiny podle Dunovského (1999) patří:

- **Biologicko-reprodukční funkce** rodiny má zabezpečovat udržení života početím a porozením nového člověka. Má význam pro všechny, kteří tvoří rodinu, tzn. jak pro samotného jedince, který je spatřován v uspokojování jeho biologických a sexuálních potřeb, tak v celé společnosti. Proto se někdy označuje jako sexuální funkce. Zde nejde jen o to přivést dítě na svět, ale také mu zajistit potřebné podmínky pro jeho život a vývoj.
- **Ekonomicko-zabezpečovací funkce** rodiny, která je zde chápána jako významný prvek v rozvoji ekonomického systému společnosti. Podle ekonomů je základním zdrojem veškerého bohatství sám člověk – „lidský kapitál“, který rodinu tvoří a s ní předává kulturu a také smysl pro pracovní úsilí. Nesmíme zapomenout, že rodina hraje důležitou roli při volbě povolání dítěte. I členové rodiny se zde zapojují do výrobní a nevýrobní sféry. Poruchy ekonomické funkce se projevují v hmotném nedostatku, což může být důsledkem nezaměstnanosti anebo zvyšování životních nákladů.

- **Socializačně výchovná funkce** rodiny sehrává nezastupitelný význam ve vývoji osobnosti dítěte. Prostřednictvím rodiny se dítě adaptuje a začleňuje do společnosti a tím si vytváří vnitřní obraz světa, který se do určité míry podobá tomu, jak mu byla realita předkládána a uváděna jeho rodiči. Rodina je dle Dunovského (1999, s. 99) tzv. mikrosvět či vzorová společnost, kde si dítě osvojuje základní vzorce chování, dovednosti, návyky, postoje a strategie, které jsou velmi rozhodující v oblasti socializace, ať již v pozitivním či negativním slova smyslu. Sociální vztahy v rodině a její způsob výchovy budou pro dítě základem či odrazovým můstkem, ze kterého bude v budoucnosti vycházet. S tím je třeba zmínit výchovné styly, v dnešní době typický liberální, vše dovolující styl až po autoritativní, který je opačným extrémem. V souvislosti s touto funkcí je možné sledovat i zvýšené finanční nároky na rodinu, které se týkají zabezpečování aktivit ve volném čase. S výchovnou funkcí také souvisí i estetická funkce, která vede děti ke smyslu pro pořádek – uklízení pokoje, účast dítěte na udržování pořádku v domácnosti.
- **Emocionální funkce** její význam je nezastupitelný a velmi zásadní. Jelikož rodina vytváří silné citové zázemí s pocitem jistoty a bezpečí, lásky, vzájemné důvěry, pomoci a podpory, nedokáže tuto roli vytvořit žádná jiná instituce. Od 90 let přibývají rodiny, které tuto funkci plní s velkými obtížemi či ji neplní vůbec. Důsledkem je nárůst citově deprimovaných a týraných dětí, který se projevuje nejčastěji psychickými poruchami, které mohou vést k rizikovým projevům chování. Selhání této funkce a neuspokojení potřeb s ní spojených bývá jednou z příčin právě u mladistvých, z nichž se stávají toxikomani, gambleři, agresoři a v horším případě i sebevrazi.

Kromě výše uvedených funkcí přidává ještě Kraus (2015) i tzv. **ochrannou funkci** neboli zaopatřovací či pečovatelskou. Její význam spočívá v zabezpečení základních životních potřeb, a to nejen všem členům rodiny, ale především dětem. V posledních desetiletích tuto funkci zčásti na sebe převzal stát, po roce 1990 společnost požaduje po rodině daleko větší zodpovědnost za své členy, zvyšují se nároky na rodinu v souvislosti s touto funkcí, kde je potřeba se postarat o starého, nemocného či postiženého člena rodiny. Je-li rodina neúplná, zvládá tyto nároky velmi těžce a vše se promítá do života dětí.

Aby docházelo ke správnému vývoji dítěte a byly zabezpečeny potřeby všech členů rodiny, musí plnit rodina všechny základní funkce, které jsou výše uvedené. Pokud rodina neplní základní funkce, ať už z důvodu vyvíjejících se tlaků ze strany společnosti spojené se zvyšováním nároků politicko-společenských a ekonomických, na kterých z minulosti nebyla zvyklá a ani připravená, dochází k poruchám funkcí rodiny. Podle Dunovského (1999, s. 92 – 93), z hlediska plnění či neplnění základních funkcí rodiny, dělíme na čtyři typy rodin:

- ***funkční rodina***

(harmonická, zdravá, která v přiměřené míře plní všechny funkce rodiny či 3 principy – soudržnost, adaptabilitu a komunikaci)

- ***problémová rodina***

(zde se již vyskytují závažnější poruchy některých funkcí, rodina je schopna problémy řešit nebo kompenzovat. Jedná se např. o rodinu, kde jsou oba nezaměstnaní.)

- ***dysfunkční rodina***

(zde se již vyskytují vážné poruchy některých nebo všech funkcí, které ohrožují rodinu jako celek, ale i vývoj dítěte. Rodina není sama schopna řešit tyto problémy. Zde může dojít ke zbavení rodiče jeho rodičovských práv. Jako příklad je možno uvést rodinu alkoholiků, narkomanů, patologických hráčů.)

- ***afunkční rodina***

(zde již rodiny přestávají plnit svoje základní funkce, dítěti rodina škodí nebo jej může dokonce ohrožovat na životě. Jedinou možností je odebrání dítěte z rodiny a jeho umístění ho do rodiny náhradní. Příkladem jsou rodiny, kde dochází k týrání, násilí, zneužívání či zanedbávání dítěte.)

3.2. Vliv rodiny na volný čas

Rodina má v životě jedince zásadní a nezastupitelnou roli v oblasti trávení volného času. Je to prostředí, ve kterém dochází k prvním zkušenostem s volným časem, ale také místem, kde se utvářejí volnočasové návyky, postoje a hodnoty. Jsou zde určité faktory, které významně ovlivňují rodinné prostředí a způsob trávení volného času (Hájek, 2008).

Podle Střelce (in Spousta aj, 1994) ovlivňuje rodina volný čas skupinami faktorů. Zde je důležité zmínit tři faktory, které mají vliv na rodinu a volný čas:

- **faktor ekonomicko-materiální**, kde determinanty v této oblasti jsou zejména problematika zaměstnanosti rodičů, úroveň bydlení, vybavenost domácnosti, zařazení rodiny a jejích aktivit do ekonomického systému společnosti, vliv techniky na život současné rodiny nebo také materiální podmínky pro zájmovou činnost dětí.
- **psychologické podmínky**, které zahrnují celkovou strukturu rodiny a také vnitřní stabilitu rodiny, která je základem emocionální atmosféry rodinného prostředí. Celkovou strukturou rodiny se zde myslí, zda je rodina úplná či neúplná, ale také kolik má dětí. Podle Krause (2015) rodinné prostředí s velkým počtem dětí, vytváří specifické problémy pro výchovu. Stejně tak se jeví problematické, v dnešní době mnohem častější, prostředí jedináčků, které klade na rodiče zvýšené nároky. Pokud jde o vnitřní stabilitu rodiny, zde máme na mysli vztahy v rodině, kde jsou nejdůležitější rovinnou vztahy mezi rodiči a dětmi, ale také vztahy mezi dospělými – rodiči a prarodiči.
- **kulturně výchovná stránka** rodinného prostředí, zde se především odráží hodnotová orientace a vzdělání rodičů, životní styl rodiny spojený s využíváním volného času, ale také míra pedagogizace rodinného prostředí. Podle Knotové (2014) připravenost rodičů umožňuje, aby v tomto ohledu nepůsobili jako faktor direktivně rozhodující a neponechávali volný průběh neorganizovanosti, ale aby byli raději inspirátorem, iniciátorem nebo spoluorganizátorem aktivit svých dětí a celé rodiny.

Vliv rodiny na volnočasové aktivity dětí byl předmětem zájmu rozsáhlého výzkumu, který realizoval Národní institut dětí a mládeže ČR (2010 - 2011) v rámci projektu „Klíče pro život“ zvaný „Hodnotové orientace dětí ve věku 6 – 15 let“, kde cílem kolektivu autorů bylo zjistit, jakou roli hrají rodiče, kamarádi, učitelé v životě dětí, jak tráví svůj volný čas, co od života očekávají, ale také se zaměřil především na **vliv socioekonomického statusu a na výši dosaženého vzdělání u rodičů**. Výsledky výzkumu potvrdili skutečnost, že aktivní trávení volného času dětí je závislé na iniciativě, informovanosti a možnostech jejich rodičů. Souvisí to především se vzdělanostní úrovní a socioekonomickými podmínkami rodičů. Děti z rodin s nižším socioekonomickým postavením a děti rodičů, kteří nedosáhli ani středoškolského vzdělání, tráví více volného času samy, neorganizovaně, scházením se venku s kamarády a více sledováním televize. Oproti tomu děti z rodin s vyšším socioekonomickým postavením a děti rodičů s vyšším vzděláním, tráví více volného času organizovaně, v kroužcích a oddílech, kde jejich rodiče mají větší přehled o tom, co dělají (Bocan, 2011).

Je překvapující, jak výrazný vztah je mezi těmito hodnotami a nejrůznějšími aspekty volného času dětí, který se ve výzkumu prokázal. *„Dobré vzdělání rodičů a dobré materiální zajištění představují pro děti nadprůměrně dobrou startovní pozici do života, která je zvýhodňuje oproti ostatním dětem prakticky ve všech ohledech. Naopak dětem, jejichž rodiče mají špatně socioekonomické postavení a neabsolvovali alespoň střední školu s maturitou, reálně hrozí, že se budou svým vrstevníkům dále vzdalovat – vzděláním, postavením ve společnosti, a tím pádem i existenčně.“* (Bocan, 2011, s. 97)

3.3. Volnočasové aktivity rodin

Žijeme v moderní uspěchané době a čas strávený s rodinou je pro nás vzácností. Přítom spokojená rodina a kvalitní rodinné zázemí je dobrým základem do života. Ať jsou aktivity jedinců jakékoliv, je velmi důležité, že mají pro danou osobu nějaký smysl a plní nějakou funkci. Volný čas může představovat zdroj relaxace, kompenzace a rozvoje osobnosti či úspěchu, smyslu života a potěšení.

Dle Čecha (2002, s. 108 in Kaplánek, 2011) je rodina „základní sociální skupina, která se podílí na formování osobnosti a hodnotového žebříčku dítěte, utváří jeho mravní povědomí a měla by být nápomocna v hledání životních cest. Nezbytnou úlohu plní i při výběru volnočasových aktivit a organizování volného času. Postmoderní společnost a demokratizace přináší dětem mnohem více volnosti (děti chtějí být „free“), množství nových podnětů zvenčí, proto je žádoucí jim kvalitu těchto podnětů ukázat a naznačit správnou cestu.“

Jak je již výše uvedeno, rodina je a zůstává nadále prvotním prostředím, které pro volný čas dětí vytváří příznivé podmínky, hodnotové základy a hlavně motivaci k dosahování životních cílů. Takové to uspořádání života rodiny, dětem poskytuje dostatek času a vytváří podmínky pro spoluúčast na prožívání a jeho plánování, zajišťuje finanční a materiální potřeby. Způsoby realizace volného času v současných rodinách se ale v závislosti na jejím sociálním statusu, životním stylu či vztahu k volnočasovým potřebám dítěte od sebe výrazně odlišují. Žádoucí je aktivní zájem každé rodiny o to, aby její děti mohly svůj volný čas prožívat bohatě a smysluplně, aktivně, na základě svého dobrovolného rozhodnutí a zároveň za citlivého vedení ze strany rodičů, popřípadě dalších příslušníků rodiny. Rodina funguje jako podporovatel, inspirátor, ale i realizátor volnočasových aktivit a pomocí nichž může své děti učít k volnému času přistupovat tvůrčím způsobem a vytvářet postoje, které budou ochotny a schopny v budoucnosti uplatňovat i po založení vlastní rodiny (Hofbauer, 2004).

Matějček (1989) považuje za důležité provozovat společné aktivity dětí s rodiči, přemýšlet o společných cílech, kterými by rodina mohla někam společně dojít. Podstatná je participace dětí na aktivitách, což jim dává pocit důležitosti. Každá rodina by měla být nějakým způsobem specifikována, může být zaměřena na sport, turistiku, kulturu apod., přičemž existují jisté společné zájmy, které přispívají pozitivnímu pohledu na budoucnost.

V současnosti je možné trávit volný čas velmi různým způsobem. V porovnání s dobou nedávno minulou máme více povinností, a to nejen v pracovním procesu, ale i v rámci mimopracovních činností. Vzhledem k nárůstu nezaměstnanosti v posledních letech, je nutné zohlednit i finanční náročnost volnočasových aktivit, to vše má dopad na volnočasové aktivity rodin (Brady, Vodanovich a Rotunda, 2008).

Trávení volného času v rodině je možno i rozdělit na aktivní a pasivní. Aktivní trávení volného času zahrnují především činnosti, na kterých se podílejí členové rodiny přímo, a ovlivňují jejich průběh a výsledek. Můžou to být stolní hry, sportovně turistické a poznávací činnosti, hra na hudební nástroj a další. Mezi pasivní volnočasové aktivity řadíme např. sledování televize, sportovních utkání, návštěvu divadla, kina, ale také setkávání se s přáteli. Pasivní aktivity jsou takové činnosti, na kterých se členové rodiny podílí nepřímo a nemohou ovlivnit jeho průběh (Kraus, 2015).

Podle Knotové (2014) je volný čas u dětí potřeba usměrňovat či řídit nejen ze strany rodiny, kde se děti učí jak vhodně trávit volný čas, ale i ze strany pedagoga. Právě proto by měl být rodič i pedagog tím nejlepším rádcem a průvodcem pro děti a mládež, učit je jak k volnému času přistupovat tvůrčím způsobem, který budou schopny uplatnit v budoucnosti. Zároveň je volný čas založený především na dobrovolnosti, a proto by konečné rozhodnutí ve výběru volnočasových aktivit měly mít děti.

Na téma volný čas byl realizován jeden z pravidelných výzkumů organizovaný Sociologickým ústavem Akademie věd ČR (Czech and Leisure Time, 2013), který se zaměřil na volný čas rodičů (Žumárová, in Kraus, Poláčková, et al, 2001).

K množství svého volného času v pracovních dnech a o víkendech se vyjadřovalo 1307 respondentů. V oblasti společných aktivit současných rodin dominovaly procházky a výlety (87,9 %) a sledování televize (86,2%), na posledním místě je společnou volnočasovou činností v rodinách četba (10,8%). Podle faktorové analýzy se ukázalo, že mezi jednotlivými činnostmi lze nalézt čtyři výraznější faktory: první faktor zvaný „aktivity mimo domov“, byl dán položkami – návštěvy divadel, návštěvy kaváren, turistika. Druhým byl faktor „domácích aktivit“ - sledování televize, práce na zahradě, setkávání s příbuznými, hraní na PC. Třetím faktorem je „faktor vzdělávacích činností“ – četba + vzdělávání a posledním faktorem je „faktor sportovní“ - jakýkoliv sport (Czech and Leisure Time, 2013).

U sportovních aktivit bylo zajímavým zjištěním, že čím měla rodina menší počet dětí, tím více realizovala sportovní činnosti, a čím menší byla obec, kde rodina bydlela, tím byly častější aktivity domácí a vzdělávací činnosti. Sportování jako společnou volnočasovou aktivitu preferuje 55,6 % rodin a to bez rozdílu věku rodičů. Zde byla prokázána i statisticky důležitá závislost – vzdělání rodičů. Čím vyšší vzdělání tím více jsou preferovány sportovní aktivity (Czech and Leisure Time, 2013).

Rodiče ve svém volném čase realizují sportovní aktivitu v 67,7 % (z toho s manželkou v 16,6% a s dětmi ve 30,1%). Z výsledků vyplývá, že rodiče tráví svůj volný čas hlavně s dětmi. Jako volnočasové aktivity, které by ráda rodina provozovala ve společném volném čase, byly uváděny na prvních místech – cestování a výlety (50,5%) a sport, včetně turistiky a cykloturistiky (40,2%). Mezi další aktivity patřily přírodovědné aktivity, péči o zahradu a vaření (Czech and Leisure Time, 2013).

Bohužel jsou zde i jisté překážky, které brání rodinám v realizaci společných rodinných aktivit ve volném čase, mezi které patří: nedostatek financí, nedostatek času, málo společného času, pracovní vytížení rodičů, rozdílné zájmy partnerů, neochota ke společným zájmům, zdraví. Mezi vnější vlivy patří počasí, provoz na silnicích, místo bydliště, péče o domácí mazlíčky, člena rodiny a nezaměstnanost (Czech and Leisure Time, 2013).

3.4. Média a současná rodina

Prostředí rodiny v souvislosti s medializací se začalo měnit především v posledních desetiletích, kdy se v rodinách začíná objevovat množství nových moderních médií. Snížení ceny umožnilo toto pronikání mediálních zařízení do domácností a rodin. Další zásadní změnou je proměna lokalizace médií, kdy se podle Livingstone (2007) začala prosazovat tzv. „bedroom culture,“ což v překladu znamená posun televizních zařízení a počítačů do soukromých pokojů, tj. do dětských pokojů, ložnic, atd.

Hagen (2007, s. 369) uvádí, že *„dětské pokoje se stávají arénou, v níž mohou děti používat média dle vlastního uvážení a realizovat tak vlastní životní styl. Domácnosti se postupně stávají prostorem, v němž se žije pospolu, ale odděleně/individuálně. Rodičovská kontrola se stává tím složitější, čím více mají děti mediální prostředky ve svých soukromých místnostech.“*

S růstem medializace v rodině ve vztahu k životnímu stylu rodiny, poukazuje Livingstone (2007) na úbytek tzv. „street culture“, což se dotýká trávení volného času dětí, které se přesunulo z míst venku mimo rodinu právě do domácností samotných. Důvodem jsou obavy ze strany rodičů, mající pocit nebezpečí, které dítěti hrozí na ulici a venku a naopak domov je chápán jako místo bezpečí. I když děti tráví čas se svými kamarády, vrstevníky mimo domov, většinou společný čas tráví u médií v domovech u svých kamarádů.

Turkle (in Kraus, 2015) hovoří o nové intimitě a nové samotě. Současně s výše uvedenou skutečností došlo také k individualizaci trávení volného času v rodině a k přesunu ze soukromého prostoru rodiny do „veřejného prostoru“ virtuálního mediálního světa. Fyzicky jsou tak rodinní příslušníci přítomni ve společném prostoru, ale myšlenkově se pohybují ve světech vzdálených a vzájemně odlišných.

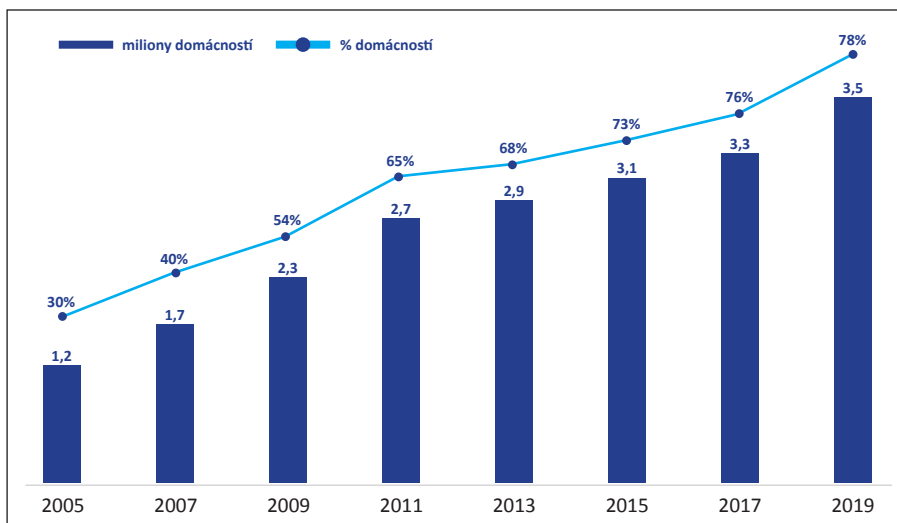
Autoři v zahraničí (Livingstone 2002, Hagen 2007, Watkins 2009, Jenkins 2009, Turkle 2011, Vittrup 2014 et al) zaměřují pozornost množstvím studií a zastávají odlišné pohledy na média a rodinu, které se vzájemně prolínají a jsou vnitřně konzistentní (Kraus, 2015).

U nás v ČR se takovým studiím věnují např. Sak a Saková, kteří poukazují na zvyšující se objem času, který dnes děti stráví u televize, u počítačů, na sociálních sítích (Sak, Saková 2004).

V českém prostředí je pozornost věnovaná rodině a médiím zatím značně omezená. Šedřová v roce 2007 provedla výzkum, kde se zaměřila na socializaci dětí v předškolním věku v souvislosti s používáním televize v současných rodinách. Z výsledků výzkumu vyplývá, že věk je důležitou proměnnou, která určuje míru rodičovské intervence i vnímání její potřeby. Čím jsou děti starší, tím méně je rodiče omezují v možnostech používání elektronických médií, ale také mají hlavně pocit, že už to není třeba (Kraus, 2015).

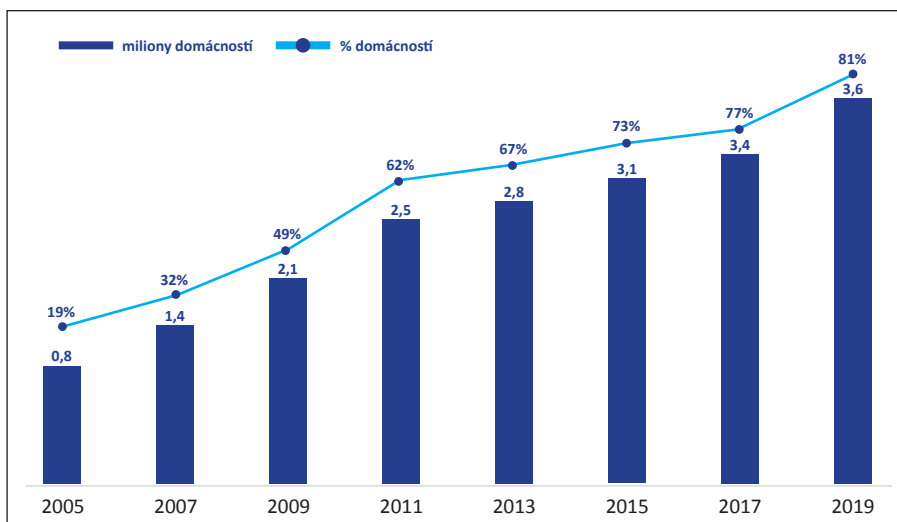
Český statistický úřad (ČSÚ) nás pravidelně v ročních statistikách informuje a monitoruje výskyt médií v rodinách s dětmi. Ve výstupu „Informační společnost v číslech“, publikuje výsledky ohledně růstu medializace v české společnosti. První pilotní šetření proběhlo v roce 2002. Od roku 2006 probíhá toto šetření dle Nařízení Evropského parlamentu a Rady č. 808/2004 ze dne 21. dubna o statistice Společenství o informační společnosti, a tím umožňuje přinášet srovnatelné údaje v rámci zemí EU. Šetření je prováděno formou osobního rozhovoru s využitím osobního počítače na výběrovém vzorku cca 10 tisíce osob ve věku 16 a více let v přibližně 6 tisících soukromých domácnostech (ČSÚ, Informační společnost v číslech, 2020).

V průběhu prvního desetiletí 21. století nelze srovnávat s nárůstem v průběhu 90. let 20. století.

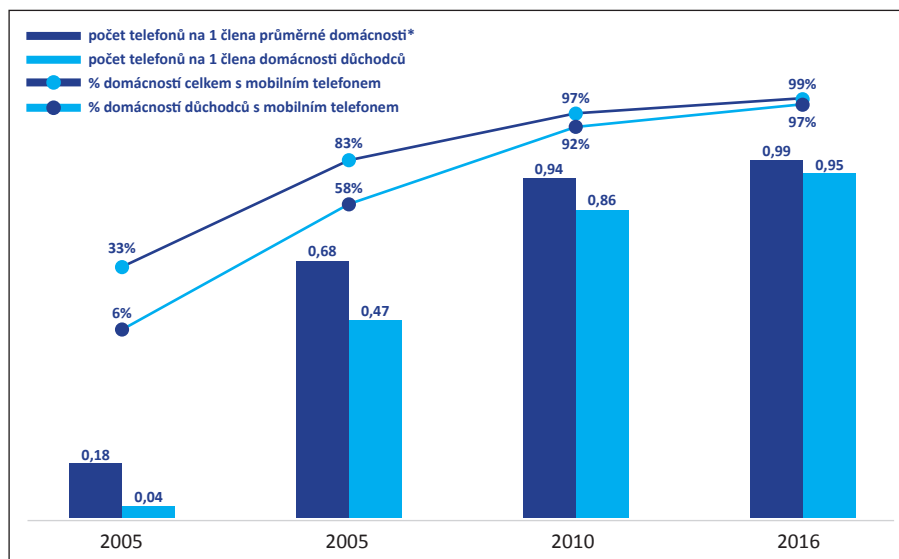
Graf č. 3: Vybavenost českých domácností počítačem (1995 – 2019)
(zdroj: ČSÚ, Informační společnost v číslech, 2020)

Během let 2001-2019 došlo k razantnímu růstu vybavenosti domácností počítačem, a to z 30% na 78%.

Graf č. 4: Domácnosti s Internetem
(zdroj: ČSÚ, Informační společnost v číslech, 2020)

Podobnou výraznou tendenci vykazují i počty domácností s připojením k internetu. Podle dat ČSÚ bylo v roce 2019 k internetu připojeno 81 % českých domácností.

Graf č. 5: Vybavení českých domácností s mobilním telefonem (2000-2016)
(zdroj: ČSÚ, Informační společnost v číslech, 2019)

Data ČSÚ ukazují masivní vybavenost českých domácností mobilními telefony (99%), která je srovnatelná s vyspělými evropskými zeměmi. Dále se také ukázalo, že průměrné rodiny vlastní více než 3 mobilní telefony v rodině, více než 1 televizi a více než 1 počítač. Zajímavým zjištěním se ukázalo, že čím bylo v rodině více dětí, tím více vlastnila rodina nová média – tablety, herní konzole, iPody, mp3. Podle Stašové (2015, s. 180 – 181) je nositelem inovačního potenciálu v rodinách ve vztahu k médiím generace současných dětí. „Pro děti je důležité držet v této oblasti krok se svými vrstevníky, často je vlastnictví nových médií, pohyb v elektronických sociálních sítích a komunikace jejich prostřednictvím základem sociální inkluze do vrstevnických skupin. Pro rodiče přináší zabezpečení dítěte novými mediálními přístroji potvrzení sociálního statusu rodiny.“

Z hlediska vybavenosti domácností různými médii, přišli odborníci na to, že rodiny mohou rozdělit (Kraus, 2015):

- **rodiny vybavené komunikačními technologiemi**
(počítač, mobilní telefon)
- **rodiny vybavené konzumními technologiemi**
(televize, video přehrávač)
- **rodiny vybavené mobilními herními technologiemi**
(herní konzole, iPody, mp3 přehrávače, tablety)

Otázkou výzkumu bylo také, zda vybrané aktivity spojené s televizí nebo počítačem dělají členové rodiny společně. Podle průzkumu „*Stav mediální gramotnosti v ČR (2011)*“ se prokázalo, že televize, i přes nástup internetových médií, je stále vnímána jako důležitý socializační faktor a jeden z tmelících prvků rodiny. Společné sledování televizních pořadů bylo považováno za možnost, jak může rodina strávit čas pohromadě (Stav mediální gramotnosti v ČR, 2011).

Autoři daného výzkumu se také zabývali otázkou, jak jsou vnímána média v současných rodinách. Pozitivní vnímání médií bylo spojeno se sledováním televize, kterou rodina využívala ke společnému trávení volného času. Negativním postojem k médiím v rodině bylo možné označit, to, že kdyby média nebyla, žilo by se jim lépe. Díky médiím se členové rodiny neustále hádají, vzdalují je od sebe, málo spolu komunikují (Stav mediální gramotnosti v ČR, 2011).

Život současné rodiny nelze již od používání médií oddělit, protože média se stávají každodenní, běžnou součástí jejich života. Pro mnohé z nich jsou média vnímána jako opěrný bod denního chodu rodiny, rodinných aktivit, rodinné komunikace a společně sdílených momentů. Podle Krause (2015, s. 197) mají média „*moc stmelovat, spojovat členy rodiny, umožňovat častější komunikaci a projevení vzájemné blízkosti a sounáležitosti.*“

Záleží na rodičích, jak se k využívání médií v rodině postaví, jaký nastaví řád a pravidla. Je třeba posilovat zdravé postoje k médiím, ale také jejich pozitivní a efektivní používání. Jednou z cest je posilování rodinné koheze a aktivního trávení volného času v rodině.

Shrnutí

Představili jsme rodinu jako důležitou, z mnoha pohledů zásadní sociální skupinu, instituci výchovnou, prostředí, ve kterém každý z nás vyrůstal, a které nás provází po celý život. Rodina plní nezbytnou úlohu při výběru volnočasových aktivit a organizování volného času. Je to prostředí, ve kterém dochází k prvním zkušenostem s volným časem, ale také místem, kde se utvářejí volnočasové návyky, postoje a hodnoty.

4 VOLNOČASOVÁ ZAŘÍZENÍ

„Zařízení volného času se vyznačují vymezenými funkcemi, výchovnými a vzdělávacími cíli, určitým stupněm institucionalizace a profesionalizace, organizační strukturou, prostorovou a materiální vybaveností. Dětem a mladým lidem pomáhají odpovídat na otázku, jak dobře prožít roky dětství a dospívání i jak se připravovat na dospělost.“ (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2008, s. 82)

Pro děti a mládež je velmi důležité trávit kvalitně volný čas. Tento volný čas mohou trávit jen se svými kamarády v parku, na hřišti, na ulici, ale také čtením zajímavé knížky či posloucháním hudby. Na straně druhé mohou tento čas trávit v nějaké instituci, která nabízí pestrou nabídku volnočasových aktivit a zájmových kroužků pod odborným vedením. Významnou roli v možnostech trávení volného času dětí a mládeže představují školská zařízení pro zájmové vzdělávání, ale také je nesmírně důležité zdůraznit roli různých neziskových organizací a spolků, jejichž cílem a posláním je kvalitní a smysluplné trávení volného času dětí a rodičů.

Volnočasová zařízení se zabývají problematikou trávení volného času dětí, dávají rodičům jistotu odborného vedení jejich dětí v době, kdy se jim nemohou naplno věnovat, ale také poskytují dětem pocit bezpečí a ochrany, snaží se je chránit před negativními vlivy prostředí, které by mohlo ohrozit jejich příznivý vývoj. Institucionalizovaná forma těchto zařízení má velkou výhodu v tom, že jeden pracovník může najednou ovlivnit mnoho dětí ve směru jejich žádoucího rozvoje a ve prospěch společnosti. Nabídka těchto zařízení je u nás velmi široká. Především ve velkých městech mají děti i mladí lidé z čeho vybírat. Na vesnicích je situace poněkud problematictější, příležitosti jsou zde značně omezeny z hlediska volby možností, ale také i dostupnosti. Volnočasová zařízení mohou mít podobu veřejné instituce zřizované státem, kraji či obcemi, církvě a jimi zřízené instituce, různých typů nestátních neziskových organizací, ale i také soukromých subjektů (Česká rada dětí a mládeže, 2008).

4.1. Školská zařízení pro zájmové vzdělávání

Podle školského zákona, zákon č. 561/2004 Sb., patří do školských zařízení pro zájmová vzdělávání (podle vyhlášky 163/2018 Sb. o zájmovém vzdělávání):

- *Střediska volného času (SVČ)*
- *Školní družiny (ŠD)*
- *Školní kluby (ŠK)*

Školská zařízení pro zájmové vzdělávání jsou charakteristická tím, že výchovně vzdělávací činnost poskytují pedagogičtí pracovníci – pedagog volného času nebo vychovatel. V těchto zařízeních účast není společensky stanovenou povinností, ale je motivována dobrovolným rozhodnutím dítěte či mladého jedince. Jejich program činnosti a jeho postup vychází ze zájmů, kde se vytváří dostatečný prostor pro individuální přístup a vlastní tempo činnosti. Tyto činnosti jsou umožněny v rozmanitých prostorách, kdy díky časové volnosti jsou možné šance využití pestrých forem metod práce (Hájek, 2008).

A) Střediska volného času

Střediska volného času se dělí na dva základní typy organizací:

- *Dům dětí a mládeže (DDM)*
- *Stanice zájmových činností*

Odlišnost mezi těmito typy organizací je, že dům dětí a mládeže uskutečňuje činnost ve více oblastech zájmového vzdělávání, zatímco stanice zájmových činností je zaměřená na jednu oblast zájmového vzdělávání, jako např. přírodu, ochrana životního prostředí, věda a technika, modelářství (Hájek, 2008).

SVČ poskytují, a tím se i odlišují od ostatních (školní družina, školní klub), komplexní služby či formy zájmového vzdělávání, které jsou stanoveny vyhláškou o zájmovém vzdělávání 163/2018 Sb.:

- *Příležitostná činnost*
- *Pravidelná činnost*
- *Táborová činnost*
- *Osvětová činnost*
- *Individuální práce*
- *Nabídka otevřených spontánních aktivit*

Prostředí je méně formalizované, než ve kterém se děti pohybují v rámci povinné školní výuky. Nalezneme zde i informační centra pro mládež, herny, klubovny a laboratoře. V průběhu celého roku nabízejí neomezené časové možnosti pro různé typy aktivit. Každoročně pořádají dětské příměstské i pobytové tábory, řadu zábavných, kulturních i vzdělávacích akcí pro širokou veřejnost, přehlídky i soutěže. Jejich služby mohou využívat děti a mládež školního věku, ale také i studenti, pedagogové, rodiče s dětmi a další zájemci (Hofbauer, 2004).

B) Školní družina (ŠD)

Školní družina je přednostně určena žákům 1. stupně základní školy (1. – 5. třída), není pokračováním školního vyučování, poskytuje zájmové vzdělávání formou pravidelné, příležitostné výchovné, vzdělávací, rekreační, sportovní a zájmové činnosti žáků v době mimo vyučování. Ve školní družině působí vychovatel či vychovatelka, kteří tuto činnost vedou, organizují a přizpůsobují aktuálním potřebám žáků, přihlédnutím k aktuálním volnočasovým trendům. Úkolem vychovatele nebo vychovatelky je tedy vytvořit prostředí, ve kterém žáci mají možnost si odpočinout, regenerovat nebo rozvíjet svou osobnost. Základní formou činnosti ve školní družině je hra, která s sebou přináší pozitivní emoce, zážitky, radosti, ale také spolupráci a utužování kolektivu žáků. Podle Malacha (in Janiš, 2009, s. 29) je „*hlavním posláním ŠD zabezpečení zájmové činnosti, odpočinku a rekreace žáků. Mimo činnosti výchovně vzdělávací plní ŠD – zejména z pohledu rodičů, částečně také funkci sociální, tj. dohled nad žáky po určitou dobu před nebo po skončení školního vyučování.*“

Podle Pávkové (2008) by měla školní družina nabízet tyto činnosti:

- **Odpočinkové** – odstranění únavy, plní psychohygienické poslání (relaxace, klidové hry, klidné zájmové hry, poslechové činnosti)
- **Rekreační** – slouží k regeneraci sil (aktivní odpočinek s pohybovými prvky, pobyt venku na školní zahradě)
- **Zájmové** – rozvíjejí osobnost žáka, umožňují jim seberealizaci, další poznávání a rozvoj dovedností
- **Příprava na vyučování** – zahrnuje okruh činností související s plněním školních povinností, není však legislativně stanovena jako povinná součást činnosti ŠD (vypracovávání domácích úkolů, zábavné procvičování učiva formou didaktických her, prohlubování poznatků na vycházkách)

Školní družina poskytuje žákům také zájmové kroužky, které můžou navštěvovat i žáci, kteří nejsou do školní družiny zapsáni.

C) Školní klub (ŠK)

Školní klub je na rozdíl od školní družiny určen pro žáky druhého stupně základních škol. Žáci, kteří navštěvují školní klub, jsou již více samostatní a jejich zájmová činnost je již více specializovaná. Činnosti školního klubu jsou na bázi zájmové aktivity organizované formou různých kroužků, příležitostných akcí a aktivit, ale i průběžnou nabídkou spontánních činností. Podle Pávkové (2008) by měl školní klub poskytovat co nejširší nabídku činností, na jejichž podobě by se měli podílet samotní žáci. Právě širokou nabídkou činností a jejich atraktivitou může školní klub přitáhnout velký počet žáků.

„Posláním těchto zařízení je motivovat, podporovat a vést děti, mládež a dospělé k rozvoji osobnosti, ke klíčovým kompetencím, zejména smysluplnému využívání volného času a to širokou nabídkou aktivit v bezpečném prostředí, s profesionálním týmem v nových trendech.“ (Mládež České republiky, 2008, s. 16-17)

Podle školského zákona, který již uvádím výše, zde patří i **školská výchovná a ubytovací zařízení**, které zajišťují žákům a studentům vzdělávání, sportovní a další zájmové činnosti v době mimo vyučování. Jsou to **domovy mládeže, internáty a školy v přírodě**, které mají společné to, že dětem a mládeži poskytují výchovné působení zahrnující volnočasové aktivity, ubytování a stravování. Mezi školské instituce zabývající se náplní volného času patří také **základní umělecké školy a jazykové školy** (MŠMT, školský zákon).

4.2. Nestátní neziskové organizace (NNO)

Mezi další výrazné organizace pracující s dětmi a mládeží jsou neziskové organizace a spolky dětí a mládeže, které mají u nás v ČR bohatou historii. Jejich kořeny sahají od doby 19. století, kdy spolkový život byl významnou součástí hnutí, které vedlo k vytvoření samostatného Československa. Po roce 1948 byly násilně přerušeny z politických důvodů a plně obnoveny až po roce 1989, kdy nastává tzv. „boom“ těchto neziskových organizací a spolků dětí a mládeže (Mládež české republiky, 2008).

Nestátní neziskové organizace představují kromě škol a školských zařízení velmi důležitou složku pro aktivní využití volného času dětí a mládeže. Svou činností doplňují a obohacují výchovně-vzdělávací činnost škol, školských zařízení a rodin a umožňují dětem a mládeži rozvíjet přirozeným způsobem jejich schopnosti, dovednosti a talent a připravují je tak na budoucí život (Hájek, 2008).

„Tak jako člověk potřebuje k chůzi obě nohy, představují neziskové organizace, které se zabývají dětmi a mládeží, nezbytné doplnění školských zařízení pro zájmové vzdělávání a volný čas. Jejich jedinečný přínos je zejména v tom, že poskytují dětem a mladým lidem dlouhodobé základy silných osobních vazeb. Mnohé z nich je pak provázejí celým životem. Díky tomu také v řadě sdružení nejde jen o náplň volného času, ale o skutečnou dlouhodobou výchovnou formaci celé bytosti dítěte či dospívajícího. Jednou z nejdůležitějších zkušeností, které se mladí lidé v těchto sdruženích učí, je zážitek toho, že ty nejcennější skutečnosti v lidském životě se nedají zaplatit.“ (Mládež České republiky, 2008, s. 18)

4.3. Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež (NZDM)

Podle Bednářové (2000, s. 106) jsou nízkoprahová zařízení *“určeny dětem a mládeži, které tráví svůj volný čas touláním na ulici, v partě či jinak neorganizovaně. Navštěvovat je mohou všichni - od jedničkářů z gymnázia přes skejťáky, vyznavače alternativního způsobu života až po „průšviháře“.* Jsou v podstatě volnočasovou alternativou k různým zájmovým útvarům kroužkům a jiným organizovaným aktivitám, navíc ale poskytují poradenství a sociální servis.“

Podle zák. č. 108/2006 Sb. o sociálních službách (2006, paragraf 62) je nízkoprahové zařízení pro děti a mládež registrovanou sociální službou. NZDM poskytuje službu ambulantní formou a zaměřuje se na děti a mládež ohrožené společensky nežádoucími jevy a rizikovým způsobem života. Jedná se tedy o zařízení, která jsou určena neorganizovaným dětem a mládeži, kteří se nacházejí, v obtížné životní situaci nebo jsou ohroženi sociálně patologickými jevy anebo mají vyhraněný životní styl, neakceptovatelný majoritní společností. Podle Hájka (2008) je určena neorganizovaným dětem a mládeži proto, že se nemohou nebo nechtějí z různých důvodů zapojit do běžných mimoškolních aktivit anebo žijí rizikovým způsobem.

Hlavním cílem nízkoprahových zařízení je předcházení a snižování sociálních rizik, které vyplývají ze způsobů života těchto dětí a mládeže. NZDM vytvářejí podmínky pro řešení nepříznivých sociálních situací a jejich služba je poskytována na základě „nízkoprahovosti“ – tzn. maximální přístupnosti a odstranění sociálních, psychických či jiných bariér. Kromě toho, že poskytují sociální služby, aktivity zaměřené na prevenci, organizují rovněž i volnočasové aktivity. Všechny tyto volnočasové aktivity jsou na bázi zážitkové pedagogiky (Nadácia mládeže Slovenska, 2005).

Mezi **další významná zařízení** pracující s dětmi a mládeží, kde je možné trávit volný čas, jsou podle Janíše (2009) *„různé vzdělávací instituce, které člověk navštěvuje dobrovolně na základě svého zájmu. Na volném čase se též podílejí organizace jako Junák, YMCA (Young Men's Christian Association – křesťanské sdružení mladých mužů), Salesiánské hnutí mládeže, Sokol nebo Český svaz tělesné výchovy (ČSTV). ČSTV sdružuje sportovní, tělovýchovné a turistické organizace, po započtení členů jednotlivých organizací ho lze považovat za organizace s největším počtem členů. Pochopitelně jsou v ČSTV registrováni i dospělí.“*

Pořádají nejrůznější akce – tábory, jednorázové a různě „odborně“ zaměřené akce, kterých se mohou děti i mládež účastnit se svými rodiči. Patří zde také např. **spolky dětí a mládeže** Junák, Pionýr, Duha, Česká táborecká unie, Sdružení hasičů, Asociace turistických oddílů mládeže ČR, Prázdninová škola Lipnice a další (Mládež České republiky, 2008).

Počátkem 21. století se u těchto spolků podle Hofbauera (2004), začala projevovat tendence k stagnaci až k poklesu počtu jejich členů a to z důvodu způsobeného „*individualizací volnočasového života dětí a mládeže a novými možnostmi jeho realizace, zvláště rozmachem médií a využívání počítačů.*“

V současné době nesmíme opomenout důležitost **kulturních zařízení**, jejichž náplní jsou taktéž volnočasové aktivity pro děti a mládež, dle Němce (2002) řadíme:

- **muzea a galerie**
(nejznámější dětská muzea)
- **knihovny**
(dětské čítárny, besedy pro mladé čtenáře)
- **přírodovědná zařízení**
(zoologické a botanické zahrady, hvězdárny a planetária)
- **kina**
- **divadla**
(např. loutková divadla)

Množství těchto zařízení a jejich otevřenost (nízkoprahovost) je jednou z hlavních determinant kvality života dětí a mládeže. Kulturní zařízení plní nejen edukační funkce, ale také i své funkce specifické jako zařízení, která vytvářejí svou činností předpoklady pro rozvoj celého kulturního života společnosti. Podle Němce (2002) si tato kulturní zařízení velmi dobře uvědomují svůj významný podíl na edukační nabídce a na své popularitě přispívá i využití moderních informačních technologií. Může se jednat o originální design webových stránek včetně tzv. virtuálních muzeí, ale také 3D technologie promítání nebo zajímavé interaktivní činnosti v expozicích muzeí.

V dnešním moderním světě mezi volnočasová zařízení určené zvláště pro mládež, patří podle Hofbauera (2004, s. 94 – 95):

- **jednoduchá zařízení spontánní činnosti** (skateparky na sídlištích, v parcích)
- **velká nákupní střediska poskytující příležitosti volnočasových aktivit pro děti nakupujících rodičů nebo pro celé rodiny** (herní koutky, sportovní centra, multikina, bowlingové herny, centra zábavy otevřená až do pozdních večerních hodin)
- **velkokapacitní rekreační a sportovní střediska včetně ubytovacích možností v městech nebo přírodně zajímavých oblastech** (akvaparky, sportovní areály)

Dochází zde k propojení tradičních kulturních institucí se zážitkovými prvky a komercí. Horst Opaschowski (in Němec et al., 2002, s. 55) označuje tato velmi rozsáhlá mnohadimenzionální volnočasová zařízení jako tzv. „*katedrály 21. století.*“

4.4. Volnočasová zařízení na Opavsku

Z demografického hlediska se okres Opava nachází v Moravskoslezském kraji. Opavsko se skládá ze 77 obcí, z toho je 7 měst (Opava, Kravaře, Dolní Benešov, Hlučín, Hradec nad Moravicí, Vítkov, Budišov nad Budišovkou) a 2 městyse. Pro snazší orientaci uvádím mapku daného okresu Opava (2019, Český statistický úřad).

Mapa č. 1: Okres Opava
(Zdroj: www.opavske-slezsko.cz)

V této části vyjmenujeme a okrajově popíšeme volnočasová zařízení na Opavsku, která jsou nejčastěji využívána dětmi a mládeží. Mezi nejvíce navštěvovaná zařízení pro děti a mládež na Opavsku jsou střediska volného času, která se nacházejí v Opavě, ve Vítkově a v Budišově nad Budiškovkou. Dále mezi ně patří CVC – Centrum volného času v Kravařích, nízkoprahová zařízení, které se nacházejí převážně v Opavě, SHM Klub Hradec nad Moravicí – křesťanské sdružení dětí a mládeže. Kromě již uvedených organizací působí na Opavsku také velké množství sportovních klubů zaměřujících se na výuku jízdy na kole, badminton, tenis, fotbal, florbal, basketbal, gymnastiku, bojové umění a další. Nesmíme také opomenout jednu z nejrozšířenějších organizací v tomto okrese, která má u nás velice dobrou pověst – Skauting.

Středisko volného času v Opavě

V Opavě sídlí Středisko volného času Domeček, které je příspěvkovou organizací a umožňuje dětem a mládeži plnohodnotně a smysluplně trávit svůj volný čas. Provozují mimoškolní zájmovou činnost pro děti a mládež a volnočasové aktivity. Pořádají tábory, zájmové kroužky a kurzy, vodácké výlety a další zájmové činnosti. Volnočasové aktivity v tomto domě dětí a mládeže jsou zde rozděleny do různých oddělení:

- **Kulturní a společenské (estetika)** - pracuje 56 zájmových kroužků a souborů
- **Outdoorových aktivit, přírodovědy a sportu** - pracuje 23 zájmových útvarů
- **Technika** - pracuje 9 zájmových kroužků
- **Loutkové divadlo** - 10 divadelních a loutkářských souborů a kroužků

SVČ v Opavě pořádají také akce pro veřejnost, spolupracují s Magistrátem města Opava, ale taktéž organizují výukové a vzdělávací programy pro školy a další organizace.

Součástí střediska volného času v Opavě je také Stanice mladých přírodovědců tzv. MINIZOO, která nabízí praktické hodiny přírodopisu s názornou ukázkou zvířat, zároveň nabízí i smyslovou Zoo určenou zejména pro handicapované děti, které se o zvířátkách nejen něco dozvědí, ale také si na ně mohou sáhnout (www.svcopava.cz).

Centrum volného času Kravaře

Centrum volného času Kravaře organizuje výchovně vzdělávací a rekreační činnost pro děti a mládež, rodiče a další dospělé v jejich volném čase. Nabízejí pravidelnou a příležitostnou zájmovou činnost a letní táboremovou činnost. Mezi pravidelnou zájmovou činností řadí pestrou nabídku kroužků, souborů, kurzů a v rámci příležitostné zájmové činnosti pořádají různé akce, soustředění či výstavy. Letní táboremovou činností organizují na Hadince u Vítkova, což je odloučené pracoviště a hlavní stanová základna.

CVČ Kravaře organizuje akce i pro širokou veřejnost, spolupracují s městem Kravaře, zájmovými organizacemi a sdruženími z Kravař a okolí (www.cvckravare.cz).

Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež na Opavsku

Elim Opava o.p.s. nabízí rodinám, rodinám s dětmi, pěstounským rodinám, ale především dětem a mládeži smysluplné využití volného času v nízkoprahových klubech a na ulici. Své služby nabízí v **NZDM „Na Hraně“** v městě Hlučín a v **NZDM Magnet** v Opavě. Posláním těchto klubů je poskytovat bezpečné zázemí dětem a mládeži, které se nacházejí v obtížné situaci, která může být pro ně ohrožující. Tato bezplatná služba je poskytována ambulantně v klubu dětem a mládeži od 6 do 19 let nebo terénní formou v ulicích města dětem a mládeži od 10 do 19 let, kterou zajišťují pracovníci klubu. Mezi základní činnosti poskytování služeb v těchto nízkoprahových klubech je:

- **Výchovně vzdělávací a aktivizační činnosti**
(volnočasové aktivity, přednášky a besedy, doučování a situační intervence)
- **Zprostředkování kontaktu se společenským prostředím**
(výlety, tábory, exkurze)
- **Sociálně terapeutické činnosti**
(kontaktní práce, poradenství, práce se skupinou, případová práce)
- **Pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí**
(kontakt s institucemi ve prospěch klienta, zprostředkování dalších služeb, doprovod, informační servis, práce s blízkými osobami)

Obě dvě výše uvedené NZDM fungují pro děti a mládež jako prostor:

- *k setkávání se s kamarády*
- *k trávení volného času*
- *pro využití a vyzkoušení všech nabízených činností, aktivit a her*
- *k uplatnění svých nápadů*
- *k povídání si s dospělým, který jim naslouchá*
- *kde mohou požádat o radu i o pomoc*

(www.elimopava.cz)

EUROTOPIA.CZ, o.p.s.

Sociálně aktivizační služby v Opavě nabízí i organizace EUROTOPIA. CZ, o.p.s., která provozuje NZDM klub Modrá kočka. Je určena pro děti a mládež od 6 – 15 let. Služba je určena pro všechny ty, kteří nemají kam jít a chtějí se setkat s kamarády, poslechnout si hudbu, či jen tak posedět a popovídat si s pracovníky o svých problémech. Slovo „nízkoprahovost“ zde znamená plnění jistých zásad tohoto klubu:

- ***zásada dobrovolnosti***
(můžeš přijít kdykoliv v otvírací době, nemusíš chodit pravidelně)
- ***zásada anonymity***
(nemusíš říkat své jméno, stačí jen přezdívka)
- ***zásada rovného přístupu, podpory důstojnosti a dodržování práv***
(ať jsi jakýkoli, můžeš do Kočky přijít, budeme se snažit udělat vše proto, aby ses cítil dobře)
- ***zásada aktivity a podpory samostatnosti***
(pomůžeme uskutečnit Tvé nápady)
- ***zásada autonomie rozhodování***
(je pro tebe vytvořen prostor, aby ses mohl samostatně rozhodovat)
- ***zásada empatie***
(umění naslouchat, porozumění tvým pocitům)
- ***zásada důvěrnosti***
(cokoliv řekneš pracovníkovi Kočky, zůstane to mezi Tebou a Kočkou)
- ***zásada bezplatnosti základních služeb***
(nemusíš nic platit – jen za tábory a výlety se platí drobný poplatek)

Kromě výše uvedeného nabízí organizace Eurotopia i tyto služby na Opavsku: poradenská střediska v Opavě, asistenční, mediační a terapeutické centrum v Opavě a služby SPOLU – pro rodiny s dětmi v Opavě (www.opava.eurotopia.cz).

Skaut – Český Junák

Skauting je součástí celosvětové hnutí, jehož cílem je výchova a sebevýchova dětí a mladých lidí. Český skauting (Junák) je u nás jedna z nejrozšířenějších volnočasových organizací pro děti a mládež a to zásluhou středoškolského profesora Antonína Benjamina Svojsíka, jehož vzorem byl Robert Baden-Powel a americký spisovatel E. T. Seton.

Junák v okrese Opava má zastoupení několika různorodých spolků. **Junák – středisko Zvon Opava** (pod toto středisko patří i **5. chlapecký oddíl svatého Jiří v Opavě**), **Junák – přístav Poseidon Opava a Junák – přístav Černý čáp Opava**, kde oba přístavy jsou středisky vodních skautů v Opavě (www.skaut.cz).

Pro mnohé z nás slovo skauting znamená skládání skautských slibů a zákonů, disciplína, táboření, pobyt v přírodě, dobrodružství, parta kamarádů, čest, přátelství, respekt, vázání uzlů, Morseova abeceda, luštění šifer a mnoho dalších aktivit a hodnot.

Sportovní gymnastika dětí Špičková Opava, z. s.

SGD Špičková nabízí sportovní pohybovou-gymnastickou průpravu pro děti od předškolního věku až po žáky základních škol. Tuto činnost poskytují kvalifikovaní trenéři, kteří se hlavně zaměřují na správné držení těla, posilování a základní gymnastické prvky. SGD pořádá pro děti a mládež celodenní programy, příměstské tábory, akce pro veřejnost (www.gymnastikaspickova.cz).

Sport pro všechny Opava, z. s. – SPV Milan Kopřiva

Sportovní klub, který nabízí všeobecnou sportovní průpravu pro děti od 4 – 15 let, pořádají příměstské tábory (kola, in-line brusle), pobytové tábory, víkendové lyžařské a snowboardové školy a školičky, to vše pod vedením zkušených trenérů a instruktorů (www.spvkopriva.cz).

SK Badminton Boreček Opava, z. s.

Hlavním cílem SK Badminton Boreček je propagace a podpora badmintonu na území Opavy a okolí. Svou aktivní prací se snaží rozšiřovat povědomí o badmintonu a podporovat tento sport. SK je zaměřen na děti ve věku 5 – 19 let. Aktuálně má klub 159 členů, z toho 80 aktivně hrajících dětí. Sportovní klub pro děti a mládež pořádá pravidelné tréninky, víkendová soustředění, dětské turnaje Boreček, badmintonové campy a jiné sportovní aktivity. Badminton je v posledních desetiletích velmi populárním sportem (www.badmintonborecek.cz).

Shrnutí

Charakterizovali jsme si volnočasová zařízení, která sehrávají velmi důležitou roli v trávení volného času dětí a mládeže. Významnou roli v možnostech trávení volného času dětí a mládeže představují školská zařízení pro zájmové vzdělávání, ale také je nesmírně důležité zdůraznit roli různých neziskových organizací a spolků, jejichž cílem a posláním je kvalitní a smysluplné trávení volného času dětí.

5 VÝZKUMNÁ ČÁST

V empirické části se věnujeme výzkumu realizovaného prostřednictvím dotazníkového šetření, kde se zaměřujeme na nejčastější aktivity rodičů s dětmi, trávení volného času dnešních dětí a na porovnání s volným časem jejich rodičů, když byli stejného věku.

Podle Gavory (2000, s. 11) je výzkumem systematický způsob řešení problémů, kterým se rozšiřují hranice vědomostí lidstva, potvrzují se či vyvracejí dosavadní poznatky, anebo se získávají nové poznatky.

5.1. Hlavní a dílčí cíle

Hlavním cílem výzkumného šetření je zjistit, jak se změnil volný čas současných dětí v porovnání s volným časem jejich rodičů, když byli školou povinní.

Dílčí cíle:

- Zjistit trávení volného času pubescentů.
- Zkoumat, kolik volného času se pubescenti věnují svým zálibám v běžném školním dni a o víkendu.
- Zjistit, zda má rodina zásadní vliv na trávení volného času.
- Zkoumat nejčastější aktivity rodičů s dětmi.
- Zjistit, zda pubescenti svůj volný čas tráví smysluplně a aktivně v nějakém zařízení.

Ke splnění cíle výzkumného šetření byly položeny následující **výzkumné otázky**, které jsme rozdělili na skupinu A - děti a skupinu B - rodiče.

Skupina A (děti)

- Kde nejčastěji tráví dnešní děti volný čas?
- Ovlivňují rodiče způsob trávení volného času svých dětí?
- Jakým způsobem tráví současné děti s rodiči volný čas?
- Tráví dnes děti volný čas organizovaně v nějakém zařízení?
- Jsou pro žáky možnosti trávení volného času v rámci území Opavska dostačující?

Skupina B (rodiče):

- Je pro rodiče důležité, jakým způsobem tráví volný čas jejich děti?
- Tráví rodiče společný čas se svými dětmi?
- Jaké jsou nejčastější provozované aktivity rodičů s dětmi?
- Trávíme dnes volný čas jinak, než předchozí generace?

5.2. Metodologie, strategie, cílové skupiny výzkumu

Pro výzkumné šetření diplomové práce jsme použili metodu kvantitativního výzkumu. K výhodám kvantitativního přístupu patří zejména přehlednost, stručnost a syntetičnost výsledku. Snad nejvíce využívanou metodou kvantitativního výzkumu je dotazník, který Gavora (2000) vymezuje jako způsob písemného kladení otázek a získávání písemných odpovědí. Chráska (2016) doplňuje, že nesmírnou výhodou dotazníku je rychlé a ekonomické shromáždění dat od velkého počtu respondentů. Při sestavování dotazníku je velmi důležité dodržovat jisté zásady a pravidla. Jednotlivé položky či otázky by měli být všem respondentům jasné a srozumitelné, naprosto jednoznačné a nesmějí být sugestivní. Součástí dotazníku jsou jasné pokyny k vyplňování.

Výzkumné šetření probíhalo v období od 2. března do 16. března 2021. Cílovou skupinu výzkumného šetření tvořili děti a rodiče. Byly sestaveny dva dotazníky, jejichž součástí byli krátké a výstižné instrukce k jejich vyplňování. Výběrovému souboru žáků od 11 do 15 let, kteří navštěvují 2. stupeň základní školy, byl předložen dotazník, který byl tvořen 15 položkami, z toho 6 uzavřených a 9 polouzavřených položek. Druhý dotazník byl určen pro jejich rodiče či zákonné zástupce, který se skládal ze 7 uzavřených, 2 polouzavřených a 3 otevřených položek. Dotazníky byly zcela anonymní a získaná data jsme použili jako podklad pro zpracování výzkumu diplomové práce. Dotazníky vyplňovali žáci 2. stupně ZŠ Englišova v Opavě a ZŠ T.G.M. v Opavě a jejich rodiče, popřípadě zákonní zástupci. Celkem se výzkumného šetření zúčastnilo 100 žáků a 105 rodičů/zákonných zástupců.

Dle Chrásky (2016) lze dotazník předat respondentům v podstatě několika způsoby: osobně, rozesláním poštou, prostřednictvím jiných osob nebo elektronickou formou. Z důvodu nařízení vlády, v době vyhlášení nouzového stavu kvůli pandemii COVID-19, jsme tyto dotazníky odeslali elektronickou formou, kde jsme využili internetového portálu vyplnto.cz. Sestavené dotazníky jsme rozeslali hromadným emailem ředitelům daných základních škol, kteří je předali rodičům či zákonným zástupcům a jejich žákům staršího školního věku.

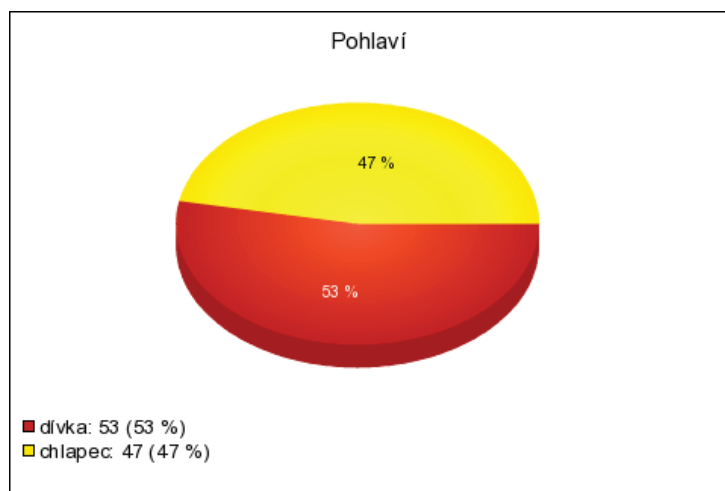
Návratnost dotazníků u žáků byla 73,7 % a u rodičů či zákonných zástupců 68,4 %. Návratnost dotazníků je dána poměrem vyplněných a zobrazených dotazníků, jedná se o orientační údaj, který nebere v potaz ty oslovené respondenty, kteří ani nezobrazili úvodní text, tzn., že neklikli tlačítkem na odkaz s dotazníkem. Dle Gavory (2000) se považuje za minimální návratnost dotazníkového výzkumu 75%, dosáhnout této návratnosti je však velmi těžké, proto je zde možnost i nižší.

5.3. Výsledky výzkumného šetření

Vyhodnocení výzkumného šetření je rozčleněno do dvou částí, v první části analyzujeme výsledky žáků druhého stupně základní školy a ve druhé části interpretujeme výsledky rodičů či zákonných zástupců.

ČÁST A (ŽÁCI)

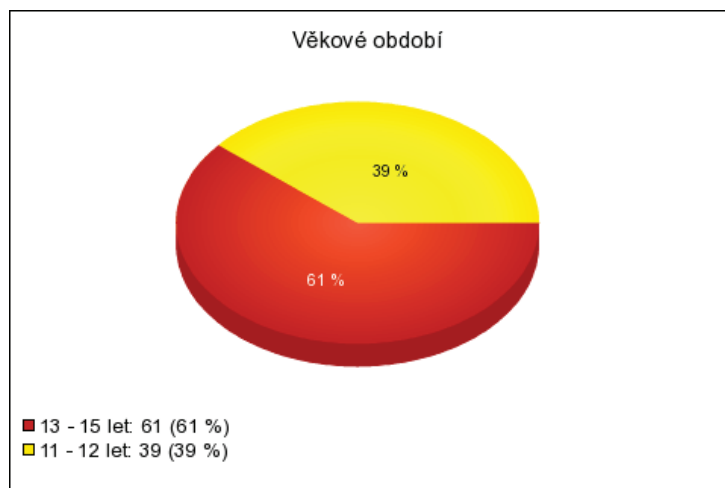
Ve své úvodní části dotazník zjišťoval pohlaví a věk respondentů. Graf č. 6 nám ukazuje procentuální zastoupení obou pohlaví ve výzkumném šetření.

Graf č. 6: Pohlaví žáků
(Zdroj: vlastní)

Dotazník pro žáky vyššího stupně vyplnilo celkem 53% dívek a 47% chlapců a to ve věku 11 – 15 let, navštěvující 6. – 9. třídu základní školy.

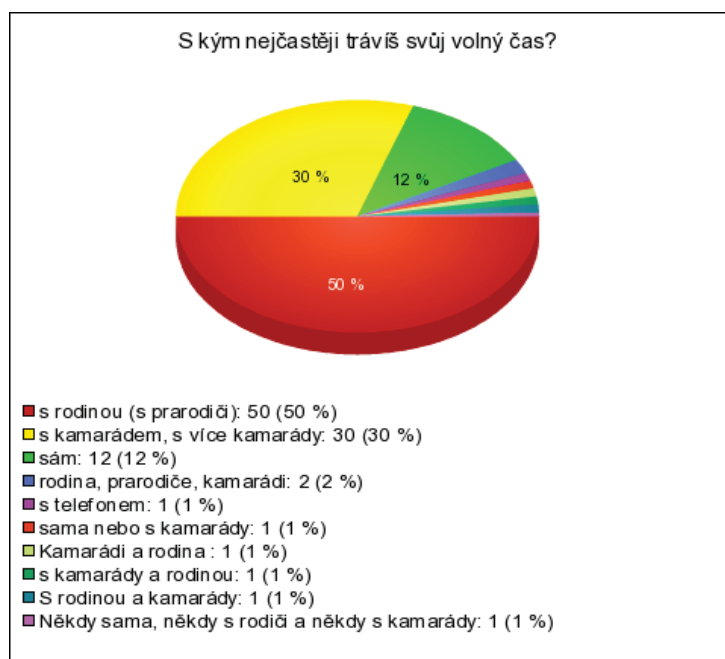
Graf č. 7 nám ukazuje rozložení věkového období respondentů, kteří dotazník vyplnili.

Graf č. 7: Věkové období
(Zdroj: vlastní)

Nejpočetnější věkovou skupinou výzkumného vzorku jsou respondenti ve věkovém období 13 – 15 let (61%) a z toho vyplývá, že zastoupení skupiny 11 – 12 let je 39%.

K naplnění dílčího cíle jsme zjišťovali, s kým, kde a jak pubescenti tráví svůj volný čas. Výsledek je patrný v grafu č. 8, 9, 10, 11.

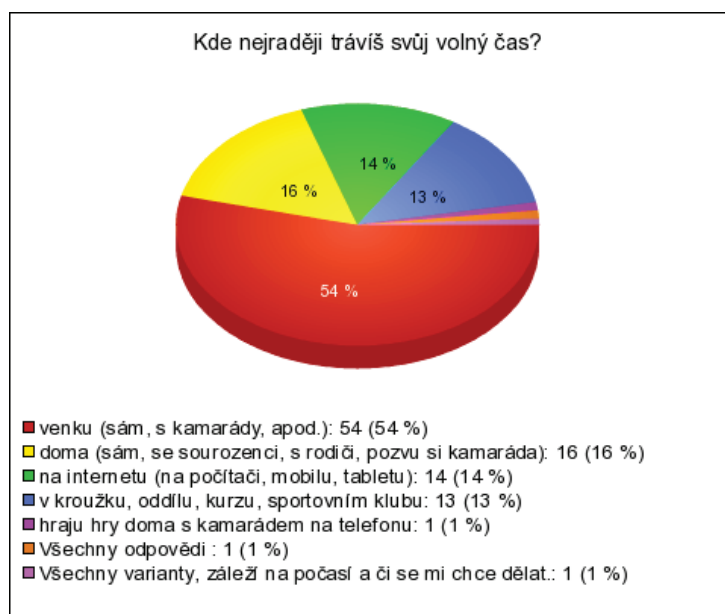
Graf č. 8: S kým nejčastěji respondenti tráví svůj volný čas.
(Zdroj: vlastní)

Graf č. 8 znázorňuje, s kým respondenti nejčastěji tráví svůj volný čas. Z výsledků výzkumného šetření je patrné, že rodinná výchova i s narůstajícím věkem sehrává nadále důležitou roli v trávení volného času svých dětí.

Postupně se prolíná s dalšími činiteli, kteří dospívajícího jedince značně ovlivňují, a tím jsou kamarádi. Z celkového počtu 100 respondentů jich 50% tráví se svou rodinou, 30% s kamarády a 12% chtějí být sami. Což není překvapivé, protože každý ve svém životě chce mít chvíli jen sám pro sebe. V kolonce jiné, respondenti odpovídali převážně kombinací prvních tří odpovědí, kde 1% chce být sám nebo s kamarády, 3% s kamarády a rodinou, 1% někdy sama, někdy s rodiči a někdy s kamarády a 1% s telefonem.

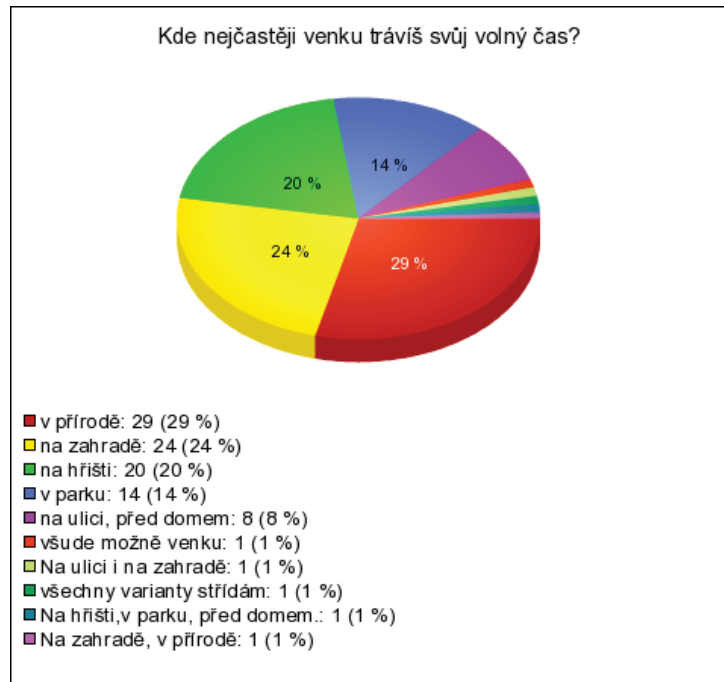
Výzkumná otázka č. 1: Kde nejčastěji tráví dnešní děti volný čas?

Odpověď na výzkumnou otázku nám poskytuje graf č. 9, graf č. 10 a 11 nám poskytuje přesnější informace o tom, kde a jakým způsobem venku respondenti svůj volný čas tráví.

Graf č. 9: Kde nejraději respondenti tráví svůj volný čas.
(Zdroj: vlastní)

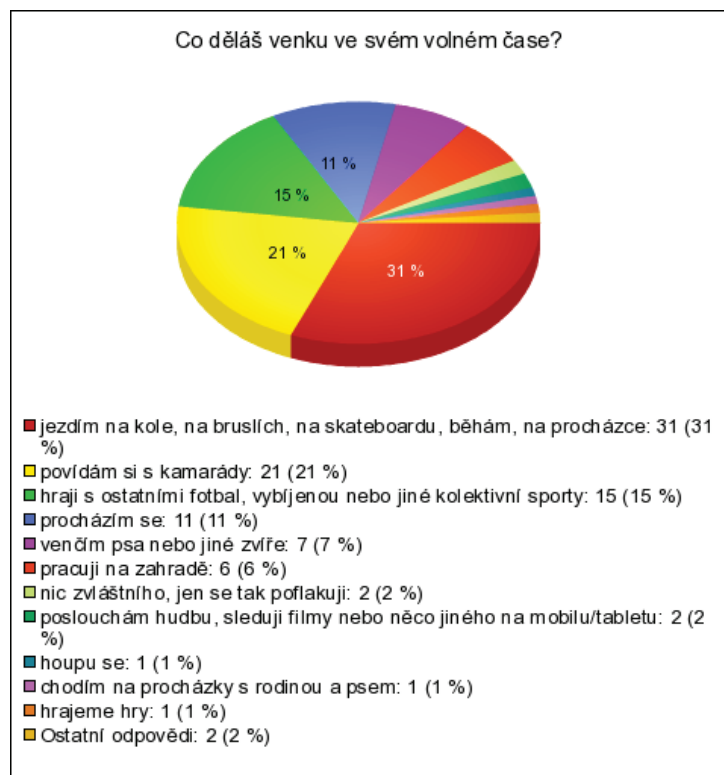
Z tohoto grafu jsme získali informace, které jsou pro nás velmi zásadní, neboť jsme mohli odpovědět na výzkumnou otázku, že 54% současných dětí tráví svůj volný čas nejraději venku s kamarády, 16% doma s rodiči či sourozenci, 14% na internetu/počítači/mobilu či tabletu a 13% v nějakém volnočasovém zařízení, které nabízí kroužky, kurzy či ve sportovním klubu. Zajímavé byly také odpovědi, že 1% tráví nejraději svůj volný čas doma s kamarádem při hře na mobilu a 1% tráví svůj volný čas podle nálady a aktuálního počasí.

Graf č. 10 Místo, kde nejčastěji venku tráví respondenti svůj volný čas.
(Zdroj: vlastní)

Výsledky z grafu č. 10 nám ukazují podrobný popis trávení volného času venku. Z celkového počtu respondentů nejvíce tráví svůj volný čas v přírodě 29% na zahradě 24% na hřišti 20% v parku 14% a nakonec na ulici či před domem 8%. Zbýlých 5% tráví tento čas kombinací všech předešlých variant. Obecně lze říci, že čas venku mají děti velmi rády, celkovou doménou pubescentů je příroda, zahrada a hřiště. Nejméně oblíbeným prostředím je ulice.

Dalším zjištěním pro nás bylo, jakým způsobem venku tráví pubescenti svůj volný čas, všechna získaná data jsou zaznamenána v grafu č. 11.

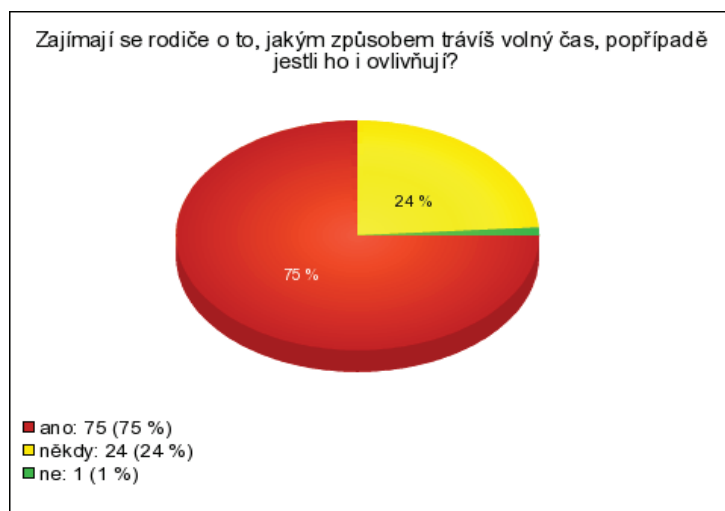

Graf č. 11 Nejčastější provozované aktivity venku.
(Zdroj: vlastní)

Aktivity, které děti venku nejčastěji provozují, jsou z celkového počtu respondentů 31% aktivními činnostmi, jedná se o jízdu na kole, na bruslích, na skateboardu či penny boardu, běh či obyčejnou procházku. Druhou nejčastěji provozovanou činností je povídání si s kamarády 21%, kteří v tomto věkovém období sehrávají velmi důležitou roli v oblasti socializace. Pro starší školní věk jsou taktéž důležité kolektivní sporty (vybíjená, fotbal či další jiné), které v našem grafu zaujímají 15%. Nesmíme opomenout i ostatní odpovědi, kterými současní pubescenti tráví taktéž volný čas venku: 11% procházením se, 7% venčení psa či jiného zvířete a 6% prací na zahradě. Pasivnímu trávení se věnuje 2% respondentů, kteří preferují poslouchání hudby, sledování filmů nebo něčeho jiného na mobilu/tabletu.

Výzkumná otázka č. 2: Ovlivňují rodiče způsob trávení volného času svých dětí?

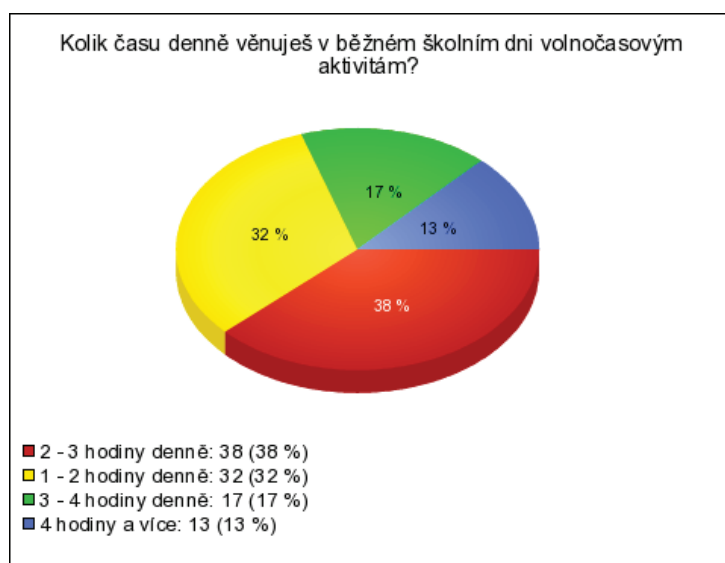
Odpověď na výzkumnou otázku lze zjistit v následujícím grafu č. 12.

Graf č. 12: Zájem rodičů o způsob trávení volného času svých dětí.
(Zdroj: vlastní)

Klíčovou roli v tom, jak budou děti trávit svůj volný čas, sehrávají rodiče. Měli by být potřebným vzorem, od kterého dítě v procesu nápodoby přebírá vzorce chování, názory, hodnoty. Výsledky nám to jen potvrzují, z celkového počtu získaných odpovědí, 75% rodičů se zajímá o to, jakým způsobem tráví jejich děti volný čas, popřípadě ho ovlivňují, 24% se zajímá jen někdy a 1% se vůbec nezajímá či ho žádným způsobem neovlivňuje.

V dotazníkových otázkách č. 8 a 9, jsme zjišťovali výzkumným šetřením kolik času denně a o víkendu věnují respondenti volnočasovým aktivitám, svým zájmům a koníčkům.

Graf č. 13: Kolik času denně se respondenti věnují volnočasovým aktivitám.
(Zdroj: vlastní)

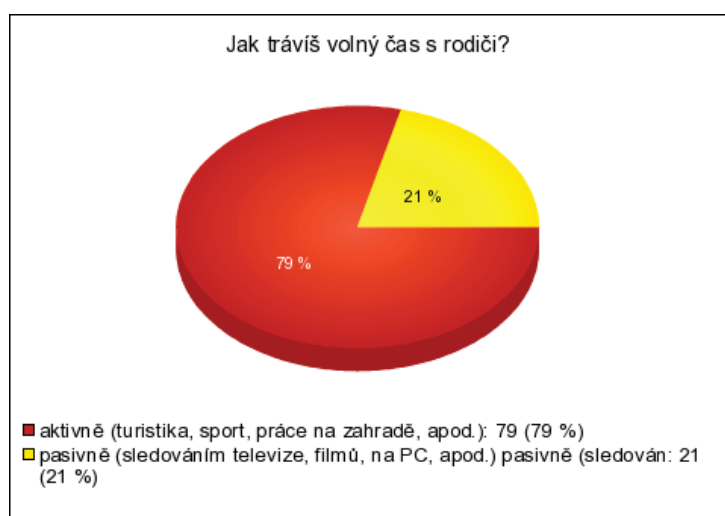

Graf č. 14: Kolik času o víkendu se respondenti věnují svým zájmům či koníčkům.
(Zdroj: vlastní)

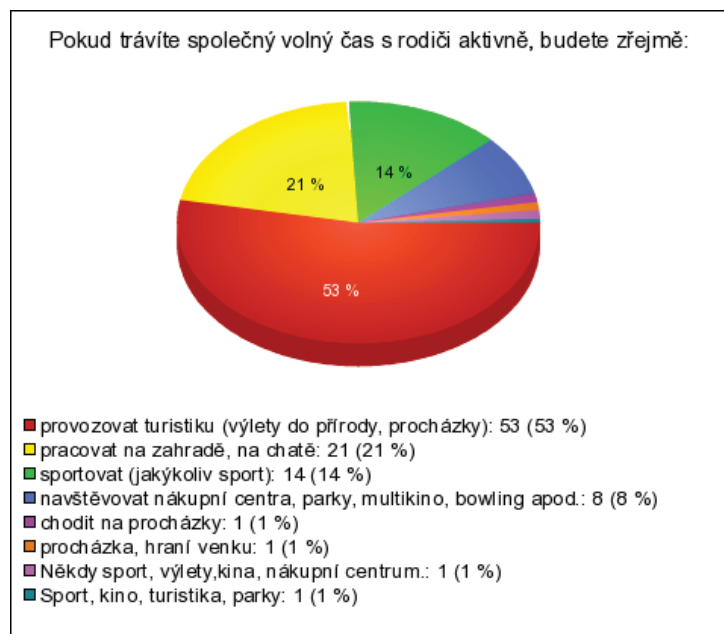
Během svého typického školního dne se věnuje 38% respondentů 2 – 3 hodiny denně volnočasovým aktivitám, 32% 1 – 2 hodiny denně, 17% 3 – 4 hodiny denně a 4 hodiny a více se věnuje 13% respondentů. Během víkendu byly výsledky značně zarážející. 25% respondentů uvedly, že svým zájmům a koníčkům se věnují pouze 1 – 2 hodiny o víkendu. 24% 5 hodin a více, po 15% 2 – 3 hodiny a 3 – 4 hodiny, 12% 4 – 5 hodin a méně než 1 hodinu se věnuje 9% respondentů.

Výzkumná otázka č. 3: Jakým způsobem tráví současné děti s rodiči volný čas?

Odpovědi na výzkumnou otázku č. 3 jsme zjišťovali v dotazníkových otázkách č. 10 a 11. Otázka č. 11 je popsána podrobněji.

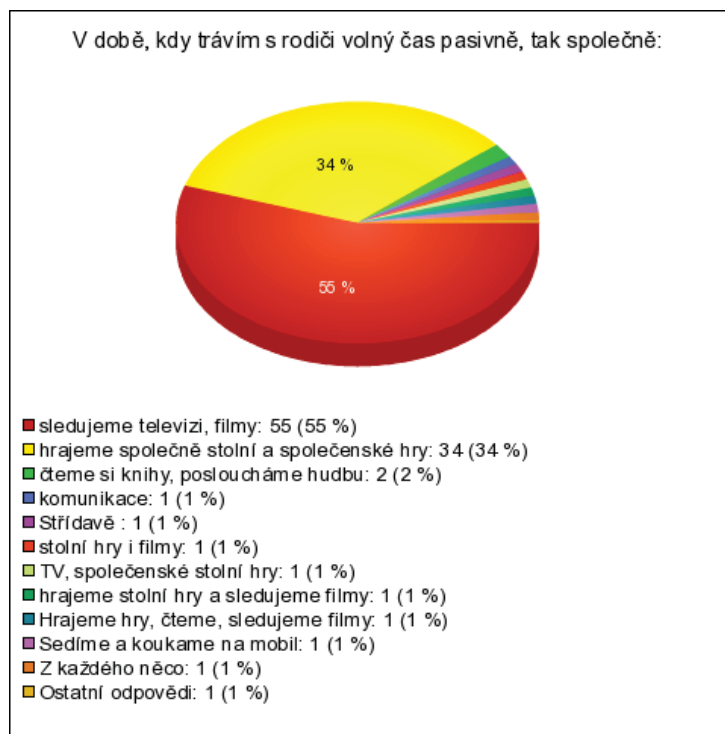
Graf č. 15: Způsob trávení volného času s rodiči.
(Zdroj: vlastní)

Graf č. 16: Aktivní způsoby trávení volného času spolu s rodiči.
(Zdroj: vlastní)

Z grafu č. 15 je patrné, že děti s rodiči tráví převážně svůj volný čas aktivním způsobem 79%, pasivním způsobem tráví 21% respondentů. Graf č. 16 znázorňuje podrobný popis aktivních činností dětí s jejich rodiči. Z celkového počtu 100 respondentů, jich 53% provozuje turistiku, kde je především lákají výlety do přírody či procházky, 21% pracuje na zahradě, 14% se věnuje sportování a nejnižší procentuální zastoupení činí 8%, které navštěvuje nákupní centra, parky, multikina nebo bowling. Z tohoto zjištění vyplývá, že životní styl rodiny, množství a kvalita trávení volného času s dětmi, to vše se promítá do utváření vztahu k volnému času, schopnosti ho oceňovat a smysluplně využívat.

Otázkou č. 12 jsme zjišťovali, jakým způsobem tráví děti s rodiči volný čas pasivně. Zjištěná data jsou znázorněna v následujícím grafu č. 17.

Graf č. 17: Společně trávený volný čas pasivním způsobem.
(Zdroj: vlastní)

55% sledují televizi nebo filmy, 34% společně hrají stolní a společenské hry, 2% poslouchají hudbu a čtou knihy, ostatní procentuální zastoupení je vždy po 1%, které uvádí kombinaci předešlých odpovědí, dokonce 1% uvádí, že jen tak sedí a koukají na mobil. V současné době patří sledování televize mezi nejrozšířenější a nejdostupnější pasivní způsob trávení volného času u dětí a mládeže.

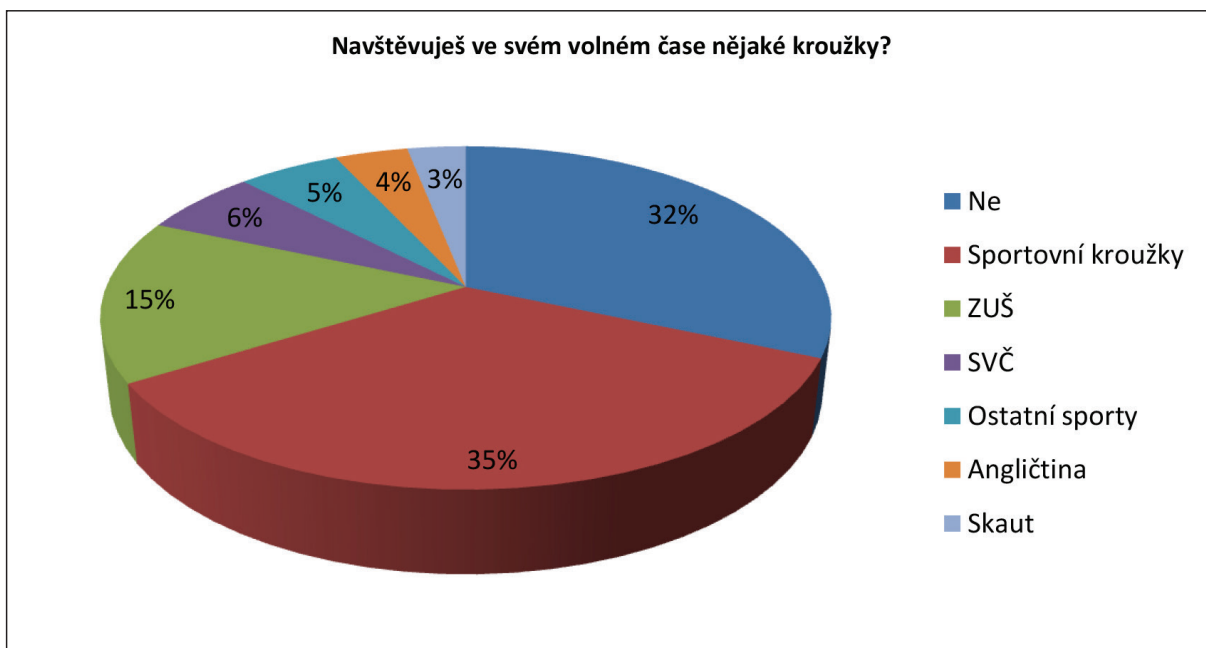
Výzkumná otázka č. 4: Tráví dnes děti volný čas organizovaně v nějakém zařízení?

Odpovědi na výzkumnou otázku znázorňuje graf č. 18 a č. 19, který podrobněji zaznamenává druh kroužku, o který respondenti projevují zájem ve svém volném čase.

Graf č. 18: Volnočasová zařízení navštěvující ve svém volném čase.
(Zdroj: vlastní)

Respondenti měli možnost vybrat si z nabídky volnočasových zařízení, která navštěvují ve svém volném čase. Všichni dotazovaní měli možnost vybrat z více odpovědí, popřípadě dopsat jiné. Nejvíce respondenti navštěvují sportovní kluby 46%, které jsou zaměřeny na určitý druh sportu, dále školní klub ve škole 10% nebo jsou členem nějakého spolku dětí a mládeže 8% a v poslední řadě navštěvují dům dětí a mládeže 5%. Respondenti uváděli i jiné, např. 3% umělecká škola či 1% znázorňuje útulek pro psy nebo jsou členem organizace pro výcvik psů. Negativní výsledky ukazují, že z celkového počtu 100 respondentů jich 21% nenavštěvuje žádné volnočasové zařízení.

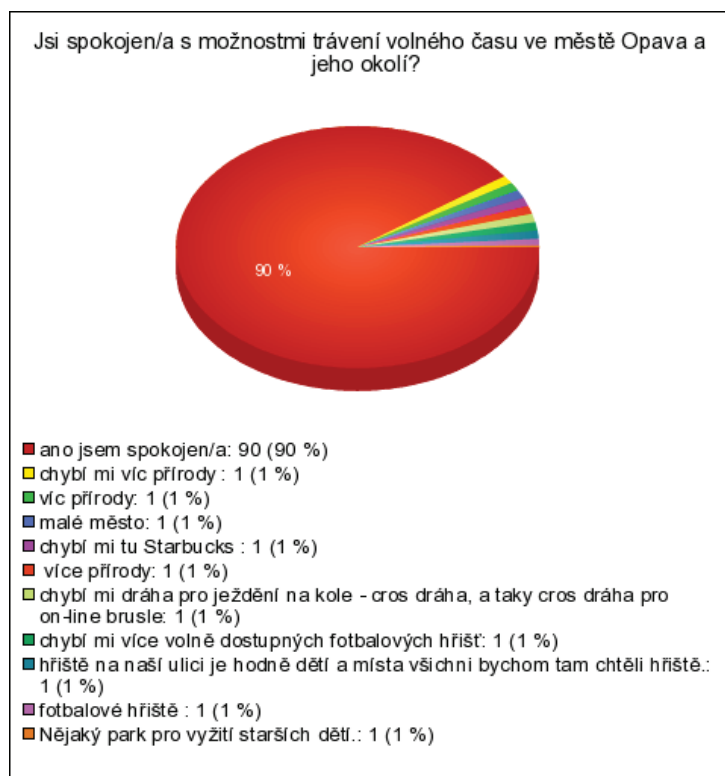

Graf č. 19: Zájmové kroužky.
(Zdroj: vlastní)

Z výzkumného šetření jsme získali data, která ukazují, že žáci druhého stupně základní školy se nejvíce věnují ve svém volném čase sportovním kroužkům (35%). Respondenti se věnují: fotbalu, badmintonu, volejbalu, plavání, florbalu, atletice, aikido, tenisu, gymnastice, softballu, házené, vybíjené a judu. 15% respondentů uvedlo, že dochází do základní školy umělecké, kde se věnují hře na klavír, kytaru, ukulele, flétnu nebo saxofon. 6% navštěvuje Středisko volného času, kde navštěvují kroužky Hafík, programování, modelář, dramatický, střelecký či technický kroužek. 5% uvádí, že se věnují velmi netradičním sportům, mezi které patří např. lukostřelba, robotika, horolezectví nebo kurz sebeobrany. 4% respondentů se věnuje výuce cizích jazyků, v našem případě angličtině. 3% dochází do organizace Skaut, kde se např. učí správně chovat k přírodě.

Negativní výsledek nám ukazuje, že z celkového počtu 100 respondentů, nenavštěvuje 32% žádný kroužek. Přitom zájmová činnost znamená aktivitu, která rozvíjí jejich psychický, fyzický, sociální či emocionální vývoj.

Výzkumná otázka č. 5: Jsou pro žáky možnosti trávení volného času v rámci území Opavska dostačující?

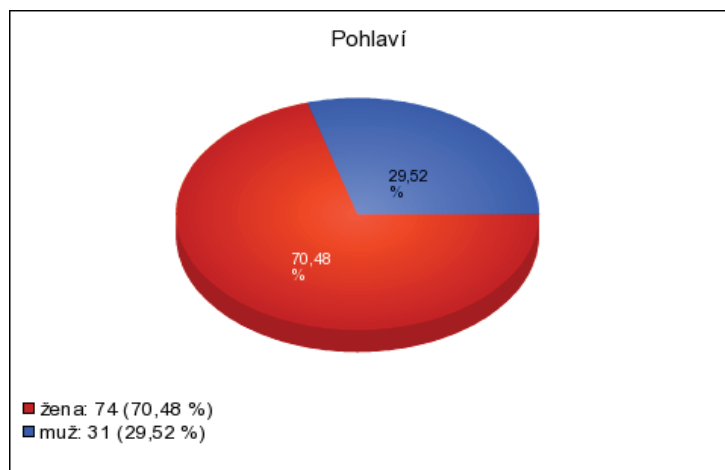

Graf č. 20: Spokojenost respondentů s nabídkou možností trávení volného času na Opavsku.
(Zdroj: vlastní)

S tím, jak jsou naši respondenti spokojeni, dokazují výsledky grafu č. 15, kde 90 % je spokojeno s danou nabídkou možností trávení volného času. Ostatní žáci odpověděli v dotazníku ne ze zdůvodněním, že jim v jejich okrese něco chybí. Např. 3% chybí více přírody a více dostupných fotbalových hřišť, 1% chybí Starbucks (nejbližší možnost je v Ostravě a Olomouci), cross dráha, která je určena pro jízdu na kole či on-line bruslích anebo zde chybí park pro vyžití starších dětí.

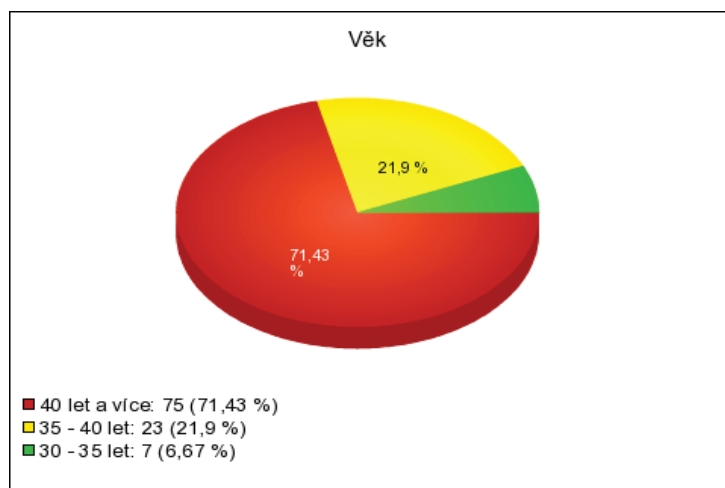
ČÁST B (RODIČE)

Dotazník pro rodiče či zákonné zástupce dětí staršího školního věku se skládá celkem z 13 položek, poslední 3 položky jsou otevřené a zaměřují se na porovnání možností trávení volného času v období po roce 1989 se současností. První dvě položky v dotazníku se zaměřují na faktografické údaje o rodiči/zákonném zástupci.

Graf č. 21: Pohlaví
(Zdroj: vlastní)

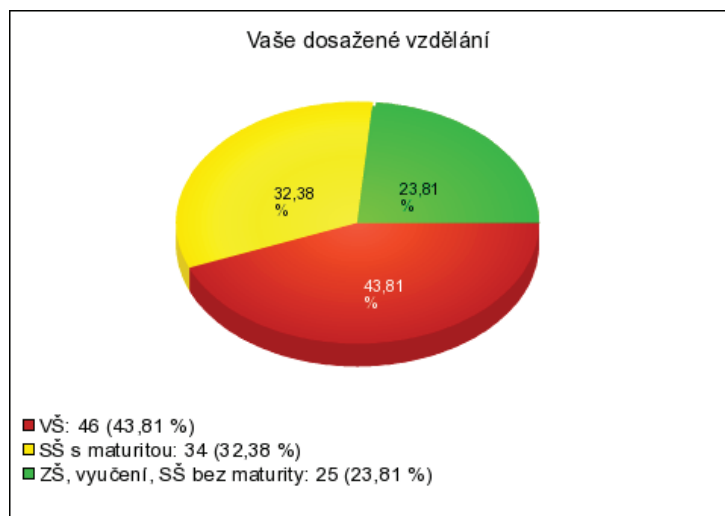
Dle grafu č. 21 je zcela patrné, že výzkumného šetření, z celkového počtu 105 respondentů, vyplnilo 74 žen (70,48%) a 31 mužů (29,52%).

Graf č. 22: Věková skupina rodičů.
(Zdroj: vlastní)

Nejpočetnější věkovou skupinou oslovených respondentů jsou ze 71,43% rodiče ve věku 40 let a více, na druhém místě v procentuálním zastoupení 21,9% ve věku 35 – 40 let a na posledním místě s 6,67% se zařadila skupina rodičů ve věku 30 – 35 let. V dotazníku byla ještě jedna položka, věkové období 25 – 30 let, která měla 0% respondentů.

V otázce č. 3 se věnujeme dosaženému vzdělání rodičů, které je znázorněno v grafu č. 23. Domníváme se, že vzdělání rodičů je jedním ze základních činitelů, který významně ovlivňuje možnosti společného trávení volného času.

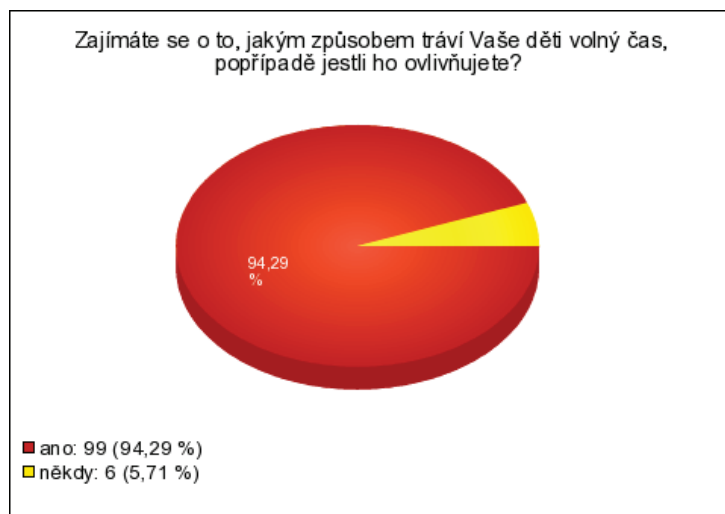

Graf č. 23: Dosažené vzdělání rodičů.
(Zdroj: vlastní)

Graf č. 23 ukazuje nejvyšší dosažené vzdělání rodičů žáků druhého stupně základní školy. Výzkumné šetření ukázalo, že 43,81% rodičů má vysokoškolské vzdělání, 32,38% středoškolské vzdělání a 23,81% středoškolské bez maturity zakončené výučním listem.

Výzkumná otázka č. 1: Je pro rodiče důležité, jakým způsobem tráví volný čas jejich dětí?

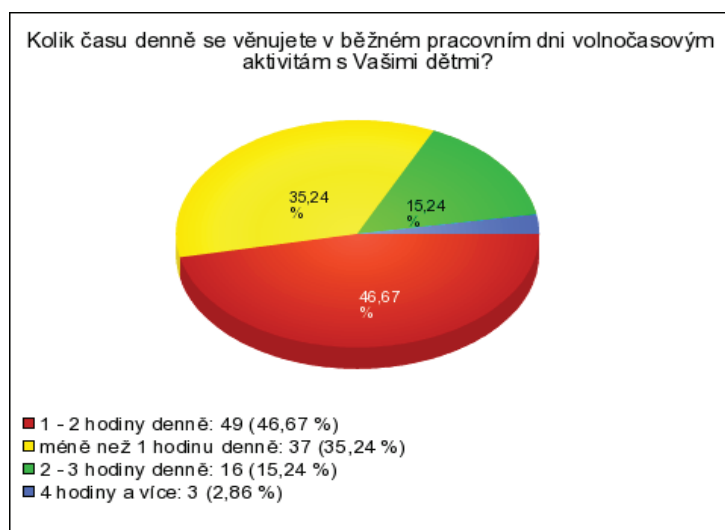
Výzkumným šetřením jsme získali odpověď na výzkumnou otázku, jejíž výsledky jsou znázorněny v grafu č. 24.

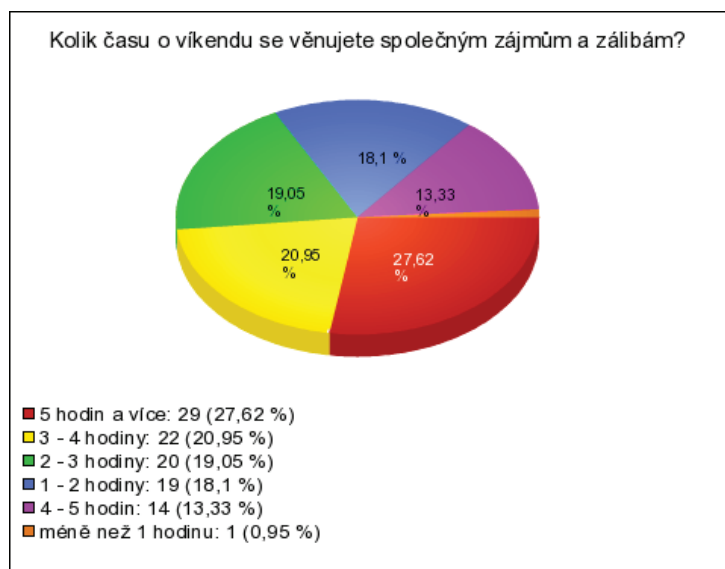
Graf č. 24: Zájem rodičů o způsob trávení volného času svých dětí.
(Zdroj: vlastní)

Otázkou číslo 4 jsme sledovali, zda rodiče mají přehled o tom, jakým způsobem jejich děti tráví volný čas, resp. zda ho nějakým způsobem ovlivňují. Z 94,29% odpovídá to 99 respondentům, odpověděli ano – zajímají se a 5,71% (odpovídá 6 respondentům) odpověděli ne.

Výzkumná otázka č. 2: Tráví rodiče společný čas se svými dětmi?

Graf č. 25: Běžný pracovní den
(Zdroj: vlastní)

Graf č. 26: Víkend
(Zdroj: vlastní)

Z následujícího grafu č. 25 je vidět, že 46,67% rodičů se věnuje svým dětem během běžného pracovního dne 1 – 2 hodiny svého času. 35,24% méně než 1 hodinu denně, 15,24% tráví 2 – 3 hodiny denně a 4 hodiny a více věnují 2,86%. Je tedy patrné, že z větší části se rodiče věnují svým potomkům i během jejich pracovního dne.

O víkendu je skladba dne poněkud odlišná, protože většina rodičů není o víkendu v zaměstnání, jejich děti nemají školu a běžně nebývají otevřené kroužky. Tudíž mohou rodiče se svými dětmi trávit více volného času. Z toho také vyplývají informace v grafu č. 26, které nám ukazují, že 27,62% rodičů jsou se svými dětmi 5 hodin a více, 20,95% tráví s dětmi 3 – 4 hodiny, 19% rodičů 2 – 3 hodiny, 18% rodičů 1 – 2 hodiny, 13% rodičů 4 – 5 hodin a méně než 1 hodinu 0,95% rodičů.

Výzkumná otázka č. 3: Jaké jsou nejčastější provozované aktivity rodičů s dětmi?

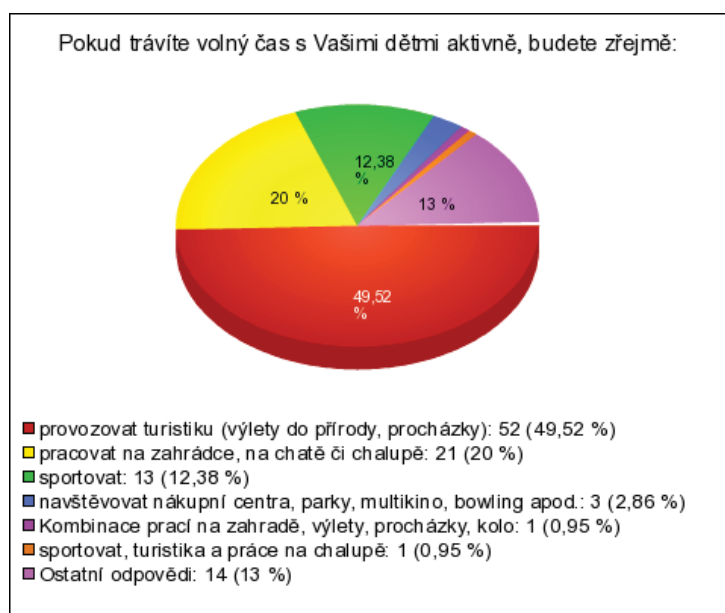
Ať jsou aktivity jedinců jakékoliv, je velmi důležité, že mají pro danou osobu nějaký smysl a plní nějakou funkci.

Graf č. 27: Společný způsob trávení volného času.
(Zdroj: vlastní)

Výzkumným šetřením jsme získali odpovědi na výzkumnou otázku č. 3, kde 91,43% rodičů společně se svými dětmi tráví volný čas aktivním způsobem, zbylých 8,5% respondentů pasivní formou.

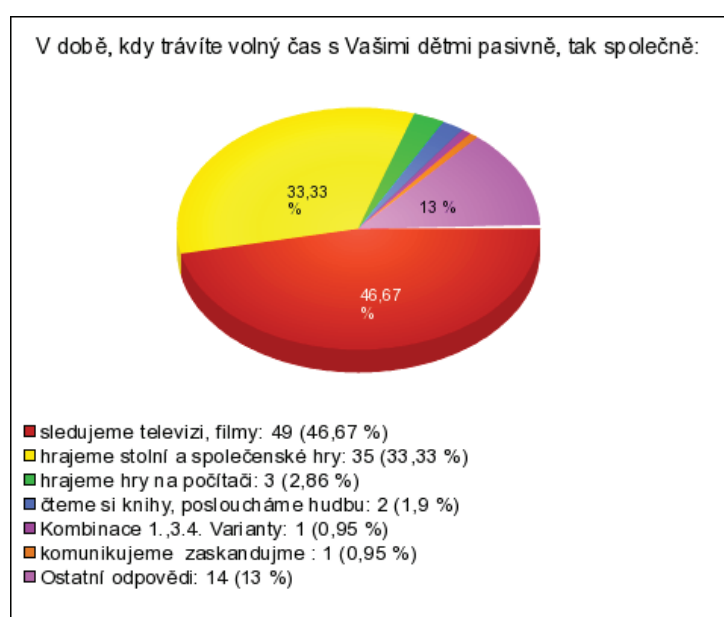
Graf č. 28 ukazuje, že v současnosti je možné trávit volný čas velmi různými aktivními způsoby.

Graf č. 28: Společný způsob trávení volného času aktivně.
(Zdroj: vlastní)

52 respondentů (49,5%) společně provozují turistiku, tzn. výlety do přírody nebo procházky. 20% jich společně pracuje na zahrádce třeba na chatě či chalupě, 12% se věnuje libovolnému sportování, např. je cyklistice, lyžování nebo plavání, 2,8% navštěvuje nákupní centra, parky, multikina či bowling. Ostatní odpovědi zaujímají v našem výšečtovém grafu 13% zastoupení, kde respondenti odpovídali po 1% kombinace turistiky, sportování, jízda na kole, práce na zahrádce, návštěva nákupních center, procházky, společné vaření, multikino či jakákoliv zábava, kterou dělají společně. Podle respondentů záleží na počasí, situaci nebo náladě.

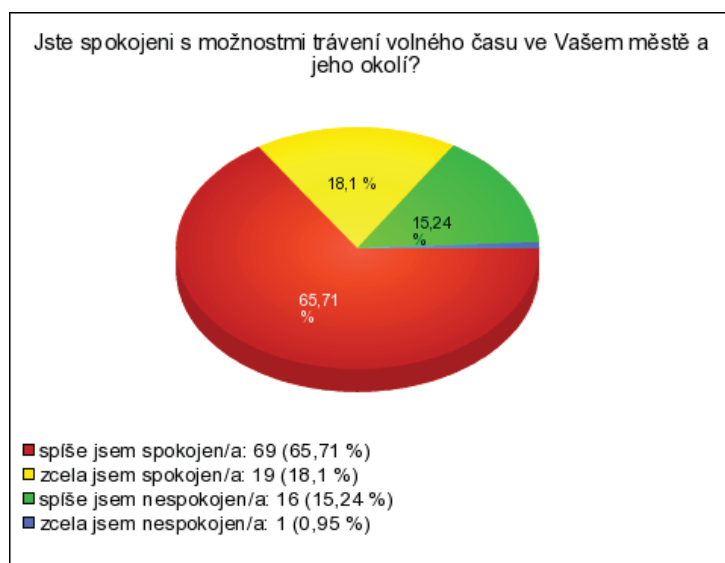
Graf č. 29 znázorňuje, že i pasivním způsobem je možné společně trávit volný čas.

Graf č. 29: Společný způsob trávení volného času pasivně.
(Zdroj: vlastní)

Z celkového počtu 105 respondentů jich 49 (46,6%) společně sledují televizi (filmy, seriály, dokumenty o přírodě, zábavné pořady), 35 dotázaných což procentuálně představuje 33,3% hraje společně stolní a společenské hry, necelé 3% hraje hry na počítači a 2% společně poslouchá hudbu či si čte knihy. V dotazníkové položce byly zaznamenány i ostatní odpovědi, které znázorňují 13% výšečtového grafu. Tyto odpovědi byly zaznačeny po 1% u všech respondentů a jejich způsob pasivního trávení představuje kombinace prvních čtyř nabízených odpovědí, kterou můžeme rozšířit o společnou komunikaci nebo kreativní tvoření. Celkově výsledky ukazují, že rodina společně tráví volný čas pasivním způsobem nejčastěji u televize, sledováním zajímavého dokumentárního pořadu, seriálu nebo filmu. Opět záleží na dané situaci a možnostech a chuti něco společně podniknout.

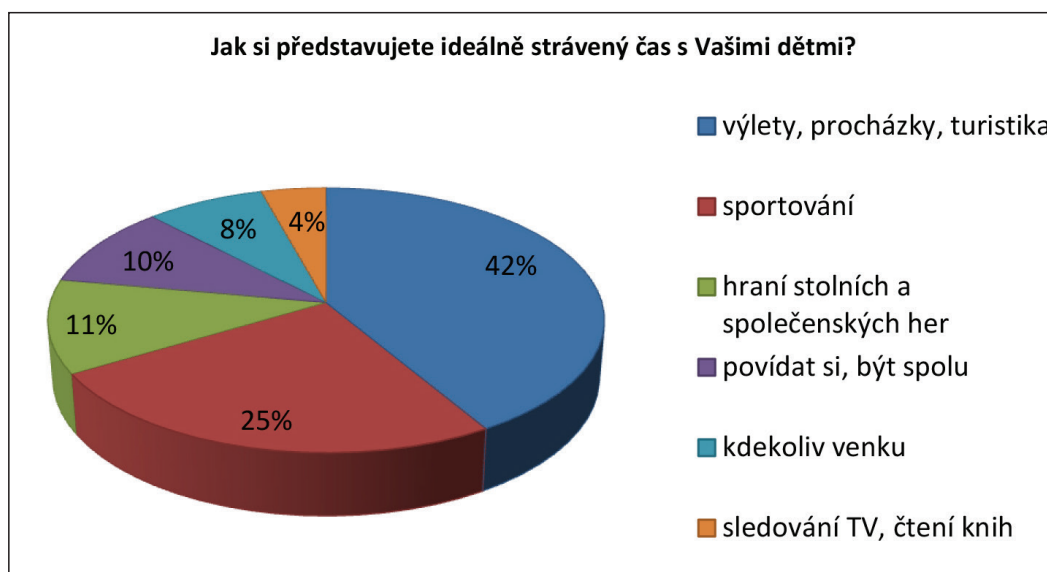
Položkou č. 10 jsme zjišťovali, zda jsou rodiče spokojeni s nabídkou volnočasových aktivit a možností jejich realizace v jejich okolí. Rodiče měli možnost zvolit pouze z jednu nabízenou odpověď. Graf č. 30 nám poskytuje tyto výsledky:

Graf č. 30: Spokojenost rodičů s možnostmi trávení volného času na Opavsku.
(Zdroj: vlastní)

69 rodičů (65,7%) je spíše spokojena, 19 (18%) jich je zcela spokojena, 16 (15%) spíše nespokojena a zcela nespokojena s nabídkou možností trávení volného času v okolí jejich bydliště je necelé 1% respondentů.

Dotazníková položka č. 11 obsahovala otevřenou odpověď, kde jsme se rodičů ptali, jak si představují ideálně strávený volný čas s jejich dětmi.

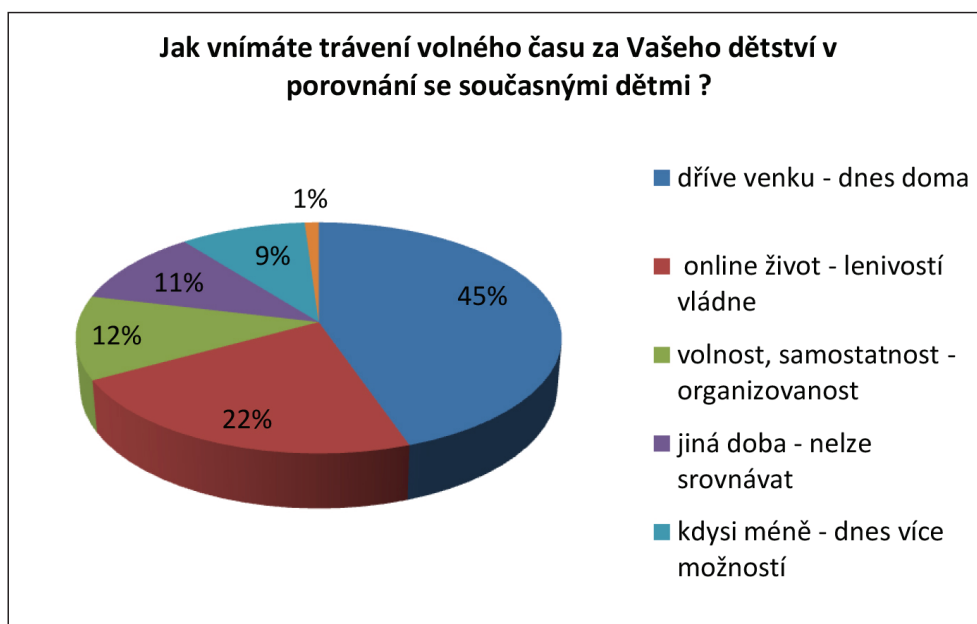

Graf č. 31: Představa rodičů o ideálně stráveném času se svými dětmi.
(Zdroj: vlastní)

Respondenti na tuto otázku odpovídali vlastními slovy. 42% rodičů si představují ideálně strávený čas se svými dětmi společným výletem (na kole, vlakem, autem), např. výlet do přírody se zajímavou tematikou - hory, koupání nebo kulturou nebo obyčejná společná procházka, procházky s naučnou stezkou, vysokohorská turistika, jednoduše „být v klidu na čerstvém vzduchu, bez mobilu, daleko bez civilizace.“ 25% respondentů si představuje neomezený čas venku při sportu – lyžování, jízda na kole, bruslích, plavání (bazén, vodní svět), celodenní výšlapy a další jiné možnosti, kde za důležité rodiče považují „být aktivní, ke spokojenosti všech.“ 11% znázorňuje představu rodičů hrát společně stolní a společenské hry – doma, na chalupě, u krbu, s rodinou a přáteli. 10% rodičů si představuje nic nedělat a jen si užívat každé společné chvíle se svou rodinou, „třeba jen docela obyčejné válení se, lenošení a povídání si s dětmi o tom, co rády dělají, jak se jim daří, o čem přemýšlejí,“ tento čas by měl být hlavně zábavný pro všechny, být plný smíchu, radosti a spokojenosti. 8% rodičů by rádo trávilo společný čas venku – na zahradě např. prací, se kterou by pomáhali na chatě, chalupě v překrásné přírodě, zažívat dobrodružství, opékat „buřty“ s rodinou a přáteli, relax na čerstvém vzduchu společně s rodinou. 4% rodičům je jedno, jakým způsobem by trávili čas se svými dětmi, připouštěli i možnosti sledováním televize nebo čtením zajímavé knížky.

Obecně si rodiče představují společně strávený čas tak, aby byli všichni spokojeni a šťastní a během toho se jeden od druhého něco o sobě dozvěděli a naučili. Neboť se celý život učíme a učíme se pochopit i toho druhého. Z výzkumného šetření vyplývá, že představa „ideálu“ je široký pojem a jde uchopit u každého jinak. Důležité je vždy najít společný cíl a aktivitu.

Položkou č. 12 jsme zkoumali, jak se změnilo trávení volného času dětí v průběhu generací z pohledu dnešních rodičů. Zajímalo nás, jak dnešní rodiče vnímají trávení volného času svých dětí v porovnání se svým dětstvím. Respondenti své odpovědi uváděli vlastními slovy. Výsledky výzkumného šetření nám znázorňuje graf č. 32.

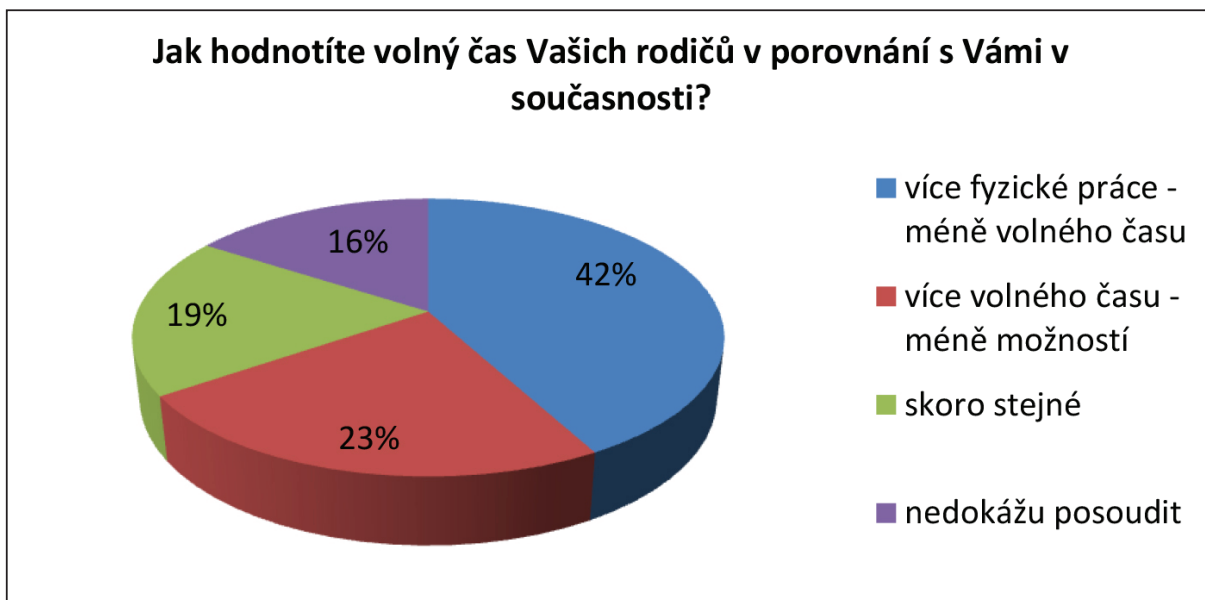

Graf č. 32: Porovnání volného času kdysi a dnes očima dnešních rodičů.
(Zdroj: vlastní)

45% rodičů se shoduje na tom, že kdysi děti trávily svůj volný čas venku, na hřišti, v přírodě, s kamarády na ulici za jakéhokoliv počasí, kdežto současné děti jsou rády doma a ven se jim nechce. Jsou lákány moderními výdobytky 21. století (mobily, počítače, ipody, tablety). 22% respondentů zastává názor, že většina dětí je dnes pohlcena moderními technologiemi, místo provozovaných spontánních her venku s kamarády, sedí doma ve svém pokoji a hrají hry nebo komunikují přes sociální sítě. Jsou leniví, neochotní cokoliv vymyslet a snáz se tyto děti umí uchýlit k různým aplikacím, hrám a sociálním sítím. Uzavírají se do tzv. virtuálního světa – žijí „online život.“ 12% rodičů vnímá, že kdysi měli děti více volnosti, samostatnosti, méně strachu a kontroly ze strany rodičů, dnes jsou rodiče jejich organizátory kroužků a aktivit a více je hlídají. Rodiče jim nedávají prostor pro spontánní hru, plánují dětem volný čas do detailu. 11% rodičů je přesvědčeno, že dnešní doba je úplně jiná a nelze ji srovnávat s dobou minulou, protože každá doba má svá úskalí, možnosti a jiné podmínky. 9% tvrdí, že děti dnes mají mnohem větší možnosti trávení volného času nejen aktivní formou (sport, adrenalinové činnosti), ale i pasivní (moderní technologie, hry, televizní pořady, sociální sítě), které samozřejmě využívají. V době jejich dětství takové možnosti nebyly, proto více času trávili venku s kamarády a doma hrou popřípadě čtením časopisů a knih. 1% je přesvědčeno, že se výrazně nic moc nezměnilo.

Výzkumná otázka č. 4: Trávíme dnes volný čas jinak, než předchozí generace?

Poslední dotazníkovou položkou č. 13, jsme zkoumali, jak hodnotí dnešní rodiče volný čas svých rodičů v porovnání s nimi v současnosti. Graf č. 33 nám znázorňuje výsledky tohoto šetření.

Graf č. 33: Celkové zhodnocení volného času kdysi a dnes.
(Zdroj: vlastní)

42 % respondentů se domnívá, že kdysi rodiče měli více fyzických a pracovních povinností a tím neměli tolik volného času. 23% rodičů, zastává názor, že tím, že jejich rodiče měli pevnou pracovní dobu, měli více volného času, ale zase neměli tolik možností jak ho trávit. 19 % respondentů uvádí, že se toho mnoho nezměnilo, možnosti trávení volného času jsou téměř shodné jako v dnešní době. 16% respondentů nedokáže hodnotit či posoudit z důvodu jiné doby, odlišných priorit a rozdílných možností.

5.4. Výzkumné závěry

Cílem bylo zjistit způsoby trávení volného času dětí 21. století a zjistit, jak dnešní rodiče vnímají volný čas svých dětí v porovnání s nimi, když byli školou povinni.

SKUPINA A (ŽÁCI)

Výzkumného šetření se zúčastnilo celkem 100 respondentů, z toho 53% dívek a 47% chlapců ve věkovém období od 11 – 15 let, navštěvující druhý stupeň základní školy, kdy nejpočetnější skupinou byla ve věku 13 – 15 let (61%) a na druhém místě věková skupina 11 – 12 let (39%).

Vyhodnocení výzkumné otázky č. 1:

Kde nejčastěji tráví dnešní děti volný čas?

Z výzkumného šetření jsme získali informace, že 54% současných dětí tráví svůj volný čas nejraději venku s kamarády, v přírodě, na zahradě, na hřišti či parku. Obecně lze říci, že čas venku mají děti velmi rády, celkovou doménou pubescentů je příroda, zahrada a hřiště. Nejméně oblíbeným prostředím je ulice. Aktivita, které děti venku nejčastěji provozují, jsou z celkového počtu respondentů 31% aktivními činnostmi, jedná se o jízdu na kole, na bruslích, na skateboardu či penny boardu, běh či obyčejná procházka. Druhou nejčastěji provozovanou činností je povídání si s kamarády 21%, kteří v tomto věkovém období sehrávají velmi důležitou roli v oblasti socializace. Velmi pozitivním zjištěním jsou pro nás výsledky trávení volného času dnešních dětí pasivním způsobem, které procentuálně byly až na třetím místě, a to až 14% respondentů uvádí, že volný čas tráví na internetu/počítači/mobilu či tabletu, někteří preferují poslouchání hudby, sledování filmů nebo něco jiného na mobilu/tabletu. I když 21. století souvisí s rozšířením internetu a stoupající přítomností dětí na sociálních sítích, naše výsledky výzkumného šetření nám potvrzují pravý opak. Dětem se líbí více venku, volný čas tráví aktivně, popřípadě procházkou s kamarády. Domníváme se, že výsledky výzkumného šetření byly výrazně ovlivněny současnou dobou – dobou „covidovou“, která děti nutí vyjít ven, pryč z prostředí, které je připoutává k počítačům, ipodům, tabletům, jež samozřejmě využívají kvůli školním povinnostem.

Vyhodnocení výzkumné otázky č. 2:

Ovlivňují rodiče způsob trávení volného času svých dětí?

Klíčovou roli v tom, jak budou děti trávit svůj volný čas, sehrávají rodiče. Podle Čecha (2002) rodiče by měli být potřebným vzorem, od kterého dítě v procesu nápodoby přebírá vzorce chování, názory, hodnoty. Výsledky našeho výzkumu nám to jen potvrzují, z celkového počtu získaných odpovědí, 75% rodičů se zajímá o to, jakým způsobem tráví jejich děti volný čas, popřípadě ho ovlivňují, 24% se zajímá jen někdy a 1% se vůbec nezajímá či ho žádným způsobem neovlivňuje.

Vyhodnocení výzkumné otázky č. 3:

Jakým způsobem tráví současné děti s rodiči volný čas?

Postmoderní společnost přináší dětem mnohem více volnosti a pestrosti možností, jakým způsobem trávit volný čas, množství nových podnětů zvenčí, proto je zde žádoucí jim kvalitu těchto podnětů ukázat, nabídnout a naznačit správnou cestou. Nesmíme opomenout, že ne všechny podněty k trávení volného času mohou být pro dítě pozitivní. Současné děti s rodiči dnes tráví volný čas nejen aktivní formou, ale i pasivní. Výsledky výzkumu jasně ukazují, že pokud by si děti měly vybrat mezi aktivní a pasivní formou trávení volného času, 79% dětí s rodiči by trávilo volný čas aktivně, zatímco 21% respondentů pasivním způsobem. Aktivním způsobem tráví 53% dětí s rodiči turistikou, podnikají výlety do přírody nebo se jen tak procházejí. Mezi pasivní způsob trávení volného času u dětí a rodičů v současné době patří sledování televize. Z našeho výzkumu to potvrzuje 55% našich respondentů. Potvrdily se výsledky z již realizovaného výzkumu organizovaným Sociologickým ústavem Akademie věd ČR (Czech and Leisure Time, 2013), který se zaměřil na volný čas rodičů, kdy v oblasti společných aktivit současných rodin dominovaly procházky a výlety (87,9 %) a sledování televize (86,2%) (Žumárová, in Kraus, Poláčková, et al, 2001).

Vyhodnocení výzkumné otázky č. 4:

Tráví dnes děti volný čas organizovaně v nějakém zařízení?

Ze zjištěných pozitivních výsledků je zřejmé, že z celkového počtu 100 respondentů jich 46% tráví volný čas organizovaně v nějakém zařízení, které je sportovně založené. Respondenti se věnují fotbalu, badmintonu, volejbalu, plavání, florbalu, atletice, aikido, tenisu, gymnastice, softballu, házené, vybíjené a judu. Dochází také do základní školy umělecké, kde se věnují hře na klavír, kytaru, ukulele, flétnu nebo saxofon. Navštěvují Středisko volného času, kde navštěvují kroužky Hafík, programování, modelář, dramatický, střelecký či technický kroužek. Věnují se také velmi netradičním sportům, mezi které patří např. lukostřelba, robotika, horolezectví nebo kurz sebeobrany. Důvodem, proč děti navštěvují tyto kroužky či oddíly, je u obou věkových skupin možná to, že je baví, co tam dělají nebo je to kvůli kamarádům, které tam potkávají či z důvodu toho, že se dozvídají nové zajímavé věci. Výrazným podnětem k návštěvě kroužků může být také požadavek samotného dítěte. Negativní výsledky nám ukazují, že z celkového počtu 100 respondentů jich 21% nenavštěvuje žádné volnočasové zařízení. Může to být z několika možných důvodů. Např. nástup puberty, která je typická svým osamostatňováním a rozhodováním o tom, co budou ve svém volném čase dělat, vliv vrstevnické party, ve které se dokážou bavit i bez dospělého nebo z důvodu, že je to přestává bavit, kroužky se pro ně stávají méně atraktivní. Přitom zájmová činnost znamená aktivitu, která rozvíjí jejich psychický, fyzický, sociální či emocionální vývoj. Podstatnou roli může sehrávat i nedostatek financí na aktivitu nebo nedostupnost aktivity v místě bydliště.

Vyhodnocení výzkumné otázky č. 5:

Jsou pro žáky možnosti trávení volného času v rámci území Opavska dostačující?

O možnosti aktivního a smysluplného trávení volného času pečují v opavském regionu různorodé instituce, které nabízí mladé generaci sportovní, vzdělávací, zájmové a jiné činnosti. Jedná se o skupiny, centra, střediska, kluby, které jsou nejen místem, kde mladí rozvíjí své zájmy, ale také sdílí své zkušenosti a potkávají se s novými lidmi. S tím, jak jsou naši respondenti spokojeni, dokazují výsledky, kde 90% je spokojeno s danou nabídkou možností trávení volného času. Ostatní žáci odpověděli v dotazníku ne, a to z důvodu, že jim v jejich okrese něco chybí. Např. více přírody a dostupných fotbalových hřišť, chybí Starbucks (nejbližší možnost je v Ostravě a Olomouci), cross dráha, která je určena pro jízdu na kole či on-line bruslích anebo zde chybí park pro vyžití starších dětí.

SKUPINA B (RODIČE)

Výzkumného šetření se zúčastnilo celkem 105 respondentů, z toho 74% žen a 31% mužů ve věkovém období od 30 – 40 let a výše. Nejpočetnější věkovou kategorií dotazník vyplnila skupina 40 let a více (71,4%), dále skupina 35 – 40 let (21,9%) a na posledním místě skupina 30 – 35 let (6,7%).

Vyhodnocení výzkumné otázky č. 1:

Je pro rodiče důležité, jakým způsobem tráví volný čas jejich děti?

Podle dosažených výsledků 94,29% rodičů se zajímá o to a je pro ně důležité, jakým způsobem jejich děti tráví volný čas, 5,81% se vůbec nezajímá a ani nemají ponětí o tom, co jejich děti ve svém volném čase dělají. Domníváme se, že rodina by měla plnit nezbytnou úlohu při výběru volnočasových aktivit a organizování volného času. Žádoucím je také aktivní zájem každé rodiny o to, aby její děti mohly svůj volný čas prožívat bohatě a smysluplně, aktivně, na základě svého dobrovolného rozhodnutí a zároveň za citlivého vedení ze strany rodičů.

Vyhodnocení výzkumné otázky č. 2:

Tráví rodiče společný čas se svými dětmi?

Zde jsme rozdělili týden na část pracovní a část víkendovou. 46,67% rodičů se věnuje svým dětem během běžného pracovního dne 1 – 2 hodiny svého času. O víkendu je skladba dne poněkud odlišná, protože většina rodičů není o víkendu v zaměstnání, jejich děti nemají školu a běžně nebývají otevřené kroužky. Tudíž rodiče mohou se svými dětmi trávit více volného času. Z toho také vyplývají výsledky výzkumného šetření, které ukazují, že 27,62% rodičů jsou se svými dětmi 5 hodin a více. Celkově musíme brát na zřetel, že jsou zde i jisté překážky, které brání rodinám v realizaci společných rodinných aktivit ve volném čase, mezi které patří: nedostatek financí, nedostatek času, málo společného času, pracovní vytížení rodičů, rozdílné zájmy partnerů, neochota ke společným zájmům, zdraví mezi vnější vlivy patří počasí, provoz na silnicích, místo bydliště, péče o domácí mazlíčky, člena rodiny a nezaměstnanost.

Vyhodnocení výzkumné otázky č. 3:

Jaké jsou nejčastější provozované aktivity rodičů s dětmi?

Výzkumným šetřením jsme získali odpovědi, kde 91,43% rodičů společně se svými dětmi tráví volný čas aktivním způsobem, zbylých 8,5% respondentů pasivní formou. V současnosti je možné trávit volný čas velmi různým aktivním způsobem, výsledky opět potvrzují, že dominuje turistika, výlety do přírody, procházky, společná práce na zahrádce, sport – cyklistika, lyžování a plavání. Pasivním způsobem převládá společné sledování televize – filmy, seriály, dokumenty o přírodě, zábavné pořady, hraní stolních a společenských her, ale také společné hry na počítači. Celkově výsledky ukazují, že rodina společně tráví volný čas více aktivním způsobem. Zde považuji za velmi důležité zdůraznit, že ne každá rodina si může dovolit vybírat z možností trávení volného času, jelikož je omezena jistými faktory, které mohou ovlivňovat jak rodinné prostředí, tak i způsob trávení volného času. Faktor ekonomicko-materiální (problematika zaměstnanosti rodičů, úroveň bydlení, vybavenost domácnosti, zařazení rodiny a jejích aktivit do ekonomického systému společnosti, vliv techniky na život současné rodiny nebo také materiální podmínky pro zájmovou činnost dětí), psychologické podmínky, které zahrnují celkovou strukturu rodiny a také vnitřní stabilitu rodiny, která je základem emocionální atmosféry rodinného prostředí. Celková struktura znamená, zda je rodina úplná či neúplná. Kulturně výchovná stránka rodinného prostředí. Zde se především odráží hodnotová orientace a vzdělání rodičů, životní styl rodiny spojený s využíváním volného času, ale také míra pedagogizace rodinného prostředí. Ať jsou aktivity jedinců jakékoliv, je velmi důležité, že mají pro danou osobu nějaký smysl a plní nějakou funkci.

Vyhodnocení výzkumné otázky č. 4:

Trávíme dnes volný čas jinak, než předchozí generace?

Domníváme se, že na tuto otázku není jednoznačná odpověď. Ve výzkumném šetření jsme zjistili, že představa rodičů dnešních dětí, „*jak vnímají možnosti či způsoby trávení volného času dětí této doby v porovnání s nimi, když byli stejného věku*“, se velmi různí. Je skupina respondentů (16%), kteří nedokážou hodnotit či posoudit tyto změny, ať již z důvodu jiné doby či odlišných priorit. Proto ji nelze srovnávat s dobou minulou, neboť každá doba má svá úskalí, možnosti a jiné podmínky. Skupina těchto respondentů také uvádí, že se toho moc nezměnilo, možnosti trávení volného času jsou téměř shodné jako v dnešní době. Na straně druhé skupina 45% respondentů, uvádí, že volný čas se změnil naprosto zásadně. Jde o jiný způsob života, kdysi rodiče měli více fyzických a pracovních povinností, i přesto, že měli pevnou pracovní dobu, museli pracovat okolo hospodářství, zahrady, a tím neměli tolik volného času na své děti, které se uměly zabavit samy, venku, ve společnosti kamarádů, v prostředí vhodném pro nerušenou spontánní hru. Musíme také přihlížet k daným okolnostem, zda rodina bydlela na vesnici nebo ve městě. Ve městě rodiče měli taktéž pevnou pracovní dobu, ale nemuseli pečovat o okolí svého domu, tím měli více volného času, ale zase neměli tolik možností jako dnes, jakým způsobem ho trávit. „*Naši rodiče nebyli tak moc vytiženi v práci, ale zase o to více pracovali doma (pěstováním zeleniny a její zpracování, chov králíků apod). Dnešní rodiče jsou do večera v práci a po příchodu domů rychle obstarávají domácnost, děti a usnou vyčerpáním.*“ (Odpověď jednoho z respondentů)

V dnešní době hodně záleží na zaměstnání rodičů, tedy i časových možnostech, díky flexibilní práci máme k dispozici dostatek času na své děti. Dnes děti společně s rodiči mají mnohem větší možnosti trávení volného času nejen aktivní formou (sport, adrenalinové činnosti), ale i pasivní (moderní technologie, hry, televizní pořady, sociální sítě), které samozřejmě využívají. V době našeho dětství takové možnosti nebyly, proto jsme více času trávili venku s kamarády, v přírodě a doma hrou, popřípadě čtením časopisů a knih.

Děti 21. století jsou lákány novými technologiemi, které současná doba přináší. 23% rodičů zastává názor, že většina dětí je dnes pohlcena moderními technologiemi, místo provozovaných spontánních her venku s kamarády, sedí doma ve svém pokoji a hrají hry nebo komunikují přes sociální sítě. Jsou leniví, neochotní cokoliv vymyslet a snáz se umí uchýlit k různým aplikacím, hrám a sociálním sítím a nemají potřebu živých sociálních vazeb. Uzavírají se do tzv. virtuálního světa – žijí „online život.“ Dokládáme zde odpověď jednoho z respondentů „...dnešní děti jsou obklopeni technikou, často od svého narození (mobil, tablet, PC) a považují to za zcela přirozenou součást svého života. Není teda výjimkou, že dají přednost hře s kamarády on-line před osobním kontaktem venku.“

Poslední skupinou rodičů, která představuje 21% z celkového počtu, zastává názor, že dřívější generace dětí měly více volnosti, samostatnosti, trávily volný čas spontánně v kontaktu s kamarády při nejrůznějších hrách mimo domov, o nichž rodiče mnohdy neměli ani ponětí, kontroly ze strany rodičů byly minimální. Dnes jim rodiče nedávají prostor pro spontánní hru, plánují dětem volný čas do detailu, jsou jejich organizátory kroužků a aktivit, více je hlídají. Současné děti jsou přetěžovány v mimoškolních aktivitách nebo je nalezneme v prostředí domova obklopené technickými vymoženostmi, které jsou v mnohých případech jejich jediným způsobem kontaktu s okolím. I zde dokládáme odpověď jednoho z respondentů „...za mého dětství jsme byli více venku a hráli jsme kolektivní hry, dnes děti jsou přetěžovány různými kroužky, a pokud mají volný čas, tak jej tráví u mobilu psaním SMS zpráv nebo na počítači.“

ZÁVĚR

Oblast volného času dětí a mládeže je v současné době velmi diskutovaným tématem, které je spojováno především s pasivitou dětí, sledováním televize, časem tráveným u počítače, ale také s nechutí něco vymyslet, s nudou, leností nebo obezitou. Žijeme v hektické době, plné blahobytu a konzumu. Současné děti se přizpůsobují době, ve které vyrůstají. A neustále je srovnáváme s tím, co jsme zažily my jako děti. Zde se otevírají pomyslné nůžky. Pro nás bylo běžné přijít ze školy domů, udělat si úkoly a rychle jít ven. Samostatnost byla součástí našeho dětství, volný čas byl naplněn sociálními kontakty při hraní nejrůznějších her venku s kamarády. Kroužky byly spíše pro zábavu. Dnešní děti jsou obklopeni technikou, často od svého narození (mobil, tablet, PC) a považují to za zcela přirozenou součást svého života. Není tedy výjimkou, že dají přednost hře s kamarády „on-line“ před osobním kontaktem venku.

Hlavní a dílčí cíle diplomové práce byly naplněny. Úkolem, prostřednictvím dotazníkového šetření bylo, analyzovat možnosti trávení volného času dětí staršího školního věku a jejich rodičů v období povinné školní docházky. Dle výsledků výzkumného šetření se mi podařilo zjistit, že nelze srovnávat dnešní dobu s dobou minulou, neboť každá doba má svá úskalí, možnosti a jiné podmínky. Apeluji na rodiče, aby byli dítěti potřebným vzorem a ukázali mu možnosti jak aktivně trávit volný čas a rozvíjet jeho zájem. Naučit je pochopit čas volna jako určitou hodnotu s možností pro seberozvoj a seberealizaci. Je potřeba brát to, co nám dnešní společnost dává, a nelze zapřít, že nám nabízí nepřehledné množství možností, jakým způsobem trávit volný čas, o kterých se nám v minulosti ani nesnilo. Je důležité dětem a dospívajícím umožnit něco nového, zážitky, které jim utkví v paměti a přinutí je trávit volný čas jinak, než jen u počítače a chytrého mobilu, uzavření ve virtuálním světě plného nástrah a nebezpečí. Je to jen na nás dospělých, abychom jim umožnili tyto zážitky a investovali do svých dětí náš čas.

A dnešní představa rodičů, jak „ideálně“ trávit se svými dětmi volný čas? Na závěr bych si dovolila citovat jednoho z respondentů našeho výzkumu: „...*aktivně, s rodinou, přáteli, venku na čerstvém vzduchu v překrásné přírodě, jen tak se procházet, povídat si o běžných věcech, smát se a dělat vše co nás napadne. Prostě relax, bez myšlenek na práci, zažívat společné životní dobrodružství. To nejdůležitější je, být spolu a užívat si každé společné chvílky!*“

SEZNAM ZKRATEK

CVČ	<i>Centrum volného času</i>
ČR	<i>Česká republika</i>
ČSTV	<i>Český svaz tělesné výchovy</i>
ČSÚ	<i>Český statistický úřad</i>
DVD	<i>Digitální video disk</i>
EU	<i>Evropská unie</i>
GPS	<i>Globální polohový systém</i>
NNO	<i>Nestátní nezisková organizace</i>
NZDM	<i>Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež</i>
Sb.	<i>Sbírka</i>
SGD	<i>Sportovní gymnastika dětí</i>
SK	<i>Sportovní klub</i>
SVČ	<i>Středisko volného času</i>
ŠD	<i>Školní družina</i>
ŠK	<i>Školní klub</i>

SEZNAM GRAFŮ A MAP

- Graf č. 1:** Trávení volného času o víkendu, dětí 13 – 15 let.
- Graf č. 2:** Trávení volného času dětí 13 – 15 let.
- Graf č. 3:** Vybavenost českých domácností počítačem (1995 – 2019).
- Graf č. 4:** Domácnosti s internetem.
- Graf č. 5:** Vybavení českých domácnosti s mobilním telefonem (2000 – 2016).
- Graf č. 6:** Pohlaví žáků.
- Graf č. 7:** Věkové období.
- Graf č. 8:** S kým nejčastěji respondenti tráví svůj volný čas.
- Graf č. 9:** Kde nejraději respondenti tráví svůj volný čas.
- Graf č. 10:** Místo, kde nejčastěji venku tráví respondenti svůj volný čas.
- Graf č. 11:** Nejčastější provozované aktivity venku.
- Graf č. 12:** Zájem rodičů o způsob trávení volného času svých dětí. (očima dětí)
- Graf č. 13:** Kolik času denně se respondenti věnují volnočasovým aktivitám.
- Graf č. 14:** Kolik času o víkendu se respondenti věnují svým zájmům či koníčkům.
- Graf č. 15:** Způsob trávení volného času s rodiči.
- Graf č. 16:** Aktivní způsoby trávení volného času spolu s rodiči.
- Graf č. 17:** Společně trávený volný čas pasivním způsobem.
- Graf č. 18:** Volnočasová zařízení navštěvující ve svém volném čase.
- Graf č. 19:** Zájmové kroužky.
- Graf č. 20:** Spokojenost respondentů s nabídkou možností trávení volného času na Opavsku.
- Graf č. 21:** Pohlaví rodičů.
- Graf č. 22:** Věkové skupiny rodičů.
- Graf č. 23:** Dosažené vzdělání rodičů.
- Graf č. 24:** Zájem rodičů o způsob trávení volného času svých dětí.
- Graf č. 25:** Běžný pracovní den.
- Graf č. 26:** Víkend.
- Graf č. 27:** Společný způsob trávení volného času.
- Graf č. 28:** Společný způsob trávení volného času aktivně.
- Graf č. 29:** Společný způsob trávení volného času pasivně.
- Graf č. 30:** Spokojenost rodičů s možnostmi trávení volného času na Opavsku.
- Graf č. 31:** Představa rodičů o ideálně stráveném času se svými dětmi.
- Graf č. 32:** Porovnání volného času kdysi a dnes očima dnešních rodičů.
- Graf č. 33:** Celkové zhodnocení volného času kdysi a dnes.
- Mapa č. 1:** Okres Opava (Zdroj: www.opavske-slezsko.cz)

SEZNAM ODBORNÝCH ZDROJŮ

ODBORNÁ PUBLIKACE

BEDNÁŘOVÁ, Zdena a Lubomír PELECH. *Sociální práce na ulici - streetwork*. Brno: Doplněk, 2000. Co-jak-proč. ISBN 80-7239-048-1.

BLÁHA, Václav. *Volný čas, výchova a sociální formování žáků základní školy v době mimo vyučování: (teorie volného času dětí a její uplatnění v pojetí komunistické výchovy žáků základních škol v době mimo vyučování)*. Praha: SPN, 1980. Zprávy Výzkumného ústavu pedagogického v Praze.

BOCAN, Miroslav. *Děti v ringu dnešního světa: hodnotové orientace dětí ve věku 6 až 15 let*. Praha: Národní institut dětí a mládeže Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, 2012. ISBN 978-80-87449-24-0.

ČÁP, Jan. *Psychologie výchovy a vyučování*. Praha: Karolinum, 1993. ISBN 80-7066-534-3.

DUNOVSKÝ, Jiří. *Sociální pediatrie: vybrané kapitoly*. Praha: Grada, 1999. Psyché (Grada). ISBN 8071692549.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. Edice pedagogické literatury. ISBN 8085931796.

GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Praha: Argo, 1999. 595 s. ISBN 80-7203-124-4.

GILLIN, Paul and Dana. *The Joy of Geocaching: How to find Health*. 2. vydání. California: Quill Driver Book, 2010. ISBN 9781884956997.

HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*. Praha: Portál, 2008. ISBN 9788073674731.

HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-927-5.

CHORVÁT, Ivan. *Cestovanie a turizmus v zrkadle času. 2007*. Banská Bystrica, 2007. ISBN 978-80-8083-344-2.

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. 2., aktualizované vydání*. Praha: Grada, 2016. Pedagogika (Grada). ISBN 9788024753263.

JANIŠ, Kamil. *Úvod do problematiky volného času*. Opava: Slezská univerzita v Opavě, Fakulta veřejných politik, Ústav pedagogických a psychologických věd, 2009. ISBN 978-80-7248-530-7.

JUNGWIRTHOVÁ, Iva. *Mezi školkou a pubertou: výchova školáka*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0473-2.

KNOTOVÁ, Dana. *Úvod do sociální pedagogiky: studijní texty pro studenty oboru sociální pedagogika*. Brno: Masarykova univerzita, 2014. ISBN 9788021070776.

KRATOCHVÍLOVÁ, Emília. *Pedagogika volného času: výchova v čase mimo vyučovania v pedagogickej teórii a v praxi*. Bratislava: Vydavateľstvo UK, 2004. ISBN 8022319309.

KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. ISBN 8073150042.

KRAUS, Blahoslav. *Životní styl současné české rodiny*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015. ISBN 978-80-7435-544-8.

LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 1998. Psyché (Grada). ISBN 80-7169-195-X.

LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie. 2., aktualizované vydání*. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1284-9.

LIVINGSTONE, Sonia, 2007. *From family television to bedroom culture: young people's media at home*. In: DEVEREUX, Eoin. *Media Studies: Key Issues and Debates*. Londýn: SAGE Publications. ISBN 9781412929820.

MAŘÍKOVÁ, Hana a Marie ČERMÁKOVÁ, ed. *Proměny současné české rodiny: (rodina - gender - stratifikace)*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-85850-93-1.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Co děti nejvíc potřebují: eseje z dětské psychologie. Vydání 2*. Praha: Portál, 1995. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-7178-058-8.

MATĚJČEK, Z.; POKORNÁ, M. *Radosti a strasti. Předškolní věk, mladší školní věk, starší školní věk*. Jinočany: H+H, 1998. ISBN 80-86022-21-8.

Mládež České republiky: informační publikace o dětech a mládeži v České republice. Praha: Česká rada dětí a mládeže, 2008. ISBN 978-80-254-5793-1.

NĚMEC, Jiří. *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času pro doplňující pedagogické studium*. Brno: Paido, 2002. ISBN 80-7315-012-3.

NÍZKOPRAHOVÉ PROGRAMY. *Úvod do problematiky*. Bratislava: Nadácia mládeže Slovenska, 2005. ISBN 80-969-3480-5. S. 136.

ORVIN, George H. *Dospívání: kniha pro rodiče*. Praha: Grada, 2001. Pro rodiče. ISBN 80-247-0124-3.

PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času*. V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2014. ISBN 978-80-7290-666-6.

PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času. Vydání 2*. Praha: Portál, 2001. ISBN 8071785695.

PETRUSEK, Miloslav, Hana MAŘÍKOVÁ a Alena VODÁKOVÁ. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-311-3.

POLÁKOVÁ, Zdena, Pavla SEITLOVÁ a Eva JELÍNKOVÁ. *Děti, mládež, a muzea? II.: sborník příspěvků ze stejnojmenné konference, uspořádané v Moravském zemském muzeu ve dnech 3.-5. listopadu 1999*. Brno: Moravské zemské muzeum, 1999. ISBN 8070281561.

PRŮCHA, Jan, Jiří MAREŠ a Eliška WALTEROVÁ. *Pedagogický slovník. 4. aktualizované vydání* Praha: Portál, 2003. ISBN 8071787728.

PŘÍHODA, Václav. *Ontogeneze lidské psychiky: Vysokoškolská příručka*. Praha: SPN, 1974. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství).

ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem: [vývojová psychologie] : přepracované vydání. 3. vydání* Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0772-6.

SAK, Petr a Karolína KOLESÁROVÁ. *Mládež na křižovatce: sociologická analýza postavení mládeže ve společnosti a její úlohy v procesech evropeizace a informatizace*. Praha: Svoboda Servis, 2004. ISBN 80-863-2033-2.

SPOUSTA, Vladimír. *Teoretické základy výchovy ve volném čase: (Úvod do studia pedagogiky volného času) : [Určeno pro stud. fak. pedag. MU v Brně]*. Brno: Masarykova univerzita, 1994. ISBN 80-210-1007-X.

STAŠOVÁ, Leona, Gabriela SLANINOVÁ a Iva JUNOVÁ., 2015. *Nová generace: vybrané aspekty socializace a výchovy současných dětí a mládeže v kontextu medializované společnosti*. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 978-80-7435- 567-7.

ŠOLTÉSOVÁ, D. *Teoretické a praktické aspekty aktivit a terapie a asistenciou psův (canisterapie) v kontexte mezioborové spolupráce v praxi sociální práce*. In JANEBOVÁ, R. (ed.). *Spolupráce v sociální práci: Cooperation in social work : sborník z konference IX. Hradecké dny sociální práce: Hradec Králové, 21. až 22. září 2012*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2013. ISBN 978-80-7435-259-1.

Úmluva o právech dítěte a související dokumenty. [Praha]: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2016. ISBN 978-80-7421-120-1.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání. Vydání 2., dopl. a přeprac.* Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1.

VÁŽANSKÝ, Mojmir. *Volný čas a pedagogika zážitku*. Brno: Masarykova univerzita, 1992. ISBN 80-210-0428-2.

ŽUMÁROVÁ, M. *Volný čas jako jedna z forem sociální pomoci: Sociální práce mezi pomocí a kontrolou*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2008. ISBN 978-801-7041-118- 6.

PERIODIKUM (ČLÁNEK)

BRADY, B. R., VODANOVICH, S. J., & ROTUNDA, R. The impact of workaholism on workfamily conflict, job satisfaction, and perception of leisure activities. *PsychologistManager Journal*. 2008, (11).

DUMAZEDIER, J.: Volný čas. In: *Sociologický časopis*, roč. 2, 1966, č. 3, s. 443-447.

FILIPCOVÁ, Blanka. "Člověk — Práce — Volný Čas." *Sociologický Časopis / Czech Sociological Review*, vol. 1, no. 4, 1965, pp. 375–391. JSTOR

HAGEN, Ingunn, 2007. 'We can't just sit the whole day watching TV'. *Negotiations concerning media use among youngsters and their parents*. *Young* 15:4, s. 369-393. ISSN neu. Dostupné z: <http://you.sagepub.com/content/15/4.toc>

HERMAN, E. (2004): *Geocaching: Hike and Seek With Your GPS*, Apress, Berkeley, 224 s

KAPLÁNEK, Michal. *Nauka o volném čase. Studijní texty pro pedagogy volného času*. České Budějovice, 2011.

KOLAŘÍKOVÁ, Veronika. Volný čas ve výzkumném diskursu v konsekvencích témat sociální pedagogiky. *Sociální pedagogika*. 2017, 5(1). ISSN 1805-8825.

Pedagogická orientace. Praha: Česká pedagogická společnost. ISSN 1211-4669.

Učení je skryté bohatství: zpráva Mezinárodní komise UNESCO „Vzdělávání pro 21. století“. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, 1997.

INTERNETOVÉ ZDROJE

Český statistický úřad Informační společnost v číslech [online]. [cit. 2021-03-11].

Dostupné z WWW: www.czso.cz/csu/czso/informacni-spolecnost-v-cislech

Centrum volného času Kravaře, příspěvková organizace [online]. [cit. 2021-03-11].

Dostupné z WWW: www.cvckravare.cz/dokumenty

Středisko volného času, Opava, příspěvková organizace [online]. [cit. 2021-03-11].

Dostupné z WWW: www.svcopava.cz/dokumenty

EUROTOPIA.CZ, o.p.s [online]. [cit. 2021-03-11].

Dostupné z WWW: www.opava.eurotopia.cz/index-kocka.php

Elimopava.cz [online]. [cit. 2021-03-11].

Dostupné z WWW: www.elimopava.cz/nizkoprahove-sluzby/

Šance dětem [online]. [cit. 2021-03-11].

Dostupné z WWW: www.sancedetem.cz/cs/hledam-pomoc/rodina-v-problemove-situaci/vyvoj-ditete-a-jeho-potreby/starsi-skolni-vek-puberta.shtml

Nauka o volném čase Kaplánek [online]. [cit. 2021-03-11].

Dostupné z WWW: www.docplayer.cz/820019-Jihoceska-univerzita-teologicka-fakulta-katedra-pedagogiky-michal-kaplanek-nauka-o-volnem-case.html

Rodiče a děti [online]. 2017. Praha: Vyšehrad, 2017 [cit. 2021-04-19]. ISBN 9788074298592.

Sedavý životní styl a pasivní trávení volného času českých školáků. [online]. [cit. 2021-03-11].

Dostupné z WWW: www.vyzkum-mladez.cz/zprava/1432570266.pdf

Skaut [online]. [cit. 2021-04-18].

Dostupné z WWW: www.skaut.cz/oddil/14704/

SK Badminton Boreček Opava, z. s. [online]. [cit. 2021-03-11].

Dostupné z WWW: www.badmintonborecek.cz/

Sportovní gymnastika dětí Špičková Opava, z. s., [online]. [cit. 2021-03-11].

Dostupné z WWW: www.gymnastikaspickova.cz/

Sport pro všechny Opava, z. s. – SPV Milan Kopřiva [online]. [cit. 2021-03-11].

Dostupné z WWW: www.spvkopriva.cz/

Stav mediální gramotnosti v ČR: Výzkum úrovně mediální gramotnosti obyvatelstva [online].

In.: s. 74 [cit. 2021-04-20].

Dostupné z: WWW: www.digifolio.rvp.cz/artefact/file/download.php?file=35603 & view=3251

Geocaching [online]. [cit. 2021-03-11].

Dostupné z WWW: www.geocaching.com/play

LEGISLATIVA

Zákon č. 108/2006 Sb. Zákon o sociálních službách [online]. [cit. 2021-03-11].

Dostupné z WWW: www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Dotazník k diplomové práci (žáci)

Příloha č. 2: Dotazník k diplomové práci (rodiče)

PŘÍLOHA Č. 1

Dotazník k diplomové práci Téma: „Možnosti trávení volného času dětí ve 21. století a jejich rodičů.“

Dobrý den,

chtěla bych Tě poprosit o vyplnění krátkého dotazníku, který bude sloužit k mé diplomové práci. Tento dotazník je zcela anonymní, to znamená, že informace budou použity jen v mé diplomové práci a nebudou dále šířeny. Prosím Tě o důkladné přečtení otázek. Správné odpovědi zaškrtni, kde bude potřeba, doplň. Vím, v jaké situaci se teď všichni nacházíme, ale snaž se přenést do doby před „covidovou“ situací, kdy bylo ještě vše v pořádku a život běžel normálně za běžných okolností.

Moc děkuji za ochotu a spolupráci.

Veronika Lubeníková

1. Pohlaví (vyber)

- Dívka
- Chlapec

2. Věkové období (vyber)

- 11 – 12 let
- 13 – 15 let

3. S kým nejčastěji trávíš svůj volný čas? (vyber)

- sám
- s rodinou (i s prarodiči)
- s kamarádem, s více kamarády
- jiné (uved')...

4. Kde nejraději trávíš svůj volný čas? (možnost více odpovědí)

- venku (sám, s kamarády, apod.)
- doma (sám, se sourozenci, s rodiči, pozvu si kamaráda)
- na internetu (na počítači, mobilu, tabletu)
- v kroužku, oddílu, kurzu, sportovním klubu
- jiné (uved')...

5. Kde nejčastěji venku trávíš svůj volný čas? (možnost více odpovědí)

- na zahradě
- na hřišti
- v parku
- v přírodě
- na ulici, před domem
- jinde (uved')...

6. Co děláš venku ve svém volném čase? (možnost více odpovědí)

- nic zvláštního, jen se tak poflakuji
- jezdím na kole, na bruslích, na skateboardu, běhám, na procházce
- poslouchám hudbu, sleduji filmy nebo něco jiného na mobilu/tabletu
- hraji s ostatními fotbal, vybíjenou nebo jiné kolektivní sporty
- čtu si nebo se učím
- procházím se
- povídám si s kamarády
- venčím psa nebo jiné zvíře
- pracuji na zahradě
- jiné (uved')....

7. Zajímají se rodiče o to, jakým způsobem trávíš volný čas, popřípadě jestli ho i ovlivňují? (vyber)

- ano
- někdy
- ne

8. Kolik času denně věnuješ v běžném školním dni volnočasovým aktivitám? (vyber)

- 1 - 2 hodiny denně
- 2 - 3 hodiny denně
- 3 - 4 hodiny
- 4 hodiny a více

9. Kolik času o víkendu věnuješ svým zájmům a koníčkům? (vyber)

- méně než 1 hodinu
- 1 - 2 hodiny
- 2 - 3 hodiny
- 3 - 4 hodiny
- 4 – 5 hodin
- 5 hodin a více

10. Jak trávíš volný čas s rodiči? (vyber)

- aktivně (sport, turistika, práce na zahradě, apod.)
- pasivně (sledováním televize, filmů, na PC, apod.)

11. Pokud trávíte společný volný čas s rodiči aktivně, budete zřejmě:

(možnost více odpovědí)

- provozovat turistiku (výlety do přírody, procházky)
- sportovat (jakýkoliv sport)
- pracovat na zahradě, na chatě
- navštěvovat nákupní centra, parky, multikino, bowling apod.
- jiné (uved')....

12. V době, kdy trávím s rodiči volný čas pasivně, tak společně: (možnost více odpovědí)

- sledujeme televizi, filmy
- hrajeme společně hry na počítači
- čteme si knihy, posloucháme hudbu
- hrajeme společně stolní a společenské hry
- jiné (uved')....

13. Navštěvuješ ve svém volném čase nějaká z těchto zařízení? (možnost více odpovědí)

- školní klub (ve škole)
- dům dětí a mládeže
- jsi členem nějakého spolku dětí a mládeže (Junák či Skaut, Sokol, Duha či jiný zájmový spolek)
- sportovní klub (badminton, florball, baseball, fotbal, basketbal, dance for live, bike klub atd.)
- jiné (uved')....

14. Navštěvuješ ve svém volném čase nějaké kroužky? (vyber, popřípadě doplň)

- ano (uved' jaké)...
- ne

15. Jsi spokojen/a s možnostmi trávení volného času ve městě Opava a jeho okolí? (vyber či doplň)

- ano jsem spokojen/a
- ne nejsem, chybí mi (doplň)...

Děkuji Ti za spolupráci při vyplnění dotazníku!

PŘÍLOHA Č. 2

Dotazník k diplomové práci Téma: „Možnosti trávení volného času dětí ve 21. století a jejich rodičů.“

Dobrý den,

jsem studentkou 2. ročníku magisterského studia na Univerzitě Palackého v Olomouci a tímto bych Vás chtěla poprosit o vyplnění krátkého dotazníku. Tento dotazník je zcela anonymní a informace budou použity pouze v mé diplomové práci. Vím, v jaké situaci se teď všichni nacházíme, ale snažme se přesunout zpět do doby před „covidovou“ situací, kdy bylo ještě vše v pořádku a náš denní život fungoval normálně za běžných okolností.

Moc děkuji za ochotu a spolupráci.

Veronika Lubeníková

1. Pohlaví

- žena
- muž

2. Věk

- 25 – 30 let
- 30 - 35 let
- 35 – 40 let
- 40 a více

3. Vaše dosažené vzdělání

- ZŠ, vyučení, SŠ bez maturity
- SŠ s maturitou
- VŠ

4. Zajímáte se o to, jakým způsobem tráví Vaše děti volný čas, popřípadě jestli ho ovlivňujete?

- ano
- někdy
- ne

5. Kolik času denně se věnujete v běžném pracovním dni volnočasovým aktivitám s Vašimi dětmi?

- méně než 1 hodinu denně
- 1 – 2 hodiny denně
- 2 – 3 hodiny denně
- 3 – 4 hodiny denně
- 4 hodiny a více

6. Kolik času o víkendu se věnujete společným zájmům a zálibám?

- méně než 1 hodinu
- 1 – 2 hodiny
- 2 – 3 hodiny
- 3 – 4 hodiny
- 4 – 5 hodin
- více než 5 hodin

7. Jakým způsobem nejraději trávíte volný čas s Vašimi dětmi?

- aktivně (turistika, sport, procházky, apod.)
- pasivně (sledováním televize, čtením knížky, hry na PC, apod.)

8. Pokud trávíte volný čas s Vašimi dětmi aktivně, budete zřejmě:

- provozovat turistiku (výlety do přírody, procházky)
- sportovat
- pracovat na zahrádce, na chatě či chalupě
- navštěvovat nákupní centra, parky, multikino, bowling apod.
- jiné (uved'te)....

9. V době, kdy trávíte volný čas s Vašimi dětmi pasivně, tak společně:

- sledujeme televizi, filmy
- hrajeme hry na počítači
- čteme si knihy, posloucháme hudbu
- hrajeme stolní a společenské hry
- jiné (uved'te)....

10. Jste spokojeni s možnostmi trávení volného času ve Vašem městě a jeho okolí?

- spíše jsem spokojen/a
- zcela jsem spokojen/a
- spíše jsem nespokojen/a
- zcela jsem nespokojen/a

11. Jak si představujete ideálně strávený čas s Vašimi dětmi? (uved'te)

....

...

12. Jak vnímáte trávení volného času dětí za Vašeho dětství v porovnání se současnými dětmi a mládeží? Popřípadě, co se změnilo?(uved'te)

....

13. Jak hodnotíte volný čas Vašich rodičů v porovnání s Vámi v současnosti? (uved'te)

....

Děkuji za Vaši upřímnost, trpělivost a ochotu při vyplnění dotazníku!